УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

Серію «Наукові роботи студентів УДФСУ» засновано у 2018 році, яка є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ».

Редакційна колегія:
Пашко П. В., д.е.н. (голова)
Шевчук О. А., д.е.н. (заступник голови)
Топчій В. В., д.ю.н.
Мацелюх Н. П., д.е.н.
Куженлєв М. О., д.е.н.
Швабій К. І., д.е.н.
Ріппа С. П., д.е.н.
Мандрагеля В. А., д.філософ.н.
Чмелюк В. В., к.ю.н.
Малинський І. Й., к.н.фіз.вих.
Шевчук В. А., к.ю.н.

У СЕРІЇ «ВИПУСКНИКАМ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2017

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій та менеджменту»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

У СЕРІЇ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2018

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій та менеджменту»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

2019

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»
«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Кафедра кримінального процесу та криміналістики

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»
Заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА

У п'яти частинах

Частина 4

Ірпінь
2019

УДК 34(477)(06)
ББК 67.9(4Укр)я54
З-41

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права
(протокол № 4 від 6 листопада 2019 року)

З-41 Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України: у 5 ч. Ч. 4. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 202 с. – (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 13).

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 34(477)(06)
ББК 67.9(4Укр)я54

Матеріали розміщено у авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.

© ННІ права, 2019
© Університет ДФС України, 2019

ЗМІСТ

група ПМСП-18-1

Білявська Наталія Олександрівна
Характеристика окремих кримінальних
процесуальних функцій слідчого 7

Ваврушак Катерина Сергіївна
Затримання особи у кримінальному провадженні 12

Вавринюк Віктор Олегович
Особливості функціонування Державного бюро розслідувань..... 17

Воропай Тетяна Іванівна
Окремі аспекти дисциплінарної відповідальності адвоката 22

Данилів Юрій Любомирович
Міжнародний досвід нормативно-правового забезпечення
безпеки діяльності працівників прокуратури 27

Деркач Богдана Володимирівна
Призначення та проведення комплексних експертиз
при розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я особи..... 32

Ірза Аліна Ігорівна
Реалізація принципу незалежності
адвокатської діяльності в Україні 36

Климук Ольга Василівна
Системи безоплатної правової допомоги у країнах
Європейського Союзу 40

Колесник Олександра Олександрівна
Уніфікація моделей діяльності прокуратури в світлі
міжнародних актів щодо реалізації представницької функції
на рівні формування загальних рамкових підходів 45

Коляда Володимир Олександрович
Особливості забезпечення прав особи
на досудовому розслідуванні 50

Колосов Олександр Олександрович
Проблематика реформування органів прокуратури
в Україні на сучасному етапі 54

Комишнюк Юрій Олександрович
Протидія податковим злочинам, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності 59

Ковальова Діана Костянтинівна
Перспектива застосування в Україні досвіду боротьби із домашнім насильством країн англо-американської правової системи 64

Лелека Владислава Іванівна
Застосування медіації як форми відновного правосуддя в контексті Кримінального процесуального кодексу України 69

Милейко Сергій Сергійович
Отримання та дослідження електронних документів при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері податкових правовідносин 73

Нестеренко Альона Сергіївна
Загальнотеоретична характеристика адвокатури України як незалежного самоврядного інституту 78

Нікітін Богдан Олегович
Методика розслідування катувань, що вчиняються співробітниками національної поліції 82

Першко Василь Петрович
Проблемні аспекти доказової діяльності адвоката у кримінальному провадженні 88

Редчиць Олена Володимирівна
Порівняльний аналіз організації підтримання державного обвинувачення в Україні та країнах Європейського Союзу 93

Скопін Вячеслав Михайлович
Роль прокуратури в забезпеченні протидії корупції 98

Сокол Анастасія Василівна
Розуміння оскарження у структурі касаційного провадження 104

Хижняк Ірина Олегівна
Стандарти щодо дисциплінарної відповідальності прокурорів 109

Шкварун Олександр Анатолійович
Реалізація засади публічності у процесі кримінально-процесуального доказування 114

Шуляк Вадим Олегович
Співвідношення речових доказів і цифрових джерел доказової інформації 118

група ПМСПз-18-1

Анісковець Анна Олександрівна
Особливості притягнення адвоката до кримінальної відповідальності 123

Бабій Діана Валеріївна
Нормативно-правове забезпечення безпеки працівників судових органів 128

Бабій Олег Вікторович
Актуальні питання початку спеціального досудового розслідування 132

Винник Соломія Михайлівна
Особливості спеціалізації органів прокуратури в Україні 137

Горбач Вікторія Олександрівна
Теорія та практика функціонування в Україні окремих форм адвокатської діяльності 141

Горбатюк Альона Сергіївна
Поняття та види затримання особи у кримінальному провадженні 145

Жуков Василь Анатолійович
Імплементація рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України в частині регламентації досудового розслідування 149

Девізорова Алла Ігорівна
Особливості правового забезпечення інституту адвокатури України 153

Дінкевич Володимир Володимирович
Особливості використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні 159

Захарова Христина Ігорівна
Процесуальне керівництво у кримінальному провадженні як актуальна проблема функції прокуратури 164

Затика Діана Андріївна
Актуальні питання гарантій діяльності присяжних у кримінальному провадженні 168

Комісарчук Анастасія Сергіївна
Особливості залучення перекладача у кримінальному провадженні 173

Криклива Ірина Валентинівна
Роль захисника у спростуванні підозри (обвинувачення) 177

Міщенко Олексій Леонідович
Міжнародний кримінальний суд: створення, діяльність та перспективи.....182

Милевська Аліна Володимирівна
Досудове провадження кримінальних правопорушень, пов'язаних із тероризмом 187

Синицина Дарина Олександрівна
Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні 191

Свірщук Сергій Сергійович
Участь неповнолітнього свідка у судовому провадженні 196

група ПМСП-18-1

Білявська Наталія Олександрівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лазебний Анатолій Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ СЛІДЧОГО

Питання, що стосуються функцій слідчого, а також його процесуального становища, повсякчас перебували в центрі уваги вчених-процесуалістів. Однак донині в наукових колах немає єдиної позиції щодо тлумачення процесуальних функцій, зокрема функцій, притаманних слідчому.

На нашу думку, процесуальні функції є не лише теоретичною, а й правовою категорією. Як єднальна ланка між завданнями та правовим становищем учасника процесу ці функції визначають, серед іншого, процесуальне становище слідчого, його права й обов'язки, конкретизуючись в окремих правових інститутах і нормах. Системний аналіз процесуальних функцій слідчого сприяє найбільш повному визначенню його ролі у змагальному кримінальному процесі, з'ясуванню правових інститутів та положень кримінального процесуального закону, що регламентують його діяльність.

Таким чином, процесуальні функції слідчого є своєрідною єднальною ланкою між завданнями судочинства та правовим становищем слідчого. Так, слід встановити кореляційні зв'язки між ними, що дасть змогу з'ясувати сутність і спрямованість діяльності слідчого як «самодостатнього» суб'єкта кримінального провадження.

Під час досудового розслідування слідчий реалізує повноцінну, врегульовану нормами доказового права процедуру доказування в кримінальному провадженні. Від її результатів здебільшого залежить якість правосуддя в кримінальному провадженні. Ефективність доказування, здійснюваного слідчими під час досудового розслідування, передусім зумовлена якістю правових приписів, що характеризують слідчого як учасника кримінального процесу та суб'єкта доказування.

Згідно з переконанням О. В. Баганця, у слідчій практиці, на жаль, спостерігається негативна тенденція, яка полягає в тому, що під час доказування багато слідчих заздалегідь обстоюють лише позицію обвинувачення. Вони здебільшого збирають докази, які свідчать на користь обвинувачення, а пропозиції сторони захисту чи інші версії обставин учинення кримінального правопорушення - відкидають [1]. На нашу думку, у цьому разі науковець є надто категоричним у своїх висловлюваннях, адже слідчий в конкретному кримінальному провадженні підпорядкований прокурору - процесуальному керівнику й обвинувачу.

Натомість С. В. Лаврухін та Ю. С. Комягіна вважають, що розслідування злочину - правове поняття, яке відображає стадію кримінального процесу та сферу діяльності слідчого (поряд із порушенням кримінальної справи), а дотримання позиції, згідно з якою єдиною функцією слідчого є розслідування злочинів, означає підміну понять і фактично ухилення від розв'язання складної проблеми [2, с. 17]. Насправді жодної нагальної проблеми ми в цьому не вбачаємо, адже слідчий зобов'язаний усебічно, повно й неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також встановити обставини, які пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку, забезпечивши прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК України).

Функція обвинувачення. У п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначено, що обвинувачення - твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом.

Функція обвинувачення, яку вважають первинною, визначає весь процес кримінального провадження. Її реалізація уможливлює появу функцій захисту та правосуддя. Таким чином, функцію обвинувачення можна визначити як обов'язковий у кримінальному провадженні, регламентований законом напрям діяльності суб'єктів обвинувачення, наділених правом викривати обвинуваченого в учиненні кримінального правопорушення, яке йому інкримінують, а також обґрунтовувати його кримінальну відповідальність.

Єдність процесуальних функцій слідчого ґрунтується на тому, що обвинувачення - це результат повного, усебічного та неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення. Форму-

лювання законного повідомлення про підозру зумовлює потребу в попередньому здійсненні діяльності з дослідження обставин кримінального правопорушення. Повідомлення про підозру надає подальшій діяльності слідчого цілеспрямованого характеру. Початковий етап розслідування передбачає всебічне вивчення обставин учиненого (або помилково визнаного вчиненим) злочинного діяння, за ознаками якого внесені відомості до ЄРДР (висунуто й відпрацьовано всі ймовірні версії), встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та достатніх підстав для формулювання підозри. Таким чином, діяльність слідчого на цьому етапі має дослідницький характер. Після формулювання звинувачення діяльність слідчого стає більш конкретизованою та набуває чітко вираженого обвинувального характеру.

Викладене спонукає до висновку про певну умовність віднесення слідчого до сторони обвинувачення, позаяк функціональна спрямованість його діяльності є значно ширшою. З моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР слідчий реалізує функцію розслідування з метою встановлення обставин кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила. Це не позбавляє слідчого потреби в усебічному, повному й неупередженому дослідженні обставин кримінального провадження, наданні їм належної правової оцінки й забезпеченні прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Згодом, за наявності достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення, слідчий (за погодженням із прокурором) зобов'язаний повідомити про це в порядку, визначеному ст. 276 КПК України. Момент складення слідчим повідомлення про підозру знаменує початок реалізації функції кримінального переслідування у формі підозри щодо конкретно визначеної особи. Причому особи, які мають владні повноваження, зобов'язані вчиняти процесуальні дії в інтересах сторони захисту, з метою врівноваження комплексу прав і можливостей сторін кримінального провадження для відстоювання власних тверджень перед судом і заперечення доводів сторони обвинувачення [3, с. 5].

Неупередженість розслідування, здійснюваного як слідчим, так і суддею, найбільшою мірою сприятиме встановленню обставин кримінального правопорушення. У цьому разі найбільш оптимально буде враховано також засаду змагальності сторін. Головною умовою реалізації змагальності в кримінальному провадженні є забезпечення процесуальної рівності сторін, що не потребує наділення обвинувачення та захисту од-

наковими процесуальними правами, але вимагає дотримання балансу процесуальних можливостей сторін кримінального провадження. Процесуальна рівність сторін у кримінальному судочинстві досягається за допомогою інституту сприяння захисту (favor defensionis), призначенням якого є компенсація менших процесуальних можливостей сторони захисту щодо обстоювання своєї правової позиції.

Для підтвердження правового статусу слідчого доцільно видалити його з переліку учасників з боку сторони обвинувачення шляхом внесення відповідних зміни до КПК України (прибрати слова «слідчий, керівник органу досудового розслідування» з п. 19 ч. 1 ст. 3, натомість додати вказаних осіб до переліку учасників кримінального провадження, зазначених у п. 25 ч. 1 ст. 3).

Варто погодитись із точкою зору, згідно з якою слідчий усе ж таки здійснює функцію обвинувачення. Однак ця функція не виключає виконання обов'язку всебічного, повного й неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення.

Відповідно до чинного КПК України, функцію захисту покладено на відповідних суб'єктів, зокрема на: підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особу, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішували питання про їх застосування, їхніх захисників і законних представників (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України). Проте беззаперечним є той факт, що слідчий зобов'язаний забезпечити підозрюваному можливість використати всі його процесуальні права для захисту від повідомленої підозри. Причому слідчий також зобов'язаний зробити все необхідне для з'ясування обставин, що виправдовують підозрюваного чи пом'якшують його вину. У цьому контексті цілком закономірним є те, що слідчий частково здійснює також функцію сприяння захисту.

Реалізація функцій обвинувачення та сприяння захисту на стадії досудового розслідування носить похідний характер від функції дослідження обставин кримінального провадження, та залежить від результатів дослідження обставин учиненого. Логіка діяльності слідчого полягає в тому, що, звинувачуючи особу та прагнучи, щоб це звинувачення у вигляді повідомлення про підозру відповідало дійсності, було правильним і надалі не спростованим (підозрюваним (обвинуваченим, захисником, прокурором, судом), він не може заперечувати того, що спростовує або може спростувати (змінити) чи висунути но-

ву підозру. Навіть із позиції можливості настання невигідних для нього наслідків у результаті необґрунтованої підозри слідчий зацікавлений у тому, щоб урахувати обставини, які виправдовують, а також пом'якшують відповідальність, і, навпаки, під час реалізації функції сприяння захисту слідчий прагне до того, щоб його дії із захисту підозрюваного не сприймали як необґрунтоване вигороджування винного.

«Побіжний огляд підходів до визначення функціонального спрямування діяльності слідчого засвідчує проблемність цього питання як у контексті законодавства, так і в кримінальній процесуальній доктрині, що зумовлено, серед іншого, історичними змінами в нормативній регламентації статусу органів досудового розслідування, а також незавершеністю реформи системи досудового розслідування в Україні» [4].

Отже, «функціональна характеристика вітчизняного кримінального судочинства сьогодні не обмежується лише функціями обвинувачення, захисту та вирішення кримінального провадження по суті. Аналіз кримінального процесуального законодавства засвідчує, що процесуальна діяльність цієї посадової особи сягає за межі визначених законодавцем функцій. Окрім закріплених у законі основних напрямів кримінальної процесуальної діяльності, фактично існує також функція досудового розслідування, яку слідчий здійснює з огляду на поставлені перед ним завдання» [4].

На нашу думку, основною (загальною) кримінальною процесуальною функцією слідчого є саме досудове розслідування. Адже в законі йдеться, що слідчий відповідальний лише за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40 КПК України), тобто не за обвинувачення чи захист, а виключно за всебічне, повне й неупереджене розслідування всіх обставин кримінального правопорушення. Інші напрями процесуальної діяльності слідчого є похідними функціями, спрямованими на виконання додаткових (супутніх) завдань. До них належать такі функції, як обвинувачення, сприяння захисту, вирішення кримінального провадження по суті, роз'яснювальна та профілактична функції тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баганець О. Очистити новий КПК від декларативних норм. URL: http://www.baganets.com/publie/oehistiti-novii-kpk-v-d-deklarativnih--norm.html. (Дата звернення 14.02.2019 р.).

2. Лаврухин С. В., Комягина Ю. С. Процессуальные функции следователя. Российский следователь. 2014. №9. С. 17-21.

3. Маляренко В. Т. Про публічність і диспозитивність у кримінальному судочинстві України та їх значення. Вісник Верховного Суду України. 2004. №7. С. 3-13.

4. Волошина В. К. Щодо питань реалізації принципу змагальності у доказуванні на стадії досудового розслідування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 166-171.

Ваврушак Катерина Сергіївна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Цимбал Петро Васильович,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На даному етапі розвитку держави відомо, що «важливою засадою та рисою правової держави є верховенство права та недопустимим є свавілля та беззаконня у відносинах між державою та її громадянами. Таким чином застосовується державний й примус у виключних обґрунтованих та необхідних випадках , що має на меті захист інтересів як країни, так і її громадян» [7].

Перш за все, «затримання особи у кримінальному провадженні є конкретним видом запобіжного заходу, а не слідчої дії. Цей висновок не може обійти дискусій вчених-криміналістів, бо повним змістом та сенсом затримання особи вважається попередженням та запобіганням ухилення підозрюваного чи обвинуваченого від слідства чи суду, повним припиненням кримінальної діяльності особи. Також треба зазначити, що затримання особи не є слідчою дією, так як здійснюватися може і до того, як будуть внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань» [10].

Таким чином, затримання особи у кримінальному провадженні є досить актуальним та дискусійним через відсутність чіткого та зрозумілого регулювання на законодавчому рівні для того, щоб забезпечити ефективну роботу органів досудового розслідування, оперативних підрозділів у кримінальному процесі.

Інститут затримання особи у кримінальному процесі регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України, а саме главою 18 даного кодексу.

Кримінально процесуальні закони визначають затримання особи як сугубо тимчасовий та короткочасний запобіжний захід, так як обмежує права людини на свободу та особисту недоторканість під час свого застосування. Через це може вважатися одним із найсуворіших запобіжних заходів.

Метою затримання особи є забезпечення максимальної реалізації кримінального процесу, також попередження, припинення, уникнення кримінально-протиправного діяння.

«Так як необхідність затримання виникає досить раптово та є необхідним, законодавство не визначає довгою таку процедуру та не потребує дозволів слідчого судді чи суду (крім випадків визначених кримінальним законодавством). Однак такі дії як затримання особи пов'язані з обмеженням і конституційних прав і свобод особи, тому треба ставитись із особливою увагою до проведення такого запобіжного заходу як затримання особи» [11].

Згідно зі ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються і Україна найвищою соціальною цінністю. Спрямованість, зміст діяльності держави визначенні правами та свободами людини, їх гарантіями. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Право кожної людини на свободу та особисту недоторканність визначено у ст. 29 Основного Закону» [4].

Відповідно до ст. 5 Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини, де «встановлені гарантії недоторканості особи, кожна людина не може бути позбавлена волі інакше, як відповідно до процедури, визначеної законом та у визначених випадках» [3].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права встановлює майже аналогічні вимоги щодо процесу затримання особи [8].

Під час розробки Кримінального процесуального кодексу 2012 року, аналізу практики ЄРДР автори намагалися врахувати світовий

досвід забезпечення прав та свобод людини. Саме так встановленні були різні випадки затримання особи, такі як безпосередньо після скоєння злочину та за обставинами, наявність яких свідчить про те, що особа щойно скоїла злочин.

«Якщо проаналізувати певні елементи кримінального процесуального затримання особи, то можна виявити, що підстави, мета, момент самого затримання в кримінальному провадженні має велику роль і в теоретичному аспекті, і в практичній сфері.

Норми кримінального процесуального законодавства визначають такі види затримання як: затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу; законне затримання; затримання уповноваженою службовою особою; превентивне затримання; затримання з метою екстрадиції» [4].

«Практична сторона затримання особи регулюються кримінальним процесуальним законодавством та має своє певні особливості. Затримання особи здійснюється до відкриття кримінального провадження, коли не потрібна ухвала слідчого судді, суду для визнання затримання правомірним, або після нього, коли така ухвала є обов'язковою в такому процесі.

Досить тривалий час розробляються, вдосконалюються, запроваджуються загально правові норма захисту прав, свобод та законних інтересів особи в галузі кримінального провадження. Так як у цій сфері спостерігається багато обмежень прав, свобод та інтересів осіб, то є необхідність вдосконалення механізму затримання особи та його регулювання та зробити більш ефективним» [4].

Можна простежити деякі особливості інституту затримання осіб різних країн. Варто зазначити, що «багато країн на своєму законодавчому та практичному рівнях не мають чіткого розмежування між затриманням особи та арештом злочинця чи підозрюваного, в тому числі США. Відповідно до VI Поправки до Конституції США арешт може бути накладений на особу тільки з вагомих підстав, які підтверджуються присягою або урочистою обіцянкою» [7].

Кримінальним процесуальним законодавством Франції закріплено, що «судова поліція вправі затримати особу вже під час дізнання та попереднього дізнання щодо конкретних злочинів чи деліктів, а також при виконанні судових доручень судді, суду. Затримувати підозрюваного мають право також і свідки, якщо були присутні при скоєнні злочину або можуть надати відомості про подію, щодо якої ве-

деться розслідування. Термін затримання не повинен перевищувати 24 години, проте може бути продовжений прокурором до 114 годин у випадках визначених законодавством Франції» [6].

Відмінності має також кримінальне процесуальне законодавство Італії, де затримання особи може відбутися лише з серйозних підстав винуватості особи та привід побоюватися, що така особа буде переховуватися та нести загрозливий характер для суспільства [1].

Деякі науковці, наприклад Ю.В. Лук'яненко, мають думку, що «тільки після узгодження норм кримінального процесуального законодавства з міжнародними актами у сфері регулювання процесу затримання особи, можна усунути законодавчі прогалини. Так само завдяки прийняття та реалізації міжнародних правових стандартів, а саме практики Європейського суду з прав людини, може підвищитися успішність виконання завдань кримінального провадження. Відповідно до такої Практики затримання особи можливе лише з двох підстав. По-перше, мета затримання має бути узгоджена з Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод. По-друге, порядок такого процесу повинен відповідати національному законодавству країни. Проте, на сьогодні, правоохоронні органи та суди України не досить активно підтримуються практики ЄСПЛ, тому багато рішень приймається не на користь України та в окремих випадках порушують права особи» [9].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок з власної точки зору, що кримінальна процесуальна сфера України має на меті досить швидко розвинутись, нехтуючи практикою більш зрілих країн. Це призводить до порушень та прогалин, обмежень та невиконання. Так як інститут затримання особи має свій певний історичній шлях, то маємо надію, що науковці та законодавці зроблять все можливе для ефективнішої реалізації цієї сфери судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Делла Марра Т. Уголовный процесс Италии: (реформа и контрреформа). *Государство и право*. 1994. № 1. С. 124–131.

2. Дояр Є. В. Міжнародні, правові стандарти та зарубіжний досвід кримінального процесуального затримання. Розвиток наукових досліджень у XXI столітті: сучасні реалії та перспективи майбутнього: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 трав. 2016 р.).

Київ: Громадська організація «Фундація науковців та освітян» (ESF), 2016. С. 33–35.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод:; Конвенція Ради Європи від 4 11. 1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (дата звернення 29.09.2019.)

4. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page (дата звернення 29.09.2019).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

6. Кримінально-процесуальний кодекс Франції від 23 груд. 1958 р.

7. Лук'яненко Ю. В., Юхно О. О. Затримання особи як захід забезпечення кримінального провадження : монографія. Харків: Панов, 2016. 264 с.

8. Лук'яненко Ю. В. Міжнародні правові стандарти затримання особи у кримінальному судочинстві. *Форум права*. 2016. № 1. С. 174–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

9. Лук'яненко Ю.В. Окремі питання застосування практики Європейського суду з прав людини щодо затримання особи у кримінальному судочинстві. *Право і безпека.*2015. №4. С.55-60 с.

10. Макаренко Є. І. Затримання підозрюваних у вчиненні злочинів: проблеми теорії, законодавства і практики його застосування в Україні. Вісник Академії митної служби України. 2012. № 1. С. 123–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2012_1%288%29__21.

11. Макаренко Є. І. Щодо сутності затримання підозрюваного за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Право і суспільство. 2013. № 3. С. 126–134.

Вавринюк Віктор Олегович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Фрідман-Козаченко Марія Михайлівна,
к.ю.н.,доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В останні роки в Україні зазнала реформування система органів досудового розслідування – відбулися структурно-організаційні зміни в традиційних слідчих підрозділах і органах та з'явилися нові структури з урахуванням глобальних тенденцій у даній сфері, європейського досвіду, очікувань і вимог суспільства щодо стану дотримання прав, безпеки, правопорядку, протидії злочинності тощо. Наразі цей процес знаходиться на завершальній стадії, адже деякі органи досудового розслідування завершують формуватися, зокрема Державне бюро розслідувань (далі - ДБР), правове забезпечення діяльності якого було закладено ще в 2016 році.

«Необґрунтовано пролонгованим (більше трьох років із дня прийняття закону про ДБР) є процес налагодження роботи Державного бюро розслідувань, що в більшості випадків пояснюється політичними чи лобістськими інтересами. Слід зазначити, що 20 листопада 2017 р. слідчі органи прокуратури втратили можливість відкривати провадження за підслідністю Державного бюро розслідувань, а Державне бюро розслідувань сьогодні хоча й запрацювало, проте не є повністю сформованим» [1, с.1, 6].

Однією з причин гальмування практичної діяльності Державного бюро розслідувань є незавершеність і недосконалість правової бази його функціонування, необхідність внесення змін і доповнень у нормативні акти, що стосуються діяльності даного органу, а також їх гармонізації з іншими нормативно-правовими актами України. Це в підсумку свідчить про актуальність дослідження правового регулювання організації та Державного бюро розслідувань.

Окремі аспекти даної проблематики висвітлювали в своїх наукових працях О.А. Банчук, О.В. Ільченко, О.В. Климчук, Є.О. Крапивін, О.П. Левківська, Б.В. Малишев, Є.Д. Скулиш, О.С. Степанов, М.М. Чикалова та інші.. Проте правове регулювання організації та функціонування Державного бюро розслідувань, досліджене фрагментарно, потребує подальших теоретичних досліджень з метою його практичного вдосконалення.

«Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Відповідно Державне бюро розслідувань здійснює досудове розслідування злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом» [1, с.1, 6].

12 листопада 2015 р. Було прийнято Закон України «Про Державне бюро розслідувань», який 1 березня 2016 р. набрав чинності. Відповідно до положень ухваленого Верховною Радою Закону було передбачено, що слідчі підрозділи зберігатимуться в структурі органів прокуратури до того моменту, як розпочне свою діяльність Державне бюро розслідувань, але не пізніше 5 років із дня набрання чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом, тобто до 20 листопада 2017 р. Так, «згідно зі ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, з 20 листопада 2017 р. Слідчі органи прокуратури втратили можливість відкривати провадження за підслідністю Державного бюро розслідувань. Відповідно урядовцями пропонувалося «перенести» цю дату на 1 вересня 2018 р. – початок роботи Державного бюро розслідувань, протее воно й сьогодні, хоча й запрацювало, проте не є остаточно сформованим» [2].

Загалом слід зауважити, що «Державне бюро розслідувань – це новий правоохоронний орган, на створення якого Україна чекала понад 20 років і зі стартом роботи якого функції досудового розслідування перейшли від прокуратури до ДБР, а за прокуратурою залишається функція нагляду. Це і є стандартом об'єктивного та неупередженого розслідування» [3].

Цікаво зауважити, що «більшість експертів (56,8%) проведенного опитування «Державне бюро розслідувань: пріоритети роботи» пов'язують необхідність роботи ДБР із виконанням вимог Конституції України щодо обмеження функцій прокуратури, а також із підви-

щенням ефективності розслідувань злочинів, учинених високопосадовцями, правоохоронцями та суддями. Адже передання органами прокуратури функції досудового розслідування триває ще з 1995 р., коли Україна взяла на себе відповідне зобов'язання перед Радою Європи. Такий тривалий перехідний період був, зокрема, пов'язаний із відсутністю органу, який міг би розслідувати кримінальні справи, підслідні прокуратурі із чим варто погодитися» [4, с. 2].

Державне бюро розслідувань відкрило перші провадження після обрання слідчих територіальних управлінь та призначення їх на посади. Як повідомив Директор ДБР Роман Труба 18 вересня 2018 р. під час засідання Комітету Міністрів Ради Європи у Страсбурзі, «Державне бюро розслідувань – це 1500 тисячі людей, кожен з яких має перемогти у відкритому конкурсі для того, щоб працювати в Бюро. Для того, щоб це відбулося, ми оголосили найбільший в країні конкурс на 674 посади, який вже добігає кінця. Вже обрано 320 переможців конкурсу. Частина з них призначена на посаду. На завершальному етапі – співбесіди з кандидатами на посади слідчих територіальних управлінь Бюро. Потрібно близько місяця, щоб завершити цей конкурс» [5]. Серед інших кроків, потрібних для ДБР, не можна не наголосити на внесенні змін до Закону України «Про Державне бюро розслідувань», завершенні формування територіальних управліньтощо.

Сьогодні, «згідно з чиним законодавством, Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції (ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII)»[1].

Також відзначимо, що 27 листопада 2018 р., коли ДБР оголосило про початок своєї роботи, одночасно запрацювали центральний апарат та всі територіальні управління, слідчі ДБР склали присягу та зареєстрували перші кримінальні провадження. Зокрема, «27 листопада 2018 р. слідчі ДБР відкрили перші кримінальні провадження: за фактом можливого отримання неправомірної вигоди та за фактом можливого отримання неправомірної вигоди у великих розмірах працівниками правоохоронних органів (ч. 3 ст. 368 Кримінального кодексу України). Сьогодні заяви і повідомлення про злочини приймаються особисто, за допомогою онлайн-форм на офіційному веб-сайті Державного бюро розслідувань, телефонної лінії. Крім того, ДБР приймає

анонімні повідомлення про кримінальне правопорушення, якщо інформація стосується конкретної особи або містить фактичні дані про вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, які можуть бути перевірені»[4].

Також зазначимо, що «найбільше у кримінальних провадженнях ДБР фігурують представники правоохоронних органів – 2826. На другому місті особи, які вчинили військові злочини, – 2294. Судді – 202, високопосадовці – 7. Більше того, одним із пріоритетних напрямів у роботі ДБР є розслідування фактів порушення прав людини під час роботи правоохороннихорганів. Зокрема, ДБР здійснює досудове розслідування у: 22-х провадженнях за ознаками катування (ст. 127 Кримінального кодексу України), 442-х провадженнях за ознаками перевищення влади працівником правоохоронного органу, що супроводжувалися насильством (ч.ч. 2, 3 ст. 365 Кримінального кодексу України)» [6, с. 32-33]. При цьому до суду вже скеровано обвинувальний акт за ч. 2 ст. 365 Кримінального кодексу України: перевищення влади працівником правоохоронного органу, що супроводжувалося насильством/погрозою застосування насильства.

Отже, «як свідчить наведене вище, сьогодні в Україні йде активний процесс сформування механізму правового регулювання організації та функціонування слідчих підрозділів Державного бюро розслідувань й відповідно вдосконалення правової бази, прийняття нових нормативно-правових актів та зміни/доповнення існуючих» [7]. Проте не можна не відзначити низку нагально необхідних заходів щодо усунення законодавчих колізій і прийняття необхідних організаційних рішень, які сприятимуть оптимізації роботи Державного бюро розслідувань, зокрема: чітке законодавче розмежування повноважень Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро щодо протидії корупції з переглядом законодавчо закріпленого розподілу підслідності між відповідними відомствами; набуття статусу спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю з унесенням доповнень до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»; визначення спеціалізованих прокурора та суддів, які б здійснювали, відповідно до компетенції, процесуальне керівництво та розгляд кримінальних проваджень, що розслідує Державне бюро розслідувань; розширення повноважень щодо здійснення у правому полі оперативно-розшукової діяльності.

Таким чином, нагальними кроками щодо вдосконалення функціонування слідчих підрозділів Державного бюро розслідувань є чітке законодавче розмежування повноважень Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України з переглядом законодавчо закріпленого розподілу підслідності між відповідними відомствами з набуттям Державним бюро розслідувань статусу спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, а також розширення повноважень щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55.

2. Кримінальний процесуальний кодекс : прийнятий 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

3. Хто ми і як працюємо. Державне бюро розслідувань : [сайт]. URL: https://dbr.gov.ua/khto-mi-i-yak-mi-pracyuemo

4. Результати опитування «Державне бюро розслідувань: пріоритети роботи». Київ: Асоціація УМДПЛ, ЦППР, 2017. 8 с.

5. Р. Труба : ДБР запрацює в цьому році. 19 верес. 2018 р. Державне бюро розслідувань : [сайт]. URL: https://dbr.gov.ua/news/rtruba-dbr- zapracyue-v-comu-roci

6. Щорічний звіт Національного антикорупційного бюро України (II півріччя 2018 року). К., 2019. 112 с. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit.pdf

7. Калатур М. В. Адміністративно-правове регулювання організації та функціонування слідчих підрозділів державного бюро розслідувань та слідчих підрозділів у державних органах, які функціонують до його створення. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. № 1. Т. 3. С. 144-148.

Воропай Тетяна Іванівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мілевський Олександр Петрович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу
та криміналістики

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Нині питання дисциплінарної відповідальності адвокатів є актуальним, зважаючи, зокрема, на реформування системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів, невід'ємною частиною яких є і адвокатура. Актуалізують дане питання також ініціативи щодо «адвокатської монополії».

Відповідно до статті 59 Конституції України «кожен має право на професійну правничу допомогу. Згідно статті 131-2 Конституції України для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення» [1]. Так, адвокатура – це недержавний самоврядний інститут, який покликаний забезпечити належний рівень захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Таким чином, адвокатська діяльність відіграє важливу роль у забезпеченні та захисті прав осіб, що також створює ризики, пов'язані з людським фактором, тому надзвичайно важливо забезпечити дієвий механізм контролю за професійною діяльністю адвокатів, який повинен гарантувати належний рівень надання послуг суб'єктам, які звертаються за юридичною допомогою.

Проблематикою дисциплінарної відповідальності адвокатів займались такі науковці, як: Т. Коваленко, А. Бірюкова, О. Бусуріна, Т. Варфоломеєва, Л. Демидова, М. Женіна, В. Заборовський, Р. Мельниченко, О. Русанова, С. Сафулько, В. Сергєєв, К. Скловський, М. Смоленський, Д. Фіолевський та інші.

Так, Коваленко Т.С. зазначає, що «дисциплінарна відповідальність адвокатів є невід'ємною складовою їх правового статусу та, во-

дночас, важливим правовим механізмом, що забезпечує професійність і цілісність адвокатури як правозахисного інституту громадянського суспільства» [2].

Сьогодні питання пов'язані із притягненням адвокатів до дисциплінарної відповідальності регулюються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Положенням «Про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката» [2], яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність та деякими статтями Правил адвокатської етики.

Положеннями Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено, що «з метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування» [3].

Притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є особливим інститутом, зважаючи на наступне. «Це спеціальний вид відповідальності адже він врегульований не КЗпП України, а Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Оскільки адвокат здійснює незалежну професійну діяльність, рішення про накладення на нього дисциплінарних санкцій ухвалюють органи адвокатського самоврядування – кваліфікаційно-дисциплінарні комісії регіону за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України. Отже це відповідальність професійна, правова природа якої обумовлена особливим статусом адвоката в демократичному суспільстві» [3].

У Рекомендації (2000)21 Комітету Міністрів Державам-членам Ради Європи про свободу здійснення професії адвоката від 25 жовтня 2000 року зазначається про те, що «одним із положень принципу дисциплінарного провадження є те, що у випадках, коли адвокати не діють у відповідності з професійними стандартами, викладеними в кодексах професійної поведінки, які розроблені адвокатськими колегіями чи іншими професійними об'єднаннями адвокатів або встановлені законодавством, слід вживати належних заходів, включаючи дисциплінарне провадження» [4].

Так, «адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності лише в порядку дисциплінарного провадження, з підстав вчинен-

ня ним дисциплінарного проступку» [2], види якого передбачені статтею 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Дисциплінарне провадження стосовно адвоката – це процедура розгляду дисциплінарною палатою КДКА письмової заяви (скарги), яка містить відомості про наявність в діях адвоката ознак дисциплінарного проступку.

«Право на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки» [2].

У Положенні про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка «може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність продубльовано проступки, які є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, а саме: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом» [5, с. 2].

Вищенаведений перелік проступків, які за наслідком їх вчинення тягнуть дисциплінарну відповідальність адвоката не є вичерпним, відповідно до ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Крім того, зважаючи на нинішній розвиток Інтернет-ресурсів, варто звернути особливу увагу на питання відповідальності адвоката за порушення правил адвокатської етики в соціальних мережах.

Так, відповідно до положень встановлених Правилами адвокатської етики, «всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює, її сутності та громадського призначення, сприяти збереженню та підвищенню поваги до неї в суспільстві. Цього принципу адвокат зобов'язаний дотримуватись у всіх сферах діяльності: професійній, громадській, публіцистичній та інших. Адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на обмеження незалежності адвокатської професії, честі, гідності та ділової репутації своїх колег, підрив престижу адвокатури та адвокатської діяльності» [6].

Таким чином, «дія вищенаведеного положення поширюється на діяльність адвоката і на Інтернет-ресурсах, оскільки вона цілком охоплюється поняттям громадської або публіцистичної діяльності. До того ж, відповідно до рекомендацій наданих Американською асоціацією юристів (American Bar Association) та Міжнародною асоціацією юристів (International Bar Association) – всі правила, які стосуються діяльності адвокатів, всі обмеження, поширюються на активність адвоката в соціальних мережах, оскільки, спілкуючись в Інтернеті адвокат не перестає бути адвокатом» [7, с. 16].

Так, «у випадку виявлення у діях адвоката ознак дисциплінарного проступку, дисциплінарною палатою КДКА приймається рішення про порушення дисциплінарної справи, за результатами розгляду якої до адвоката може бути застосовано наступні дисциплінарні стягнення:

1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України - позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України; 4) для адвокатів іноземних держав - виключення з Єдиного реєстру адвокатів України» [3].

Узагальнивши практику притягнення адвокатів до відповідальності було встановлено типові порушеннями з боку адвокатів за які може наступити відповідальність, а саме: - вмовляння Клієнта відмовитися від адвоката; - не правдиві або образливі висловлювання щодо Клієнта або суті справи у ЗМІ чи Інтернеті; - неякісне надання послуг Клієнту; - відсутність дій по захисту Клієнта після отримання гонорару на фоні небажання спілкуватися з Клієнтом; - обман Клієнта, тобто обіцянка вирішити справу неправовим способом, зокрема, через корупційні дії.

Отже, дисциплінарна відповідальність є засобом впливу на адвоката, що забезпечує належне виконання ним свої професійних обов'язків, дотримання стандартів належної якості професійної правничої допомоги, в тому числі, дотримання законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність та Правил адвокатської етики. Перелік підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності не є вичерпним з огляду на ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Таким чином, будь-яке діяння адвоката може розцінюватись як дисциплінарний проступок і вказана норма негативно позначається на функціонуванні інституту дисциплінарної відповідальності адвокатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. №30. С.141.

2. Коваленко Т.С. Дисциплінарна відповідальність адвокатів: автореф. дис. канд. юрид. наук. ААУ. Київ. 2010. С. 20.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року №5076. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. №27. С. 282.

4. Рекомендація №R (2000) 21 Комітету міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів, ухвалена на 727 засіданні заступників міністрів 25.10.2000 року. URL: http://sc.gov.ua/ua/rekomendaciji_komitetu_ministriv_radi_jevropi.html.

5. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: Положення від 30.08.2014 року. *Рада адвокатів України*. 2019. С. 17.

6. Правила адвокатської етики: Правила від 09.06.2017 року. З'їзд адвокатів України. 2019. С. 34.

7. Русанова О.І. Підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за чинним законодавством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10-1. Т. 2. С. 14.

Данилів Юрій Любомирович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Цимбал Петро Васильович,
д.ю.н., професор, професор
кафедри кримінального процесу
та криміналістики

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ

Статутами та процедурно-процесуальними актами органів міжнародної кримінальної юрисдикції (Міжнародний кримінальний суд (МКС), Міжнародний трибунал по колишній Югославії (МТКЮ), Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді (до 2016 р.) (МКТР), Спеціальний суд по Сьєра-Леоне (СССЛ), Спеціальний трибунал по Лівану (СТЛ), Надзвичайні палати в судах Камбоджі (НПСК) тощо) закріплено положення щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, які здебільшого стосуються процедури застосування, містять перелік заходів безпеки стосовно окремих категорій учасників судочинства тощо, які мають узагальнений характер, тоді як саме ця сфера повинна бути детально регламентована. Недостатня урегульованість питання забезпечення безпеки стає на шляху безперешкодного, якісного, своєчасного відправлення судочинства, оскільки страх незабезпечення безпеки учасників кримінального судочинства змушує їх відмовлятися від свідчень і виконання свого громадянського обов'язку. Через недоліки механізму захисту можливим є вплив на учасників судочинства, особливо на свідків і жертв злочинів, із використанням психологічного, фізичного примусу або погрози його застосування [2].

З огляду на вищезаначене, закріплені статутами та процедурно-процесуальними актами органів міжнародного кримінального судочинства положення потребують подальшого удосконалення.

Проблеми правового забезпечення окремих напрямків діяльності органів прокуратури досліджували такі вчені, як: С. М. Вихриста,

Н. В. Дрьоміної-Волок, О. В. Касинюк, Д. І. Кулєби, О. Б. Кучер, В. П. Пилипенка, В. М. Точіловського. Розгорнуту характеристику правового положення широкого кола учасників міжнародного кримінального судочинства, з урахуванням деяких аспектів забезпечення їхньої безпеки, надано в монографічному досліджені Т. Л. Сироїд [2].

Метою статті є дослідження системи міжнародного правового забезпечення безпеки працівників органів прокуратури як посадових осіб, які забезпечують реалізацію завдань міжнародного кримінального судочинства

Потребувати забезпечення безпеки можуть прокурори, оскільки на них покладено виконання важливих обов'язків у рамках кримінального судочинства.

Так, «спеціальний доповідач з питання про незалежність суддів і адвокатів Габріела Кнауль у своїй доповіді A/HRC/20/19 від 7 червня 2012 р. зазначила, що чимало чинників впливають на можливість співробітників прокуратури незалежно і неупереджено виконувати свої обов'язки. Деякі труднощі пов'язані з тим, як структуровано систему судового переслідування і організовано професійну діяльність співробітників прокуратури, а інші - залежать від зовнішніх чинників. Спеціальний доповідач при здійсненні свого мандата зустрічалася з наступними випадками: відсутність належних ресурсів (наприклад, людських, фінансових і транспортних); відсутність самостійності і незалежності через внутрішній або зовнішній тиск; погані умови роботи (наприклад, низька зарплата, відсутність інфраструктури і необхідного технічного обладнання для проведення дієвого розслідування) і побоювання з приводу безпеки співробітників прокуратури та їхніх сімей (п. 58)» [1, с. 15].

Так, «у багатьох країнах співробітники прокуратури піддаються прямим загрозам безпеці, особливо ті, які займаються особливо важливими справами, пов'язаними, наприклад, з організованою злочинністю і тероризмом. Співробітник прокуратури, який побоюється за свою безпеку або безпеку своєї сім'ї, не може бути повністю незалежним і безстороннім при виконанні своїх обов'язків (п. 76)»[1, с. 18].

Важливі гарантії щодо особистої безпеки співробітників прокуратури містяться і в Керівних принципах, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, прийнятих Восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності і поводження з правопорушниками. Згідно з положеннями цих Керівних

принципів держави забезпечують, щоб особи, які здійснюють судове переслідування, могли виконувати свої професійні обов'язки в обстановці, вільній від загроз, перешкод, залякування, непотрібного втручання або невиправданого залучення до цивільної, кримінальної або іншої відповідальності. Зазначається також, що «особи, які здійснюють судове переслідування, та їхні сім'ї забезпечуються фізичним захистом з боку влади в тих випадках, коли існує загроза їхній безпеці в результаті виконання ними функцій щодо здійснення судового переслідування (пп. 4, 5)» [2].

Держави повинні забезпечувати особисту безпеку співробітників прокуратури та їхніх сімей. Будь-які акти насильства або погрози насильством, залякування, примус або неприпустиме втручання в життя співробітників прокуратури і/або їхніх сімей в будь-якій формі повинні належним чином розслідуватися. Слід також вживати заходів для попередження їхнього повторення в майбутньому і в разі необхідності, надавати співробітникам прокуратури і їхнім сім'ям необхідну психологічну допомогу і підтримку (п. 118) [1].

У Декларації Міжнародної асоціації прокурорів про мінімальні стандарти забезпечення безпеки та захисту співробітників прокуратури (далі - Декларація МАП) вказано, що «повинна існувати спеціальна структура, що займається оцінкою ризиків для безпеки співробітників прокуратури та їхніх сімей і надає їм інформацію, навчання та поради щодо особистої безпеки (пп. 4, 5)» [3].

Також Декларацією МАП закріплено, що «держави повинні вживати всі необхідні заходи для забезпечення того, щоб державні прокурори разом зі своїми сім'ями були фізично захищені відповідними державними органами, коли їхня особиста безпека перебуває під загрозою в результаті належного виконання ними своїх функцій. Зокрема, держави повинні забезпечувати їм будь-яку необхідну безпеку на робочому місці, включаючи будівлю суду, офіс та інші місця, де прокурор здійснює функції прокуратури, а у випадку необхідності також повинні забезпечувати захист прокурорів і членів їхніх сімей в домашніх умовах або під час подорожі. У випадку необхідності, держави повинні вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити необхідний захист, у тому числі залучення поліції або охоронців. За необхідності, держави мають також забезпечити робоче місце і будинок прокурорів відповідними пристроями і системами безпеки та повинні

забезпечувати прокурорів і членів їхніх сімей відповідними пристроями індивідуального захисту (п. 1-3)» [3].

Якщо співробітники прокуратури або їхні сім'ї піддаються будь-якому насильству або погрозам його застосування або залякуванню, примусу або неналежному стеженню в будь-якій формі, держава повинна повністю розслідувати ці інциденти і вживати заходів для попередження їхнього повторення в майбутньому і за необхідності надавати співробітникам прокуратури і їхнім сім'ям необхідну психологічну допомогу і підтримку (п. 8).

Окрім цього, «Декларацією МАП покладено на держав обов'язок виявляти особливу обережність, щоб оцінити будь-які ризики в галузі безпеки і вжити відповідних заходів захисту в тих випадках, коли прокурори, ймовірно, будуть особливо вразливі в зв'язку з характером їхньої роботи, наприклад, коли прокурори працюють у справах про боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю, військові злочини, злочини проти людяності, захоплення злочинних активів або злочини, вчинені особами у владі в державі. Заходи щодо забезпечення безпеки прокурорів і членів їхніх сімей, також повинні застосовуватися в інтересах інших осіб, які працюють з прокурорами або в органах прокуратури та членів їхніх сімей, де це необхідно для їхньої безпеки і захисту (п. 12-13)» [3].

Проте статутами і процедурно-процесуальними актами (І ІІ, регламентами) органів міжнародної кримінальної юрисдикції (МКС, МТБЮ, МКТР, СССЛ, СТЛ, НПСК) не закріплено заходи забезпечення безпеки прокурорів і членів їхніх сімей та гарантій належного захисту від стороннього тиску з метою впливу на професійну діяльність прокурора.

Отже, актами органів міжнародної кримінальної юрисдикції у сфері забезпечення безпеки посадових осіб, які забезпечують реалізацію завдань міжнародного кримінального судочинства і прав учасників процесу не закріплено поняття «забезпечення безпеки осіб, на яких покладено реалізацію задач кримінального судочинства», заходи їхнього захисту, підстав застосування та скасування цих заходів. Задля усунення цього недоліку пропонуємо внести до положень міжнародно-правових актів кримінальної юрисдикції (статутів, правил процедури та доказування, регламентів) поняття «забезпечення безпеки осіб, на яких покладено реалізацію задач кримінального судочинства» і викласти його у такій редакції: «забезпечення безпеки осіб, на яких покладено реаліза-

цію задач кримінального судочинства - це здійснення комплексних заходів спеціально уповноваженими органами для безпеки, фізичного і психологічного благополуччя, забезпечення гідності та недоторканності особистого життя цих осіб у зв'язку з їхньою професійною діяльністю та належного відправлення правосуддя» [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доклад Специального докладчика по вопросу о независимости судей и адвокатов Габриэлы Кнауль A/HRC/20/1 URL: http://publickomitet.ru/un/Resources/5/sp/%D0%A1%D1%83%D0B4%DD0%B8/2012. pdf. (дата звернення 16.10.2019)

2. Руководящие принципы, касающиеся роли лиц, осуществляющих судебное преследование (приняты восьмым Конгрессом Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Гавана, Куба, 27 августа-7 сентября 1990 г.) URL: http: //zakon2 .rada. gov.ua/laws/show/995_859 (дата звернення 16.10.2019)

3. Declaration on minimum standards concerning the security and protection of public prosecutors and their families URL: http://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAPStandards/Protectionof-Prosecutors/StandardsProtection-of- Prosecutors.pdf.aspx (дата звернення 16.10.2019)

Деркач Богдана Володимирівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Антонюк Анастасія Борисівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Умисні вбивства (ст. 115 КК України) є особливо тяжкими злочинами, які становлять особливу небезпеку для суспільства [3]. Розкриття зазначених злочинів потребує від осіб, які їх розслідують, високого професіоналізму, знання криміналістичної характеристики цих злочинів та вміння використовувати її при розслідуванні.

При розслідуванні злочинів проти життя та здоров'я виникає необхідність у вирішенні питань, що вимагають застосування спеціальних знань. Такими знаннями володіє експерт, призначений в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом для здійсненнясудової експертизи та підготовки висновку експерта.

На сьогодні можливості комплексної експертизи досить широкі. «Часто саме цей різновид судових експертиз стає надійним засобом доведення чи спростування вини підозрюваного та обвинуваченого у вчиненому злочині. Безумовно, у кримінальній процесуальній науці та експертології досить ґрунтовно вивчались окремі аспекти проблематики, пов'язаної з комплексними експертизами, – поняття та зміст комплексних експертиз і досліджень, процесуальне значення висновків такої експертизи, спеціальні методи та методики, які при цьому повинні застосовуватись, оцінка й використання отриманих даних у процесі доказування тощо» [1].

Зазначені та багато інших питань досліджували такі відомі вчені, як Т. В. Авер'янова, Р. С. Бєлкін, С. Ф. Бичкова, А. І. Вінберг, В. Г. Гончаренко, Ю. Г. Коруховий, Н. І. Клименко, Н. П. Майліс, Н. Т. Малаховська, О. Р. Росинська, Е. Б. Сімакова-Єфремян, О. Р. Шляхов та інші науковці.

Донині багато важливих питань залишаються невирішеними, що призводить до виникнення певнихтруднощів на практиці.

Якщо комплексна експертиза виконується експертами кількох експертних установ, комісія експертів формується керівником провідної експертної установи разом з керівниками інших експертних установ - співвиконавців. Голову комісії призначає керівник провідної експертної установи [4].

Сутність комплексної судової експертизи полягає в спеціальному дослідженні, проведеному експертами з питань, поставлених слідчим суддею в ухвалі про призначення судової експертизи, вирішення яких дозволяє встановити факти і обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженню.

Комплексна судова експертиза може бути призначена для вирішення будь-яких питань, що вимагають використання спеціальних знань, крім юридичних (правових). На основі своїх спеціальних знань експерти досліджують представлені матеріали і дають висновок з питань, поставлених в ухвалі про призначення комплексної судової експертизи [4].

Проведення комплексної судової експертизи має на меті одержання більш повних і всебічних відповідей на поставлені запитання. В ході її провадження експерти різних спеціальностей досліджують одні й ті ж матеріали, але кожен в межах своєї компетенції. Тобто кожен з експертів проводить тільки ту частину дослідження, в області якої він є фахівцем. Сукупність проведених ними досліджень дає можливість зробити загальний висновок [6].

Зазвичай, «аби узгодити дії між собою експерти мають працювати спільно. Тоді хід дослідження стане послідовним та зрозумілішим для суду та всіх учасників процесу.

Під час проведення комплексних експертиз ставляться загальні питання, що робить їх тривалими та складними. Нерідко дослідження одного експерта повністю залежить від результатів дослідження іншого. Тому покладаючись на досвід у сферах знань інших експертів їм потрібно взаємодіяти для прийняття правильного рішення»[5].

Згідно ст. 102 КПК України у висновку експертів, що беруть участь у проведенні комплексної судової експертизи, зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. «Кожен експерт, який брав участь у провадженні комплексної судової експертизи, підписує ту частину

висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність»[2].

На сьогодні важливість проведення комплексних експертиз не викликає сумнівів, проте на сьогодні її статус у кримінальному процесі окремо не визначено, що варто вважати серйозною прогалиною в кримінальному процесуальному законодавстві.

У статті 101 КПК України передбачено тільки те, що «якщо для проведення експертизи залучається кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки». Отже, «законодавець взагалі не передбачає проведення такого різновиду експертизи як «комплексна», а положення статті ст. 101 КПК України більше стосуються комісійних експертиз, які виконуються експертами однієї спеціальності. При проведенні ж комплексної експертизи експерти не повинні надавати самостійні висновки, бо поставлене питання може бути вирішене лише шляхом інтеграції різних спеціальних знань і формулювання спільного висновку» [1].

На необхідності передбачити у КПК України положення щодо комплексної експертизи наголошували багато науковців і правників, ще на етапі розроблення та обговорення КПК України.

Наприклад, А.І.Лозовий та Е.Б.Сімакова-Єфремян пропонували доповнити одну із статей щодо висновку експерта таким абзацом: «Комплексна експертиза проводиться у випадках, коли для вирішення питання потрібні спеціальні знання в різних галузях науки, техніки, мистецтва тощо або в різних напрямках однієї галузі знань; комплексна експертиза може бути доручена як комісії експертів, так і одному експерту, який володіє знаннями в різних галузях, що необхідні для вирішення питання. Комісія експертів проводить дослідження, виходячи з компетенції кожного із її членів, про що зазначається у висновку, і формулює загальний висновок»[6].

Отже, «за результатами проведенного наукового дослідження вказаної проблематики можна зробити наступні висновки: до цього часу залишається невирішеною проблема відсутності в кримінальному процессуальному законодавстві України закріпленого статусу комплексної експертизи» [1].

Особи, які проводять досудове розслідування кримінальних проваджень, повинні значно більше використовувати існуючі можливості комплексних досліджень. Для цього, на нашу думку, необхідно розробити методичні рекомендації з питань призначення та проведен-

ня комплексних судових експертиз та широко впроваджувати такі рекомендації в роботу правоохоронних органів. Розв'язання зазначених проблем, на нашу думку, надасть змогу повноцінно захищати права громадян, покращить організацію роботи експертів та буде сприяти успішному виконанню завдань правосуддя загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арешонков В.В. Проблеми призначення та проведення комплексних експертиз під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень / юридична психологія, № 1, 2015 с. 90-100.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України / Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI / відомості Верховної Ради України / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 21.10.2019)

3. Кримінальний кодекс України / Закон України від 05.04.2001 року №2341-III / відомості Верховної Ради України / URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws /show/2341-14 (дата звернення 21.10.2019)

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень08.10.98 № 53/5URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98(дата звернення 21.10.2019)

5. Судова незалежна експертиза України / офіційний WEB-сайт / URL: https://ekspertiza.com.ua/uk/tse-korisno-znati/647-kompleksna-ekspertyza(дата звернення 21.10.2019)

6. СімаковаЄфремянЕ.Б. Проблемні питання застосування нового кримінального процесуального кодексу України під час призначення та проведення судової експертизи / Харківський НДІ судових експертиз/ 2013. с. 54-59. URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/krise_2013_58(2)__13.pdf(дата звернення 21.10.2019)

Ірза Аліна Ігорівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На хвилі патріотичних подій в Україні одночасно з економічною кризою всередині держави громадяни України вперше з часів незалежності стали небайдужими до ролі закону і права в суспільному та особистому житті. Невід'ємним, та безумовно значимим інститутом правової системи нашої держави є адвокатура. Статтею 59 Конституції України гарантовано, що «кожен має право на отримання професійної правничої допомоги». З прийняттям Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», держава істотно розширила офіційне визнання сфери дії адвокатури та її вихід за рамки судової системи, тим самим значно збільшивши її впливовість і значимість. Разом з тим, багато питань функціонування цього правозахисного інституту залишається невирішеними. В Україні і досі тривають дискусії з приводу визначення ролі та місця адвокатури у суспільстві, залишається невизначеним питання допустимості втручання держави у діяльність адвокатури, зміцнення гарантій її незалежності.

«Адвокатура в демократичному суспільстві має функціонувати як не підпорядкована державі, незалежна інституція, якій гарантований захист від будь-якого стороннього втручання. Про це свідчить публічно-правовий статус даного інституту та гарантування державою права на отримання правової допомоги фізичним і юридичним особам» [4, с. 112-115]. Незалежність та самостійність здійснення адвокатської діяльності є одними з головних її принципів.

Отже, «в правовій державі повинні не тільки існувати надійні механізми забезпечення принципу незалежності та самостійності адвокатської діяльності, а й беззастережне його дотримання» [5, с. 99].

Принцип незалежності адвокатури України гарантований як національним законодавством (ст. 4 Закону «Про адвокатуру та адво-

катську діяльність», ПАЕ), так і численними міжнародно-правовими актами. Разом з цим, ст. 131^2 Конституції України передбачено, що «незалежність адвокатури гарантується» [1].

Так, «задля забезпечення належного здійснення своєї професійної діяльності адвокат повинен бути незалежним від осіб та органів, у провадженні яких перебуває доручена йому справа, а також від інших владних структур, посадових та інших осіб.

Право на незалежність адвоката – є однією з ключових характеристик адвокатської професії. В її основі повинні лежати моральна свобода, високий рівень загальної та правової культури, великий професійний досвід.

Адвокатура є публічно-правовим інститутом, що не входить до жодної гілки влади в Україні, а також до органів державної влади чи органів місцевого самоврядування. У зв'язку із цим, органи державної влади та місцевого самоврядування не повинні, а точніше не мають права втручатися в адвокатську діяльність за винятком випадків, коли ця діяльність суперечить законодавству України» [6].

«Оскільки на сьогоднішній день, наша держава стає або, принаймні, прагне до становлення на шлях правової держави, тому реалізація даного положення дасть змогу належним чином відповідати принципам і завданням адвокатури як організації, що здійснює захист конституційних прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом надання їм правової допомоги» [5].

Сутність принципу незалежності та самостійності адвокатської діяльності полягає, зокрема, в тому, що при наданні професійної правничої допомоги адвокат має бути захищений від непередбачених законом обмежень, впливу, спонукань, тиску, погроз і будь-якого втручання, прямого чи непрямого, з будь-якого суб'єкта або з будь-якої підстави, а прийняті адвокатом рішення мають бути спрямовані лише на виконання його професійних обов'язків, дотримання присяги адвоката та правил адвокатської етики, а не бути наслідком впливу на адвоката з боку іншої особи чи органу державної чи місцевої влади [4].

Професійна адвокатська діяльність повинна бути незалежною і від інших суб'єктів права, наприклад, підприємств, установ, організацій, політичних партій, окремих фізичних осіб тощо.

Останнім часом, «про факти порушення гарантій незалежності адвоката при здійсненні професійної діяльності до Всеукраїнської громадської організація «Асоціація правників України» постійно над-

ходять повідомлення, і в даний час керівництво організації висловило серйозну стурбованість у зв'язку з порушенням правоохоронними та іншими органами гарантій незалежності адвокатської діяльності» [7].

Серед найбільш поширених порушень можна виділити наступні: порушення кримінального провадження щодо адвоката; здійснення слідчих та інших процесуальних дій, якщо здійснюється досудове розслідування кримінального провадження не щодо адвоката і не пов'язана з його адвокатською діяльністю, виклик і допит в якості свідка щодо обставин, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльністю; провадження обшуків у осіб, які здійснюють адвокатську діяльність тощо. Враховуючи, що за останній час дуже поширилися випадки порушення прав адвокатів, Асоціація правників України постійно звертає увагу представників влади, що законодавством України, зокрема п. 6 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що «життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, їх майно перебувають під охороною держави, а посягання на них тягнуть відповідальність, передбачену законом» [2].

Тож, «з метою дотримання цього принципу в своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний протистояти будь-яким спробам посягання на його незалежність, бути мужнім і принциповим у виконанні своїх професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав, гарантій адвокатської діяльності та їх ефективному використанні в інтересах клієнта. При здійсненні своєї професійної діяльності адвокат керуватися вказівками інших осіб» [2].

Таким чином, незалежність адвокатури – це стан балансу між інтересами цього інституту і держави, який відповідає вищій конституційної цінності – забезпеченню прав людини. Ця незалежність може бути обмежена лише в інтересах забезпечення нормальної діяльності цієї інституції, у межах і на підставах, встановлених Законом.

Отже, на нашу думку задля досягнення поставленої мети необхідно, посилити юридичну відповідальність за будь-яке незаконне втручання в професійну діяльність адвоката як з боку органів влади, так і з боку приватних осіб на законодавчому рівні шляхом внесення змін і доповнень Кримінального кодексу України, щоб будь-яке таке посягання на незалежність та самостійність адвоката було кримінально караним.

Окрім цього, у Конституції України потрібно закріпити організаційно-правові гарантії функціонування такого демократичного інституту як адвокатура.

В той же час, вважаємо за доцільне надати інституту адвокатури право законодавчої ініціативи з питань, що стосуються її діяльності. Всі проекти законів щодо адвокатури та адвокатської діяльності перед їх прийняттям законодавчим органом, повинні надаватися Раді адвокатів України з метою отримання висновків на них. У разі непогодження адвокатської спільноти з запропонованими проектами законів або змінами та доповненнями до законодавства, необхідно враховувати зауваження та аргументи адвокатів до тих пір, доки не буде досягнуте їх взаємне погодження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 27.03.2019).

2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // Відомості Верховної Ради. 2013. № 27.

3. Правила адвокатської етики. Постанова Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури від 17.11.2012 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12. (дата звернення 02.10.2019)

4. Варфоломеєва Т. В. Проблеми української адвокатури. Адвокат. 2009. № 10. С. 4-9.

5. Вільчик Т. Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі // Право України. 2014. С. 243–250.

6. Вільчик Т.Б. Адвокатура та судова влада: характер взаємовідносин // Часопис Академії адвокатури України. Том 7. № 4(25) 2014. С. 19-25.

7. Піврічні підсумки діяльності Комітету захисту прав адвокатів. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/4516-pivrichni-pidsumki-diyal-nosti-komitetu-zahistu-prav-advokativ.html.

Климук Ольга Василівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розвиток і масштаб систем надання юридичної допомоги обумовлений національними особливостями кожної країни ЄС. У багатьох країнах закон про юридичну допомогу описує як послуги, що надаються затриманим, підозрюваним, обвинуваченим і підсудним у рамках провадження у кримінальних справах, так і юридичну допомогу по іншим категоріям справ [1, с.217].

Як зазначає Є.Ю. Бова, «сучасні правові системи різних держав передбачають цілу низку механізмів надання безоплатної правової допомоги. В окремих державах така допомога надається виключно у кримінальних справах, в інших – у кримінальних та цивільних в межах одного механізму чи з утворенням окремих механізмів для окремих категорій справ» [2].

Вивчення національних систем безоплатної правової допомоги у країнах ЄС передбачає наявність загальної основи (критеріїв) їхньої класифікації. При всьому розмаїтті кола суб'єктів, що залучаються для надання безоплатної правової допомоги у різних країнах, виділяють, як правило, такі моделі:

«1) Модель «probono». Юридична допомога бідним і особливо нужденним надається безкоштовно і часто є обов'язковою для адвокатів. Практика надання послуг в системі «probono» широко використовується великими юридичними фірмами, які розглядають роботу «probono» як частину своїх зобов'язань перед суспільством, а також можливість для фірми і адвокатів займатися благодійністю, а молодим адвокатам – отримати досвід роботи. Разом з тим у жодній з європейських країн не передбачений обов'язок адвокатів надавати юридичну допомогу на громадських засадах.

Наприклад, послуги безоплатної правової допомоги у Франції представлені у вигляді «probono» і надаються в основному в області I'accesaudroit – у вигляді консультацій з метою забезпечення доступу громадян до правової інформації та для того, щоб вони могли приймати зважені з юридичної точки зору рішення» [3, с.21].

У Німеччині надання юридичної допомоги на безоплатній основі було встановлено законним тільки в січні 2014 року. До цього відповідний закон допускав неоднозначне тлумачення. Однак це не перешкоджало розвитку практики надання безоплатної правової допомоги, головним чином, завдяки впливу міжнародних фірм, що мають представництва в Німеччині. В Угорщині практика надання юридичної допомоги на громадських засадах розвивається дуже активно, головним чином, завдяки створенню у 2007 році Угорського Центру координації юридичної допомоги probono Інститутом «Право суспільних інтересів» (PILnet). Юридична допомога на принципах «probono» надається громадським організаціям, головним чином великими національними або міжнародними компаніями. Надання таких послуг регулюється договором бо контрактом, укладеним між клієнтом і адвокатом.

Практика надання юридичної допомоги на громадських засадах найбільш розвинена в Об'єднаному Королівстві, зокрема в Англії та Уельсі існує безліч некомерційних організацій, які сприяють розвитку практики надання юридичної допомоги на громадських засадах або управляють роботою центрами координації. В Об'єднаному Королівстві, Іспанії та в деяких інших країнах ЄС адвокатів заохочують до надання такого типу юридичної допомоги. «Стимулами до надання юридичної допомоги на громадських засадах в Англії та Уельсі є: низка премій, що присуджуються юристам та юридичним фірмам, які надають юридичні послуги на громадських засадах; високий рівень конкуренції між юридичними фірмами , який обумовлює можливість оцінки їх діяльності з точки зору виконаної ними роботи на громадських засадах; вплив даних про надання фірмою безкоштовних юридичних послуг на вибір потенційних клієнтів; встановлені усередині юридичних фірм норми виконання на громадських засадах; облік виконаної роботи на громадських засадах при оцінці ефективності праці та / або прийнятті рішень про виплату премій» [4].

2) «Контрактна модель (модель judicare) – система, при якій спеціальний державний орган укладає договір (контракт) з адвокатом, юридичною фірмою про надання безоплатної правової допомоги по певній кіль-

кості справ або за певними категоріями справ, оплата за яку здійснюється за рахунок державного бюджету. Така модель застосовується в Австрії, Англії та Уельсі, Бельгії, Норвегії, Нідерландах, Шотландії, Швеції, Франції, Данії та Німеччині. Дану модель залежно від методів виплати гонорарів приватним адвокатам поділяють на judicare у чистому вигляді (pure judicare) і «черговий адвокат» (dutycounsel)» [5].

3) «Модель «exofficio», суть якої полягає в тому, що держава в особі органів, що ведуть кримінальне судочинство (прокурора, слідчого, поліції, суду), призначає через професійні організації адвокатів у якості захисників чи представників для надання юридичної допомоги та оплачує їхню роботу з коштів державного бюджету. Для певної частини адвокатів, які не мають клієнтури, або тільки вступили в адвокатську спільноту, або здійснюють адвокатську діяльність у регіонах, де чисельність адвокатів перевищує попит на юридичну допомогу, призначення на такі справи є основним джерелом їх доходу. Що стосується висококваліфікованих адвокатів, які мають, як правило, обширну клієнтуру і, як наслідок, завжди забезпечені роботою, то їх переважна частина, як правило, не веде такі справи. Дана модель характерна для більшості колишніх соціалістичних країн Центральної та Східної Європи» [6].

4) Змішана модель – являє собою таку систему, яка поєднує «елементи перших двох вищезазначених та інших моделей: надання безоплатної правової допомоги здійснюється через незалежну державну організацію – бюро, ради, служби, центри тощо (тобто модель публічного захисника) із залученням приватно практикуючих адвокатів на основі укладеного ними договору по окремих справах (тобто контрактна модель), а також з використанням інших моделей (юридичних клінік, моделі «probono», пара-юристів та інших різновидів моделей). Змішана модель використовується в багатьох країнах. Експерти пояснюють це тим, що «прихильність» до тієї чи іншої моделі без використання переваг протилежної моделі призводить до того, що система юридичної допомоги стикається з великою кількістю проблем, яких вона могла б уникнути. Комбінація моделей – це кращий вибір для забезпечення незаможних громадян юридичними послугами» [7, с.11].

Як зазначає Роджер Сміт, майже усі системи успадкували модель адвоката «exofficio». При цьому існує відмінність моделей, які діють у змагальній і в слідчій системах країн Європи [8].

З метою забезпечення рівного доступу кожного до отримання безоплатної правової допомоги, багато держав ЄС покладають на себе обов'язок по оплаті такої допомоги або встановлюють знижені тарифи з оплати юридичної допомоги і створюють для цього спеціальні системи безоплатної правової допомоги, у рамках яких створюють спеціальні органи управління цією системою, тісно пов'язані з урядом, але формально незалежні [9]. Ефективність систем безоплатної правової допомоги досягається лише тоді, коли усі функції по їх організації, контролю та координації зосереджені в одному органі, особливостями правового статусу якого є його незалежність.

Отже, як зазначають науковці, «широко розповсюдженими механізмами управління безоплатною правовою допомогою у країнах ЄС є бюро, ради, центри, які здійснюють адміністративні (управлінські) функції з питань надання безоплатної правової допомоги. Ці структури, як правило, є державними і створюються зазвичай при Міністерстві юстиції» [6].

Що стосується нашої держави, то, безумовно, Закон України «Про безоплатну правову допомогу» зробив чинну систему безоплатної правової допомоги в Україні більш ефективною, оскільки він створив правову базу та механізм для реалізації права кожного на правову допомогу у випадках, коли вона повинна надаватися безкоштовно. Разом з тим вважаємо, що для подальшого вдосконалення системи безоплатної правової допомоги в Україні до рівня країн ЄС необхідно: 1) розширити коло осіб, які мають право на отримання безкоштовної юридичної допомоги; 2) розширити перелік випадків надання безоплатної правової допомоги в рамках державної системи; 3) спростити порядок перевірки та посвідчення права на отримання безоплатної правової допомоги; 4) ввести систему страхування ризику при наданні безоплатної правової допомоги; 5) створити процедури надання безоплатної правової допомоги в екстреному порядку. Крім того, можливо складати списки адвокатів, які повинні бути доступні 24 години на добу (за прикладом Нідерландів), що є у першу чергу важливо по кримінальним справам; 6) модернізувати програми безоплатної правової допомоги у зв'язку із розвитком інформаційних технологій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бесплатная юридическая помощь: модель взаимодействия государства и гражданского общества (зарубежный опыт): Сборник докладов. М.: ООО «Акварель», 2011. 375с.

2. Бова Є.Ю. Організація безкоштовної правової допомоги в Україні: дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 «Судоустрій, прокуратура та адвокатура». Академія адвокатури України. Київ,2009. 217с.

3. Рябцева Е.В. Формы бесплатной юридической помощи в международном праве и практике зарубежных стран//Евразийская адвокатура. №6(13). 2014. С.20-23.

4. Сравнительный анализ международной и российской практик оказания юридической помощи на общественных началах (probono). ECCU-PRECOP-5/2014
URL:http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption /Projects/PRECOP/Technical%202014/ECCU-2312-PRECOP-TP5-2014RUS/pdf.

5. Rhudy R. Description and Analysis of Legal Aid Models [Електронний ресурс]. URL:http://www/gsdrc.org/go/display/document/legacyid/452.

6. Сулейманова Г.Ж. Зарубежный опыт предоставления и оказания субсидируемой государством юридической помощи. URL:http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31353336

7. Качественная юридическая помощь. Методология оценки и контроля. М.: Институт «Право общественных интересов»(PILI), 2008. С.7.

8.Сміт Р. Надання безкоштовної юридичної допомоги та управління системою надання безкоштовної юридичної допомоги Великобританії. URL: http:www.justice.org.uk

9.Европейский форум по доступу к правосудию. Часть пятая. Будапешт, 2002. С.526.

Колесник Олександра Олександрівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мілевський Олександр Петрович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

УНІФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ В СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ АКТІВ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ФУНКЦІЇ НА РІВНІ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ РАМКОВИХ ПІДХОДІВ

В європейській правовій практиці органи прокуратури традиційно розглядаються як органи державної влади, які від імені суспільства і в його інтересах забезпечують застосування права там, де порушення закону має наслідком кримінальну санкцію, беручи до уваги як права людини, так і необхідність ефективної дії системи кримінального судочинства [1]. Проте протягом останніх років міжнародна спільнота поступово дійшла визнання важливості ролі прокуратури і поза сферою кримінальної юстиції.

Правовий аналіз норм Закону України «Про прокуратуру» дає підстави стверджувати, що «єдина функція прокуратури України, яка визначає повноваження прокуратури України поза сферою кримінальної юстиції, - це представницька функція. Саме тому надзвичайно актуальним убачається дослідження питань європейських стандартів діяльності служби публічного обвинувача поза сферою кримінальної юстиції для пошуку оптимального варіанта їх узгодження з національною правовою традицією в частині правової регламентації реалізації прокуратурою представницької функції»[2].

Окремі питання реалізації прокуратурою представницької функції у своїх роботах розглядали, зокрема: О.В. Анпілогов, С.О. Белікова, М.І. Гаврилюк, А.В. Губська, К.А. Гузе, А.В. Гусарова, О.В. Драган, Т.О. Дунас, О.Г. Кучер, С.О. Малахов, О.П. Натрус, Н.С. Наулік, С.В. Подкопаєв, Г.В. Попов, М.М. Руденко, О.Р. Севрук, Г.А. Терещук, В.В. Устименко, Р.М. Шестопалов та інші.

Метою статті є надання загальної характеристики зарубіжному досвіду діяльності прокуратури поза межами кримінальної юстиції, в тому числі і щодо реалізації представницької функції.

Одним із основних міжнародних документів, у якому було визначено статус, повноваження, практику та корисний досвід прокурорських служб більшості держав-учасниць Ради Європи у діяльності за межами кримінального права, справедливо можна вважати Висновок №2 3 (2008) Консультативної ради європейських прокурорів (CCPE) про «Роль прокуратури за межами сфери кримінального права», прийнятий CCPE на 3-му пленарному засіданні (м. Страсбург, 15-17 жовтня 2008 року).«У вказаному документі було зазначено, що розмаїття функцій прокурорських служб за межами кримінального права випливає з національних правових та історичних традицій. Водночас держава має суверенне право визначати свої інституційні та правові процедури реалізації її функцій із захисту прав людини і державних інтересів, з дотриманням принципу верховенства права та її міжнародних зобов'язань»[3].

Окрім того, «відповідно до Висновку всі держави Європи мають завдання розвивати й зміцнювати правозахисний потенціал усіх своїх органів, включаючи суди та прокуратури. Успішна реалізація функції захисту прав людини та основних свобод може бути досягнута не шляхом послаблення одних прав людини і процедур для зміцнення інших, а шляхом їхнього одночасного розвитку. Усі вони мають одну мету - захист прав і свобод окремих осіб, інтересів суспільства та держави. Держави - учасниці, в яких прокурорські служби виконують функції за межами сфери кримінального права, повинні забезпечити реалізацію цих функцій згідно з такими принципами:

- у зв'язку із завданнями та повноваженнями прокурорів за межами сфери кримінального права та правозахисною роллю судів має дотримуватися принцип розподілу влади;
- дії прокурорів за межами сфери кримінального права мають також характеризуватися чесністю та неупередженістю;
- ці функції реалізуються від імені суспільства та у державних інтересах;
- з метою забезпечення застосування права із дотриманням основних прав і свобод у межах компетенції, наданої прокурорам за законом, Конвенцією та прецедентним правом Суду;

- такі компетенції прокурорів мають якомога точніше регулюватися законом;
- не повинно допускатись неналежного втручання у діяльність прокурорських служб;
- діючи за межами сфери кримінального права, прокурори мають користуватися тими ж правами й обов'язками, що і будь-яка інша сторона, та не повинні мати привілейоване становище у ході судових проваджень (рівність сторін позову);
- дії прокурорських служб від імені суспільства на захист державного інтересу у некримінальних справах не повинні порушувати принцип зобов'язальної сили остаточних судових рішень (res judicata) з певними винятками, встановленими відповідно до міжнародних зобов'язань, включаючи прецедентне право Суду;
- зобов'язання прокурорів обґрунтовувати свої дії та розкривати ці причини особам або інститутам, задіяним або заінтересованим у справі, має бути встановлене законом;
- має бути гарантоване право осіб або інститутів, задіяних або заінтересованих у цивільних справах, оскаржувати дії або бездіяльність прокурорів;
- слід ретельно слідкувати за змінами прецедентного права суду щодо діяльності прокурорських служб за межами кримінального права для забезпечення повної відповідності правової основи такої діяльності та пов'язаної практики відповідним рішенням ЄСПЛ» [4].

ССРЕ рекомендувала КМ РЄ розглянути можливість вироблення спільних загальноєвропейських принципів щодо, зокрема, статусу, повноважень і практики прокурорів за межами кримінального права, у контексті важливості захисту прав людини, основних свобод, демократичних принципів розподілу повноважень та рівності сторін позову.

Відповіддю на ці рекомендації став міжнародний документ у сфері досліджуваних питань, у якому визначено загальні принципи для держав-учасниць щодо ролі публічних обвинувачів поза сферою кримінальної юстиції - Рекомендація CM/Rec (2012)11 КМ РЄ державам-учасницям «Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції», прийнята КМ РЄ 19 вересня 2012 року на 1151-му засіданні на рівні заступників міністрів (Рекомендація) [4].

Отже, «згідно з положеннями Рекомендації CM/Rec (2012)11 за наявності у служби публічного обвинувачення повноважень поза системою кримінальної юстиції держави-учасниці повинні вжити усіх

необхідних заходів для забезпечення виконання захисту прав людини та основоположних свобод відповідно до принципу верховенства права, зокрема щодо права на справедливий судовий розгляд. Із цією метою держави-учасниці повинні враховувати принципи, викладені у додатку до Рекомендації» [2].

Визначальним у зазначеній Рекомендації убачається визначення місії публічних обвинувачів у випадку, якщо вони наділені повноваженнями поза системою кримінальної юстиції, яка полягає в тому, щоб представляти загальні або публічні інтереси, захищати права людини й основоположні свободи, забезпечувати верховенство права.

Основоположною засадою з-поміж загальних принципів можна вважати орієнтування держав-учасниць на те, що обов'язки та повноваження публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції повинні в усіх випадках встановлюватись законом і чітко визначатися задля уникнення багатозначності.

Більш прикладними, на нашу думку, є принципи, що застосовуються до окремих обов'язків і повноважень обвинувачів поза системою кримінальної юстиції, які, зокрема, зводяться до зазначених нижче.

1. «Повноваження публічного обвинувача поза системою кримінальної юстиції не повинні бути такими, що обмежують право будь-якої фізичної чи юридичної особи ініціювати провадження або виступати як відповідач і захищати свої інтереси перед незалежним і безстороннім судом навіть у тих випадках, коли публічний обвинувач є або має намір бути стороною.

У пояснювальному меморандумі до цих Рекомендацій зазначено, що діяльність публічного обвинувача поза системою кримінальної юстиції повинна здійснюватися на субсидіарній основі і сприяти захисту фундаментальних цінностей суспільства, які в іншому випадку були б послабленими, а також захисту прав людини, особливо найбільш вразливих (наприклад, неповнолітніх, недієздатних, осіб похилого віку). Однак непокладення повноважень на службу публічного обвинувача поза сферою кримінального юстиції не повинно мати ефект обмеження прав осіб на доступ до суду.

2. Повноваження публічного обвинувача ініціювати провадження в суді або виступати як відповідач не повинні загрожувати принципу рівності процесуальних можливостей між сторонами.

3. Повноваження публічного обвинувача щодо здійснення запитів повинні бути передбачені законом. Реалізація такого права має

бути пропорційною і не надавати необґрунтовану перевагу публічному обвинувачеві.

4. У випадках, коли інтереси особи представляє публічний обвинувач, особа повинна мати право бути стороною у провадженні. Це не має перешкодити публічному обвинувачеві залишатися стороною провадження, коли справа стосується загального або публічного інтересу.

5. Права публічного обвинувача на оскарження судового рішення або його перегляд іншим чином вищестоящим судом не повинні різнитися від доступних для інших сторін провадження, в тому числі щодо строків подання апеляції.

6. Щодо судових проваджень, де публічний обвинувач вступає або приєднується як сторона, один із визначальних принципів полягає в тому, що сторони провадження повинні бути повідомлені або публічним обвинувачем, або судом щодо рішення публічного обвинувача втрутитися або приєднатися до провадження.

7. Для того, щоб дотримувались принципи юридичної визначеності та res judicata, підстави, за якими публічний обвинувач може вимагати перегляду остаточного рішення суду, повинні бути обмежені винятковими випадками і переглядом в розумні строки. Сторони первісного провадження повинні бути повідомлені про перегляд, щоб мати можливість приєднатися до провадження» [3].

Отже, «положення висвітлених вище міжнародних документів визнають суверенне право держави визначати свої інституційні та правові процедури реалізації її функцій із захисту прав людини та державних інтересів, з дотриманням принципу верховенства права та її міжнародних зобов'язань, а також визначають завданням усіх держав Європи розвивати й зміцнювати правозахисний потенціал усіх своїх органів, включаючи прокуратуру. Одним із елементів правозахисного потенціалу діяльності органів прокуратури є повноваження поза сферою кримінальної юстиції, до яких висувається низка вимог, основні з яких полягають у тому, що вони повинні здійснюватися з метою захисту прав і свобод окремих осіб, інтересів суспільства й держави та відповідно до розглянутих принципів діяльності прокурорів поза сферою кримінальної юстиції» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice

system, adopted by the Committee of Ministers on 6 October 2000 at the 724th meeting of the Ministers' Deputies. URL: https://rm.coe.int/16804be55a.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-УП. Голос України. 2014. № 206. 25 жовтня.

3. Opinion No.3 (2008) of the Consultative Council of European Prosecutors on «The Role of Prosecution Services outside the Criminal Law Field». URL: https://rm.coe.int/16807474ee

4. Recommendation CM/Rec (2012)11 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecutors outside the criminal justice system, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2012 at the 1151st meeting of the Ministers' Deputies and explanatory memorandum. URL: https://rm.coe.int/16807096c5

Коляда Володимир Олександрович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Завидняк Володимир Іванович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Міжнародні стандарти справедливого судочинства в якості необхідної складової справедливого судового розгляду передбачають право кожного обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) постійно підкреслює, що право на захист особи, що обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, гарантоване п. 3(с) ст. 6 Конвенції

про захист прав людини і основоположних свобод, становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду. Суд підкреслює, що хоча право кожної особи, обвинувачуваної у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвокатом, офіційно призначеним, в разі такої необхідності, не є абсолютним, воно становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду («Кромбах протии Франції» (Krombach v. France), № 29731/96, п. 89, ECHR2001–11) [4, 5].

Що стосується досудового розслідування, то міжнародні стандарти щодо надання права на захист підозрюваному (обвинувачуваному), потерпілому, свідку тощо теж мають не аби яке значення та закріплені в національному законодавстві.

Як зазначалося раніше, ці «стандарти безпосередньо відображаються у кримінальному процесуальному законодавстві України, у тому числі на рівні узагальнюючої засади забезпечення права на захист (ст. 63 Конституції України, ст. 20 КПК України), а відповідний напрям кримінальної процесуальної діяльності являє собою функцію захисту»[1].

Функція захисту у кримінальному провадженні ґрунтовно досліджена у різних її аспектах у наукових працях таких вчених як«Н.М. Бакаянової, А.М. Бірюкової, Н.В. Борзих, С.Ю. Бутенко, Т.В. Варфоломеєвої, Є.І. Виборнової, Т.Б. Вільчик, Н.Г. Габлей, І.Ю. Гловацького, В.Г. Гончаренка, О.М. Дроздова, Я.П. Зейкана, С.О. Ковальчука, Т.В. Корчевої, О.Ю. Костюченко, О.П. Кучинської, О.Ю. Ланя, Т.В. Лукашкіної, О.В. Малахової, М.Г. Моторигіної, Н.М. Обрізан, О.В. Острогляда, М.А. Погорецького, М.М. Погорецького, Д.В. Пономаренка, В.О. Попелюшка, Є.В. Смирнова, О.С. Старенького, Л.Я. Стрельбіцької, Г.К. Тетерятник, Ю.В. Хоматова, Р.А. Чайки, М.І. Чвьорткіна, Н.П. Черняк, О.Г. Шило, М.Є. Шумила, О.Г. Яновської»[3].

Головним завданням держави у випадках вчинення злочинів є захист законних прав та інтересів громадян. Тому діяльність органів, які здійснюють кримінальне провадження, має бути спрямована на реальнее забезпечення гарантій учасників провадження, і ефективне поновлення їхніх прав у разі порушення.

Особливого розгляду заслуговує питання дотримання прав потерпілого під час досудового розслідування.Звернемо увагу на те, що «за статистичними даними, кількість осіб, потерпілих від злочинів, і розміри заподіяної їм фізичної, майнової та моральної шкоди з кож-

ним роком збільшуються. Аналізуючи статистику нерозкритих злочинів та закритих кримінальних проваджень, можна дійти висновку, що велика кількість постраждалих від злочинів осіб мають підстави бути незадоволеними відсутністю гарантій та дієвих механізмів захисту їхніх прав»[3].

Збільшення негативних показників більшою мірою пов'язано з тими проблемами, які трапляються потерпілим ще на етапі досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Мабуть, «найсуттєвіші ускладнення у реалізації потерпілими власних прав, пов'язані з рішеннями, діями і бездіяльністю представників правоохоронних органів, наслідком яких, зокрема, є:

1) невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

2) невизнання особи потерпілим у кримінальномупровадженні;

3) затягування досудового розслідування та непроведення необхідних слідчих (розшукових) дій;

4) неправомірне закриття кримінального провадження тощо»[3].

Провівши детальний аналіз зазначимо, що «з метою здійснення ефективного захисту та поновлення прав у разі бездіяльності слідчого або прокурора щодо невнесення відомостей до ЄРДР, постраждалим необхідно:

мати документальне підтвердження про прийняття та реєстрацію заяви про вчинення кримінального правопорушення. Згідно з п. 1 ч. 2 КПК України заявник має право вимагати від органу, до якого подана заява про вчинення кримінального правопорушення, надати йому відповідний підтверджуючий документ;

уточнювати у канцелярії органу досудового розслідування інформацію про вручення заяви слідчому/прокурору та внесення ним протягом 24 годин відповідних відомостей до ЄРДР;

у заяві про вчинення кримінального правопорушення чітко вказати попередню кваліфікацію кримінального правопорушення, його склад та кваліфікуючі ознаки;

не пропустити десятиденний строк на звернення до суду із скаргою на бездіяльність слідчого або прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей ЄРДР;

пам'ятати, що відповідно до ст. 12 Закону України «Про звернення громадян» дія цього Закону не поширюється на порядок розг-

ляду заяв і скарг громадян, встановлений кримінальним процесуальним законодавством»[3].

Хочемо зауважити, що згідно КПК України, на відміну від підозрюваного, який наділений правом оскаржувати лише постанови прокурора про закриття кримінального провадження, постраждалий, його представник чи законний представник можуть оскаржувати рішення про закриття кримінального провадження як прокурора, так і слідчого [2].

Узагальнюючи, можна зазначити, що «неправомірне невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та незаконне закриття кримінального провадження по суті є ключовими проблемами, як іфактично не дають змоги почати розслідування та довести його до завершення, здійснити правосуддя»[1].

Забезпечення права на оскарження цих та інших процесуальних рішень, дій чи бездіяльності як засада кримінально гопровадження є надзвичайно важливим інструментом відновлення порушених прав особи. Чи буде він дієвим та ефективним, значною міроюз алежить від осіб, які здійснюють розгляд таких звернень. Знання учасників кримінального провадження своїх процесуальних прав та порядку їхньої реалізації завжди буде перевагою, що дає змогу у повномуобсязі використати всі передбачені законом засоби для захисту прав осіб на досудовому розслідуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головюк І.В. Деякі питання дотримання права на захист у досудовому розслідуванні\ Вісник кримінального судочинства\ №2.2017. С. 33-39: URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/-11300/8539/VKS-2017_2-33-39.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 18.09.2019)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України \ Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI\ Відомості Верховної ради України\ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 18.09.2019)

3. Ніколаєнко А.В. Особливості захисту прав потерпілих під час досудового розслідування \ Всеукраїнське щотижневе професійне юридичне видання «Юридична газета»\ №24-25 (470-471).

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Леонід Лазаренко проти України» від 28 жовтня 2010 р URL:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_688 (п. 49). (дата звернення 18.09.2019)

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Яременко проти України» від 12 червня 2008 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_405 (п. 85). (дата звернення 18.09.2019)

Колосов Олександр Олександрович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ПРОБЛЕМАТИКА РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі розвитку української держави проблема реформування прокуратури як складової правоохоронної системи нашої держави набуває все більшої актуальності. Варто зауважити, «що місце прокуратури в системі органів державної влади, напряму залежить від виконуваних нею функцій. Тому у сучасній юридичній науці питання визначення функцій вітчизняної прокуратури є одним з найбільш дискусійних. На сучасному етапі державно-правового розвитку, прокуратура поєднує ознаки державного органу виконавчої влади (як правоохоронного органу) з відповідними характеристиками та спрямованістю щодо забезпечення правосуддя.» [1]

Змінами до Конституції України передбачено, що «органи прокуратури повинні виступати у якості адвоката держави, представляючи інтереси та захищаючи права потерпілих у суді. Таким чином, конституційна реформа дедалі більшою мірою актуалізує проблему ефективності діяльності органів прокуратури в системі органів державної влади, з урахуванням позитивного та негативного досвіду, якого набула держава впродовж своєї незалежності. Проте станом на сьогоднішній день усвідомлення такої нової ролі прокуратури є недостатнім, так само як і готовності уповноважених осіб сідати за стіл переговорів

та вести мову про нові функції, які прокуратура має виконувати у відповідності до реформи» [2].

Закон України «Про прокуратуру» був прийнятий ще 14 жовтня 2014 року, проте вступив в дію 15 липня 2015 року (далі – Закон). Законом передбачена важлива зміна – «прокуратуру позбавлено функції загального нагляду, а її повноваження обмежуються тільки можливістю реалізовувати дії по представленню інтересів громадянина або держави в суді» [3]. Таким чином, прокуратура України не відноситься до тієї чи іншої гілки влади, а діє як відокремлена централізована система.

Особливе місце у питанні реформування прокуратури відводиться спеціалізованим прокуратурам. Створення спеціалізованих органів у сфері протидії корупції є міжнародним стандартом, який закріплений статтею 36 Конвенції Організації Об`єднаних Націй проти корупції [4] та статтею 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією [5].

Зауважимо, що «антикорупційна спеціалізація, як правило, забезпечується на рівні існуючих державних суб'єктів правоохоронної діяльності. Проте у країнах з перехідною економікою часто утворюються самостійні спеціалізовані інституції з протидії корупції.» [6, с. 262]

На сьогодні в Україні діє Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка «входить до системи прокуратури (п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону) як самостійний структурний підрозділ Генеральної прокуратури України на правах Департаменту» [7]. Як зазначають З. Загиней і В. Драган, «під час створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Україна використала досвід передових європейських країн, таких як Німеччина, де в органах прокуратури окремих земель можуть створюватися спеціальні відділи по боротьбі з корупцією. Наприклад, відділ прокуратури міста Вуппераль або спеціалізована антикорупційна прокуратура по боротьбі з корупцією землі Північний Рейн-Вестфалія тощо» [8, с. 51].

Ч. 5 Статті 8 Закону визначено функції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у межах функцій прокуратури з урахуванням відповідних особливостей призначення цього самостійного структурного підрозділу Генеральної прокуратури України [9]. Так, «функція нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування здійснюється щодо Національного антикорупційного бюро України. У випадках, передбачених Законом щодо корупційних або пов'язаних із корупцією пра-

вопорушеннями, здійснюється реалізація функція представництва інтересів громадянина або держави в суді.» [9]

На сучасному етапі прокуратура України стикається з низкою проблем, які зумовлені незавершеністю антикорупційної реформи й організаційними реформами. Зокрема, «залишається проблема невизначеності статусу місцевих прокуратур та співвідношення їхніх повноважень із відділами в окремих районах та містах. На сьогодні залишається відсутнім наказ Генерального прокурора України, який би регламентував діяльність місцевих прокуратур, відповідно, співвідношення компетенції місцевих прокуратур та їх територіальних відділів регламентується наказами місцевих прокурорів. Фактично це призводить до централізації повноважень апаратом місцевих прокуратур, що зумовлює організаційні труднощі та зволікання під час прийняття управлінських та процесуальних рішень, спонукає до збільшення корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури, спричиняє додаткові матеріально-технічні витрати тощо» [10].

Також варто наголосити на важливих структурних змінах, які відбулися у структурі національної прокуратури, а саме – ліквідація військової прокуратури. Відповідний Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» № 113-IX від 19.09.2019 р. (далі – Закон № 113-IX), який набрав чинності 25.09.2019 р.. Законом передбачено замість чинної структури органів прокуратури побудувати після атестації прокурорів нову структуру, що має в себе включати Офіс генерального прокурора, обласні, окружні прокуратури. Також відповідно до Закону Генеральний прокурор має право ліквідовувати та реорганізовувати окружні і обласні прокуратури. Таким чином, у Законі визначено, що «у разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури. Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюється Генеральним прокурором» [11].

Також Законом передбачено Національну академію прокуратури України перетворити на Тренінговий центр прокурорів України. «Відповідно до Закону № 113-IX, Тренінговий центр прокурорів Ук-

раїни є державною установою, що здійснює підвищення кваліфікації прокурорів. На Тренінговий центр прокурорів України не поширюється законодавство про вищу освіту. Для забезпечення підвищення кваліфікації прокурори можуть відряджатися до Тренінгового центру прокурорів України. Тренінговий центр прокурорів України є юридичною особою, що здійснює свою діяльність відповідно до цього Закону та статуту, який затверджується Генеральним прокурором. Генеральний прокурор призначає та звільняє з посад керівника Тренінгового центру прокурорів України та його заступників. Тренінговий центр прокурорів України функціонує при Офісі Генерального прокурора і може мати регіональні відділення» [11].

Також у Законі передбачено надання Генпрокурору повноважень «затверджувати стратегію розвитку прокуратури; систему оцінювання якості роботи прокурорів; порядок вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів; порядок звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади» [11]. Законом також встановлено вимоги до Генерального прокурора, зокрема: «прокурором Офісу Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше п'яти років та володіє державною мовою» [11].

Вважаю, що такі зміни у реформуванні прокуратури є позитивними. Відповідно до позиції Генерального прокурора Р. Рябошапки є необхідність у створенні підрозділу, який би здійснював процесуальне керівництво з розслідування військових злочинів [12]. Таким чином, це сприятиме зменшенню чисельності штату прокурорів, а отже оптимізує систему прокуратури в цілому. До того ж Генпрокурор наголосив на тому, що частина військових прокурорів повинна буде залишити свої посади через процедуру переатестації [12], що є, на мою думку, також вірним рішенням, адже саме процедура переатестації є єдиним демократичним інструментом очищення влади.

Щодо створення Офісу Генерального прокурора, на мою думку, це також вірне рішення, оскільки така назва найвищого органу прокуратури повністю відповідає європейській практиці, так як у переважній більшості країн Європи генеральна прокуратура має назву «Office of the Prosecutor General» (англ. Офіс Генерального прокурора).

Таким чином, враховуючи сучасні виклики правоохоронній системі України, ми вважаємо, що питання реформування прокуратури є як ніколи актуальним, зокрема, в умовах необхідності адаптації національної правоохоронної системи до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколовий В.П., Тодощак О.В. Актуальні питання реформування органів прокуратури у трансформаційних умовах євроінтеграції України. Наше право. 2014. № 7. С. 65-70.

2. Реформа прокуратури відбулася на законодавчому рівні, на якісні зміни ще треба почекати – експерти. *Ukraine Crisis* : вебсайт. URL: http://uacrisis.org/ua/53876-reforma-prokuraturi-2 (дата звернення 09.09.2019).

3. Реформа прокуратури в Україні. *SebWeo.com* : веб-сайт. URL: https://sebweo.com/ru/reforma-prokuratury-v-ukraine/ (дата звернення 09.09.2019).

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р., ратифікована Україною із заявами 18 жовтня 2006 р. : Конвенція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 12.09.2019).

5. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ЕТ8 173): прийнята 27 січня 1999 р. у Страсбурзі, ратифікована Україною 18 жовтня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення 14.09.2019).

6. Проневич О.С. Інститут спеціалізованої антикорупційної прокуратури в європейській державно-правовій традиції. Форум права. 2015. № 1. С. 261-268.

7. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : Наказ Генеральної прокуратури України № 149 від 12.04.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16 (дата звернення: 15.09.2019).

8. Драган В. Роль прокуратури у протидії корупції: досвід Німеччини. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 49-55.

9. Карпунцов В.В. Проблемні питання реалізації функцій спеціалізованої антикорупційної прокуратури та шляхи їх вирішення.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 44. Том 2. С. 32-35.

10. Ференець О. Прокурорська діяльність у сфері боротьби з корупцією в Україні. Национальный юридический журнал: теория и практика. № 2 Том 2. С. 76-79.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України № 113-IX від 19.09.2019. URL: https://zakon.rada.gov.-ua/laws/show/113-20 (дата звернення: 25.09.2019).

12. Рябошапка розповів, що буде з військовими прокурорами. *Українська правда* : веб-сайт. URL: https://www.pravda.com.-ua/news/2019/09/9/7225756/ (дата звернення: 25.09.2019).

Комишнюк Юрій Олександрович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лисенко Володимир Васильович,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

ПРОТИДІЯ ПОДАТКОВИМ ЗЛОЧИНАМ, ВЧИНЕНИХ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ОЗНАКАМИ ФІКТИВНОСТІ

Майже весь період розвитку національної економіки супроводжується проявом багатьох негативних явищ, серед яких «тінізація економіки, криміналізація фінансово-економічної сфери суспільних відносин, зростання протиправної господарської діяльності, вростання корупційних схем і елементів у діяльність держави» [3].

В системі злочинності в господарській діяльності, особливої уваги заслуговує виявлення проявів фіктивного підприємництва і наслідків, які виникають за результатами діяльності таких підприємств. Даний вид «господарської діяльності» на сьогоднішній день набув масового поширення і має прояв в усіх сферах діяльності цілої держави. Він негативно впливає на фукціонування конкуретноспроможної

діяльності бізнесу і веде до підриву економічної стабільності в державі. Даний вид правопорушень характеризується значною латентністю й складністю виявлення і доведення, що в свою чергу призводить до неефективної протидії такому виду злочинів [1, с. 12-13].

Проблемні питання, пов'язані з масовим поширенням фіктивного підприємництва, тінізації економіки, проблем у регулюванні податкового законодавства та відповідальності за дані види правопорушень розглядали у своїх працях В. П. Вишинський, А. Ф. Волобуєв, Л. М. Дудник, Р. С. Довбаш, О. С. Задорожний, В. В. Лисенко, П. П. Михайленко, Л. П. Скалозуб, С. С. Чернявський та ін.

Розвиток форм господарської діяльності, поряд із позитивними змінами в економіці і сферах господарювання, викликав появу чинників, які стали основою для вчинення різноманітних злочинів у фінансовому і господарському секторі, які вчиняються за допомогою «фіктивних» суб'єктів господарювання.

Такому стрімкому поширенню і можливості «вростання» в господарську сферу фіктивних підприємств, сприяла втрата державного контролю в економіці і велика кількість прогалин в законодавстві, яке в силу певних обставин не вдосконалювалося і не мало на меті врегулювати ці прогалини [2].

Місце «фіктивних» фірм, які мають безліч синонімів, такі як «фірми прокладки», «метелики», «конвертаційні центри», «офшорні підприємства» тощо, відіграють досить вагому роль у вчиненні економічних злочинів. У різних «схемах», навіть примітивних, які спрямовані на приховування незаконної економічної, господарської діяльності криміналітет не може обійтися без таких суб'єктів господарської діяльності. Форми і способи використання «фіктивних» фірм у злочинних схемах досить різноманітні, але вся суть їх використання зводиться до того, що на них обривається весь ланцюг господарських і фінансових відносин між реальною існуючим суб'єктом господарювання [1].

В Україні «фіктивні» підприємства зазвичай створюються групами осіб, що тісно пов'язані з фінансовими установами. «Оцінка криміногенної ситуації в нашій державі дає підстави стверджувати, що триває процес укрупнення організованих злочинних групувань, які створюють фіктивні суб'єкти господарювання з метою надання послуг щодо відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом та ухилення від оподаткування. Рахунки таких суб'єктів господарювання найчастіше відкриваються в підконтрольних банківських устано-

вах, де можливо повністю контролювати грошові потоки, які проходять через так звані «транзитні» фірми. Дані грошові потоки виводяться за кордон, переходять у тінь, а потім легалізуються і вже як «чиста» валюта вливаються в економіку держави, тим самим підриваючи її економічну незалежність» [4].

Небезпека фіктивного підприємництва полягає в заподіянні майнової шкоди не тільки юридичній і фізичній особі, а й державі, яка має прояв у недобросовісній конкуренції, незаконній конвертації безготівкових коштів у готівку, сприянні легалізації (відмиванню) грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, створення передумов для ухилення від оподаткування і для вчинення інших протиправних дій [3, с. 196].

Основними причинами функціонування такої кількості фіктивних підприємств вчені називають: 1) неефективність кримінально-правової охорони відносин у сфері господарської діяльності; 2) недосконалість правової процедури визнання суб'єкта господарювання «фіктивним»; 3) неефективне правове регулювання відносин, що складаються в процесі примусової ліквідації суб'єктів господарювання за порушення правил ведення господарської діяльності [4].

За результатами дослідження схем ухилення від податків, яке провели Інститут соціально-економічної трансформації та Центр соціально-економічних досліджень CASE-Ukraine, бюджет України найбільше недоотримує коштів від існування схем на митниці, виплати зарплат у «конвертах» та виведення грошових ресурсів в офшорні зони. «Вони оцінили обсяг та вплив найбільш популярних шляхів ухилення від сплати податків:

«Сірий імпорт», контрабанда
Обсяг – 209-311 млрд. грн. , втрати бюджету на рік – 63-93 млрд. грн.
Офшорні схеми
Обсяг – 120-200 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 22-36 млрд. грн.
Зарплати в «конвертах»
Обсяг – 50-200 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 25-74 млрд. грн.
Тіньова оренда сільськогосподарських земель
Обсяг – 19-69 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 6-22 млрд. грн.
Конвертаційні центри
Обсяг - 40-60 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 12-18 млрд. грн.
Контрафакт
Обсяг – 35-55 млрд. грн. , втрати бюджету на рік – 10-12 млрд. грн.

«Скрутки» (маніпуляції з ПДВ)
Обсяг – 42-54 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 7-9 млрд. грн.
Оформлення штатного працівника підприємцем
Обсяг – 10-16 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 4-7 млрд. грн..
Заниження оборотів ФОП
Обсяг – 30-90 млрд. грн., втрати бюджету на рік – 2-2,5 млрд. грн» [5].

За результатами такого дослідження тіньова економіка, яку уряд оцінює в 30% ВВП, сконцентрована здебільшого у великому бізнесі, що домінує в економіці і зловживає у великих обсягах завдяки своїм неформальним зв'язкам із владою.

«Співвідношення між цифрами, які було отримано за підсумками роботи – наявно демонструє структуру уникнення від сплати податків в Україні. Перші місця посіли схеми, організовані потужними гравцями - неформальний імпорт (що базується на порушенні митних правил, контрабанді та корупції на кордоні), «елітарні» офшорні схеми, тобто залишаються доступними великим українським компаніям та заможним українцям» [5] - зазначив Вячеслав Черкашин, старший аналітик з питань податкової політики ICET.

У зв'язку з цим, доцільним вважається проведення інституційної реформи податкової та митної служби, перенабір співробітників на відкритих конкурсах та забезпечення їм гідних заробітних плат. Частково дана реформа вже діє і дає свої перші результати, які спрямовані на покращення функціонування податкового і митного апаратів держави. Наступним кроком у боротьбі з економічними злочинами, має стати створення єдиної служби по боротьбі із економічними злочинами, в системі Кабінету Міністрів України, на заміну тих служб, які існують на сьогодні. Доцільно позбавити органи МВС України, Служби безпеки України, Державної фіскальної служби України, здійснювати розслідування правопорушень економічного характеру і передати їх одному новоствореному органу, який займатиметься суто даним видом правопорушень.

Доцільно запозичити міжнародний досвід щодо створення міжвідомчих інформаційних баз із легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. Важливо об'єднати інформаційні системи різних відомств із упровадження єдиних інформаційних технологій в один автоматизований інформаційний банк даних.

Подальша зміна законодавства щодо процедури реєстрації суб'єктів господарювання з метою припинення діяльності так званих

«фірм-однодневок» має бути серед основних напрямів держави щодо стабілізації податкової сфери й забезпечення економічної безпеки, що в свою чергу дозволить уникнути реєстрації фірми на підставних осіб, за неіснуючими адресами або на один адрес безліч фірм, загубленими паспортами й документами громадян, що померли.

«Проблеми існування фіктивного підприємництва потребують якнайшвидшого законодавчого врегулювання» [5], адже через існування так званих «фіктивних» суб'єктів господарювання спостерігається зростання злочинів в системі оподаткування і економіки, які в свою чергу породжують корупційні правопорушення. Зменшення впливу фіктивного підприємництва, безпосередньо вплине на зменшення поширення злочинів економічного спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Лисенко В. В. Проблеми та перспективи удосконалення протидії діяльності суб'єктів господарювання з знаками фіктивності : монографія. К. : Алерта, 2012. 298 с.

2. Заремба М. О. Фіктивне підприємництво в Україні. *Митна справа*. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 390–395.

3.Грін О. Роль "фіктивних підприємців" у функціонуванні організаційно-економічного механізму оподаткування підприємницької діяльності громадян в Україні. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. № 19. С. 195–199.

4. Щеглов Д. С. Господарсько-правові засоби попередження фіктивного господарювання : автореф. дис. … канд. юрид. наук :спец. 12.00.04. Донецьк, 2010. 18 с.

5. Дослідження: Найбільші втрати бюджету відбуваються на кордоні, в офшорах і при виплаті зарплати у «конвертах». URL: http://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/156-doslidzhennia-naibilshi-shemi?fbclid=IwAR2XyY6G6NqLaP7wgzxWVjLrW39yKk8f31r2EN8gmj4KUEYh_8XmnTm0E1U (дата звернення: 13.09.2019).

Ковальова Діана Костянтинівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ПЕРСПЕКТИВА ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ БОРОТЬБИ ІЗ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ КРАЇН АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Однією із соціальних проблем світового масштабу є домашнє насильство. Ця проблема є складною, латентною та суперечливою. Триваюче поширення насильства за ознакою статі завдає шкоди життю жінок, рідше – чоловіків, у всьому світі кожного дня. Наслідки домашнього насильства чинять згубний вплив і на дітей. Знаходячи свій вияв у безлічі форм, від економічного до психологічного характеру, насильство перетинає всі географічні, культурні та класові кордони. Це згубне порушення прав людини, яке загрожує захисту та безпеці незліченної кількості осіб. Наслідки даного порушення чинять згубний вплив на суспільство та світове співтовариство в цілому.

Характеризуючи міжнародний стан протидії домашньому насильству слід приділити особливу увагу англосаксонським країнам, адже, масштабні виступи за свободи жінок та законодавче визнання їх прав та інтересів, що знайшли свій прояв у впровадженні реформ щодо протидії домашньому насильству у всьому світі; їх активність особливо примітна саме у країнах англо-американської системи права.

Крім того, особливий правовий режим окресленого кола країн, в основі якої лежить концептуальна увага до процесуальних деталей, зумовлює актуальну практику правозастосування у досліджуваній проблематиці.

З-поміж різноманітного досвіду країн англо-американської правової системи у протидії насильству в сім'ї особливу увагу було акцентовано на досвіді Сполучених Штатів Америки, Великобританії та Австралії. Точка зору британських правоохоронних органів на плани заходів з протидії домашньому насильству, посилання на успішний

досвід Австралії скеровує на аналіз та вивчення практики держави. Система, протидії, насильству, у сім'ї в Австралії, розпочала свій розвиток ще з кінця 1970-х, що взаємно кореспондується із цінністю правової системи Сполучених штатів Америки.

Як зазначається у довідкових матеріалах всесвітньої організації ОБСЄ, «британський досвід контролю служби пробації за проходженням корекційних психологічних програм щодо сімейних агресорів можливо запровадити в Україні, адже наш аналог служби пробації має дотичні завдання і її персонал не вимагає додаткової підготовки у контролі застосування корекційної програми.»

Передусім, це уможливить подолання проблеми пасивності та недостатнього реагування правоохоронних органів стосовно призначення корекційних програм потенційним насильникам, тиранам (агресорам), адже профілактична служба МВС, вірогідно, перевантажена іншими завданнями. Більше того, особливої уваги у роботі правоохоронних органів Великої Британії по протидії насильству у родині виокремлено особливим національним і соціальним спільнотам, які можуть сприймати прояв насильства, як віковічну традицію або навіть «честь».

Так, ті ж, вищезгадані довідкові матеріали ОБСЄ, переконують, що «працівники соціальних служб, органів освіти та поліції одержали такі візуальні ознаки ідентифікації можливих потерпілих від сімейного насильства серед таких спільнот (переважно – азійського походження):

такі особи відмовляються від спілкування з оточуючими, і навіть, друзями;

такі особи тривалий час не виходять з сімейного будинку, практикують пропуски середньої чи вищої школи, не з'являються на роботу;

такі особи повертаються до носіння національного (мусульманського) одягу, хоча раніше, – практикували загальноприйнятий одяг;

такі особи, без видимих на те причин, починають виявляти пригніченість або суїцидальні тенденції» [1].

Варто відмітити, що «протидія насильству у сім'ї є одним з провідних завдань спеціальної служби CPS, яка є однією з частин системи кримінального правосуддя, координує у цьому напрямі діяльність поліції, судочинства, адвокатури, служби охорони свідків, служби пробації та тюремної служби. Служба CPS не є суто поліційним чи прокурорським органом, її завдання полягає саме у координації з метою захисту прав жертв насильства у сім'ї. З цією метою, до повноважень зазначеного органу належить також спрямування роботи «гарячих ліній» для по-

терпілих, соціальних послуг місцевих органів влади і недержавних організацій. CPS має 42 територіальних управління, що поширюють свою діяльність на усю територію Великобританії» [1].

Особлива увага правоохоронних органів Великобританії прикута до свідчень у справах щодо домашнього насильства. «У кожному випадку, потерпілі і свідки, спілкуються із спеціальним уповноваженим служби CPS, що володіє навичками спеціальної психологічної комунікації, та юридичною підготовкою. Для безпеки свідків та їх захисту у суді, практикується використання показів свідків і потерпілих, через телекомукаційну та телефонну мережу, надання свідчень спеціальних посередників, тобто, – відсутності безпосереднього контакту у суді.» [2, с. 44]

Домашнє насильство зустрічається у всіх географічних районах Австралії та в усіх соціально-економічних і культурних групах, які її населяють. Проте, особливо релевантною ця проблема є у регіонах, де мешкає сільське населення та на території проживання корінної общини.

Австралійські дослідниці К. Керінгтон, Дж. Філіпс відмічають, що «досить цікаві порівняльні дані про насильство у сім'ї в Австралії, що охоплюють роки від початку системної протидії (з 1996 року) насильству до сучасного періоду» [3].

Заходи протидії держави і суспільства проблемі насильства у сім'ї розпочались у 1986 році, проте системними вони стали з 1997 року. «Національні австралійські програми протидії насильству проти жінок у наступний період витратили значні фінансові ресурси на такі чотири основні напрями: профілактика, охорона здоров'я, юридичне переслідування та надання соціальних послуг» [4, с. 63–64]. Застосовувані заходи у діяльності поліції і соціальних організацій у Австралії загалом традиційні: реагування на інформацію про насильницькі злочини і притягнення до відповідальності правопорушників, підтримка і соціально-психологічна допомога потерпілим, надання притулків.

Проте, заслуговує на додаткове вивчення австралійська національна практика, – попередження насильства у сім'ї, яка включає просвітню і виховну роботу з молоддю, соціальну роботу з потерпілими та правопорушниками, забезпечення суспільства інформацією щодо заходів та засобів боротьби з домашнім насильством. Не маючи значних зрушень у застосуванні корекційних програм для сімейних агресорів, австралійський уряд зосередив увагу на роботі з молоддю. Запроваджено освітні програми у школах – подібні методи було визна-

чено в якості ключової стратегії зі скорочення масштабів насильства в суспільстві.

Детальному аналізу ситуацій конфліктів у сім'ї сприяє функціонування у місцевій поліції штатів спеціалізованих підрозділів (DVRU), метою яких є сприяння зниженню рівня домашнього насильства. Простежити діяльність подібних підрозділів можливо з історичної ретроспективи: ще з 1994 року на прикладі поліції Портленда. Американські дослідники Д. Бутцер, Л. М. Бронфман та Б. Стіпак дотримуються думки, що, «власне, такі підрозділи сформовані з метою впровадження якісної, унікальної та нової філософської візії, цілеспрямованої на забезпечення суспільної безпеки – як ключовий елемент у діяльності правоохоронних органів, в цілому, та поліції, – зокрема. Така стратегія вбачає безпосереднє залучення інтересів територіальної громади» [1].

Підрозділи приймають неопосередковану участь у проведенні розслідувань окремих випадків домашнього насильства, сприяння та мотивування їх недопущення, спрямування на припинення та, у майбутньому – цілковитого нівелювання подібних ризиків. Надання допомоги жертвам, розірвання циклу насильства, і його продовження з покоління в покоління, професійна підтримка місцевих та регіональних ініціатив з реагування домашнє насильство – це основні, керівні ідеї діяльності правоохоронних органів.

Дійсно, «готовність поліції до якісного реагування на випадки насильства у сім'ї забезпечується тривалим спеціальним курсом-тренінгом за участі практичних працівників. На тренінгах не лише обговорюються питання обов'язків поліції згідно законодавства з протидії сімейному насильству, але і особливості психологічного циклу насильства, практикуються сценарії можливих випадків з метою відпрацювання різних аспектів надання захисту і підтримки у реалізації прав потерпілих осіб. При цьому, до проходження зазначеної навчальної програми залучаються не лише працівники відділу протидії сімейному насильству, але і працівники патрульної служби, які безпосередньо реагують на виклики поліції та прибувають на місце злочину» [1].

Відтак, «з метою впровадження ефективної координації реагування поліції на випадки домашнього насильства – доцільно впровадити систему обліку проблемних сімей та попередніх конфліктних ситуацій, випадків, насильства у сім'ї, як це вже успішно здійснено урядом Британії.

При визначенні елементів обліку щодо конкретної сім'ї доцільно врахувати наступні аспекти:

склад сім'ї та кола близького спілкування, кількість правопорушень (як насильство у сім'ї, так і інші) та винесені рішення щодо них;

наявність приписів щодо обмежень у поведінці (у тому числі – наявність наказових ордерів);

агресивність та особливості поведінки членів сім'ї;

наявність зброї» [4].

Наостанок необхідно додати, що з урахуванням успішного досвіду Великобританії, на запит українських громадян щодо схильності до виявлення жорстокості та насильства щодо своїх сімейних (чи потенційних) партнерів, інформація із зазначеної бази може надаватися за запитом, для профілактики насильства у сім'ї та корекції негуманних сімейних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Domestic Violence. What is domestic abuse? URL: http://content.met.police.uk/Article/DomesticViolence/1400004907755/1400004907755.

CPS Policy for Prosecuting Cases of Domestic Violence. London: CPS Policy Directorate, 2009. 86 p.

Carrington K., Phillips J. Domestic Violence in Australia – an Overview of the Issues. URL: http://www.aph.gov.au/library/intguide/sp/Dom_violence.htm

Chappell L. Federalism and Social Policy: The Case of Domestic Violence // Australian Journal of Public Administration. March 2001. Volume 60. Issue 1. P. 59–69

Лелека Владислава Іванівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мілевський Олександр Петрович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК ФОРМИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Провідні країни світу вже досить тривалий час «розвивають тенденцію мирного, демократичного та гуманного вирішення конфліктів. Відновне правосуддя, що певною мірою є способом реагування на злочинну поведінку шляхом урівноваження потреб громади, потерпілих та правопорушників перебуває у постійному розвитку» [1].

Так, наразі в Україні триває процедура запровадження цього інституту в практичну діяльність та підвищення ефективності норм при укладенні угод у кримінальному провадженні, унаслідок чого цей процес супроводжується численними дискусіями серед науковців та практиків.

Слід зазначити, що Резолюція Економічної та соціальної радиООН «Про основні принципи застосування програм відновного-правосуддя в кримінальному судочинстві» від 24 липня 2002 року виокремлює три основні форми відновного правосуддя: 1) сімейніконференції; 2) кола правосуддя; 3) медіацію [4, с. 75].

Одним із завдань «Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів»[1], затвердженої Указом Президента України 10 травня 2006 р. є створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів розв'язання спорів. «Передбачалось запровадження позитивного досвіду демократичних держав щодо реституційного правосуддя, яке полягає не в покаранні особи, а у примиренні обвинуваченого і потерпілого за участю посередника (медіатора) і/або у відшкодуванні потерпілому завданої матеріальної та моральної шкоди. Способом вирішення цих проблем названа медіація – діяльність професійних посередників, які

спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками» [3].

Практика європейських країн свідчить, що «запровадження та застосування медіації в кримінальних справах спрямована на подальшу демократизацію кримінальної юстиції, спрощення та вдосконалення кримінального процесу, підвищення довіри до суду, забезпечення прав і законних інтересів потерпілого та профілактику злочинності»[5,с. 111].

Передумови для застосування «примирення між потерпілим та обвинуваченим з'явилися з прийняттям 5 квітня 2001 р. Кримінального Кодексу України. Кримінальний кодекс України передбачає норми, що стосуються примирення обвинуваченого з потерпілим і наслідків такого примирення»[1].

Так, «положеннями ст. 45 КК України передбачається «звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. При цьому особа має бути такою, що вчинила злочин уперше, а злочин має бути невеликої тяжкості» [3]. Головне – особа повинна щиро каятися у вчиненні злочину, активно сприяти його розкриттю, а також повністю відшкодувати завдані збитки або усунути заподіяну шкоду. Стаття 46 КК України прямо передбачає «звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Суддя також може врахувати добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п. 2 ч.1 ст. 66 КК України) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст. 69 КК України). Ця стаття є закріпленням інституту медіації, як альтернативного способу врегулювання кримінально-правових конфліктів, в основу якого покладено посередництво у примиренні сторін. Під примиренням сторін необхідно розуміти добровільне волевиявлення потерпілого на прощення особи, яка вчинила злочин, та досягненню з нею згоди щодо порядку, розміру, умов усунення шкоди, яка була заподіяна злочином, і досягнення між ними миру»[6, 2-4].

Факт примирення потребує відповідного процесуального закріплення в матеріалах справи, що регламентується Кримінального процесуального кодексу України та є яскравим прикладом адаптації законодавства України до Європейського.

Зокрема, у «Кримінальному процесуальному кодексі України» [2] медіація може розглядатись як процес укладання угоди про примирення, котра враховується судом при винесені вироку. Варто зазначити, що «у ст. 468 Кримінального процесуального кодексу України передбачається укладення двох видів угод: по-перше, про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим; по-друге, угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості» [2].

Право ініціювання укладення такої угоди належить виключно суб'єктам які можуть укладати такі угоди – в даному випадку потерпілому та правопорушнику.

«Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Тобто законодавець обмежив коло справ, у яких може застосовуватися примирення» [3].

Законодавець передбачив певні гарантії від зловживання у сфері відновного правосуддя. Так, «суд зобов'язаний переконатися в судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для застосування добровільності укладення угоди у випадку необхідності, суд має право витребувати необхідні документи. Гарантією також є ч. 7 ст. 474 КПК України, у якій міститься перелік умов за яких суд відмовляє в затвердженні угоди. Однією із гарантій є також ст. 65 КПК України, згідно якої «особи, які брали участь укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, не можуть бути допитані як свідки, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення»[4].

Окрім цих положень, «чинний Кримінальний процесуальний кодекс України можна доповнити ще такими положеннями, як от: додати терміни, котрі стосуються програм відновного правосуддя; доповнити положеннями котрі б забезпечували механізм направлення справ на програму відновного правосуддя; а також зазначити, що угода про примирення може укладатись за допомогою медіатора» [4].

Цікаву думку, яку ми підтримуємо, висвітлилиМельничук Ю.І. та Кузьмич В.С., стосовно того що в таких нормативно-правових ак-

тах як Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України потрібно додати окремий розділ (або підрозділ), який мав би назву «Процес медіації», або «Медіація, як засіб вирішення справ»[3, 106].

Назріло прийняття спеціального Закону України «Про медіацію» та внесення очікуваних доповнень до чинних Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України.

Виходячи з вищезазначеного було б доцільно згадати «проект №3665 Закону України «Про медіацію»[5], що пропонував визначити терміни «медіація» і «медіатор», основні принципи медіації, правові основи проведення процедури медіації, умови отримання статусу медіатора, особливості проведення процедури медіації під час судового або третейського розгляду, механізми контролю за якістю надання послуг медіації, і принципи державної політики в сфері медіації» [7].

«Кримінальна юстиція в Україні успадкувала каральний підхід щодо злочинності. Зазначений підхід, на наш погляд, не завжди виправдовує себе, тому варто вживати більш альтернативні методи вирішення конфліктних ситуацій, таких, наприклад, як медіація. Отже, впровадження відновного правосуддя це безперечно крок вперед, до незалежного та демократичного судочинства у кримінальних справах» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 2001 року № :2341-III.URL:http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14. (дата звернення 05.04.2019).

2. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від19.11.2012 р. № 4651-VI.URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення 05.04.2019).

3. Мельничук Ю.І., Кузьмич В.С. Особливості впровадження програм відновного правосуддя в законодавство України. *Молодий вчений.* 2018. №1(53). С.103-106.

4. Микитин Ю.Філософія відновного підходу. *Відновне правосуддя в Україні.*2012. № 1-4. С. 64-84.

5. Семерак О. С. Відновне правосуддя в Україні в контексті нового кримінального процесуального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*.2014. №28. С. 110-114.

6. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 05.11.2005р. №12.*Вісник Верховного Суду України*. 2006. №2. С.2-4;

7. Про медіацію :Проект закону від 17.12.2015 р.№3665URL: http://http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3665&skl=9.

Милейко Сергій Сергійович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ОТРИМАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Увага до документів, що складаються і використовуються у сфері податкових правовідносин, пояснюється значним поширенням використання підроблених документів як засобів вчинення багатьох економічних злочинів. У механізмі вчинення названих злочинів неправдиві документи виступають єдиним або найбільш розповсюдженим засобом досягнення злочинної мети – незаконного заволодіння майном чи одержання незаконного прибутку іншим шляхом. Значне різноманіття видів документів, наявність великої кількості їх класифікацій вимагає розроблення окремої класифікації документів господарювання з точки зору їх підроблення з метою наступного використання як знаряддя вчинення корисливих злочинів в сфері підприємництва та інших сферах господарювання і використання її у окремих методиках розслідування.

Аналіз практики розслідування економічних злочинів і спеціальної літератури дозволяє виділити категорії документів, які найчастіше підроблюються та використовуються як засоби вчинення злочинів. Основою для класифікації документів у цьому аспекті, на наш по-

гляд, має бути: функціональне призначення документа; форма носія інформації документа; якісні ознаки документа. Зокрема, науковці визначають, що «за функціональним призначенням документи, що використовуються при вчиненні злочинів у сфері економіки, доцільно поділити на такі категорії: а) документи, що визначають правове становище суб'єкта підприємництва; б) договори та супутні їм документи; в) платіжні інструменти; г) документи обліку та звітності; д) документи, що посвідчують особу.

1. Документи, які визначають правове становище суб'єкта підприємництва. Документи даної категорії є підставою для створення суб'єкта підприємництва, фактично підтверджують його право на здійснення господарської діяльності в цілому та окремих її різновидів, визначають його правовий статус та організаційну структуру. Поділити такі документи можна на три групи: установчі, реєстраційні та дозвільні. До установчих документів належать установчий акт, статут, засновницький договір або протокол установчих зборів, документ, що підтверджує внесення засновником вкладу до статутного фонду юридичної особи та деякі інші. Крім цього до категорії установчих, на наш погляд, доцільно віднести документи, які подаються державному реєстратору для здійснення державної реєстрації суб'єкта підприємництва, а саме: реєстраційна картка, заява встановленого зразка про резервування найменування юридичної особи, копія документів, що підтверджують внесення реєстраційного збору чи плати за проведення резервування найменування юридичної особи. До реєстраційних документів належать: свідоцтво про державну реєстрацію, виписка з Єдиного державного реєстру, довідка про взяття на облік в органах статистики, Державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фондах соціального страхування. До категорії дозвільних документів належать: дозволи на здійснення певної діяльності (наприклад, виготовлення печаток та штампів), а також ліцензії, патенти.

2. Договори та супутні їм документи. Договори є найбільш розповсюдженою категорією документів, оскільки господарська діяльність відбувається у формі різноманітних цивільно-правових правочинів. До категорії договірних документів відносяться не лише окремі договори, а й листи, телеграми, рахунки, тобто всі ті документи, які відображають факт досягнення згоди щодо здійснення певної господарської операції та прийняття стороною на себе певних зобов'язань.

3. Платіжні інструменти. В Україні розрахунки між суб'єктами господарювання здійснюються в безготівковій формі за допомогою платіжних інструментів відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» та відповідних інструкцій Національного банку України. Фальсифікація платіжного інструменту полягає у виготовленні або складанні платіжного документа, не забезпеченого реальними коштами, або такого, який забезпечений чужими грошовими коштами без відома їх власника. Підробка полягає у внесенні змін до випущеного документа або виготовлення копії (клону) існуючого документа, що характерно для підроблення пластикових карток.» [4]

4. Документи обліку та звіту. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» «контроль господарської діяльності підприємства здійснюється у формі бухгалтерського та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку» [5].

5. «Документи, які посвідчують особу. Зокрема, в злочинній діяльності паспорти використовуються при створенні фіктивних фірм з наступним відкриттям банківських рахунків, вчиненні різноманітних шахрайств, шахрайств з фінансовими ресурсами, а також у окремих механізмах легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. За формою носія інформації документи можна поділити на паперові, електронні та пластикові (комбіновані). Паперові документи – це ті, що виготовлені на такому традиційному носії як папір ручним, машинним або змішаним (заповнення бланків) способом.» [4]

З розвитком сучасних технологій найбільш важливими у використанні стали електронні документи. **Електронний документ (electronic record)** – документ, який створюють та використовують тільки в межах комп'ютерної системи.

В Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» зазначено, що «**електронний документ (ЕД)** – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Оригіналом ЕД вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним цифровим підписом його автора, накладанням якого й завершується створення документа.» [7]

Впровадження інформаційних технологій ініціювало дискусії та дослідження концепції ЕД, його відмінностей та особливостей порівняно з традиційним документом на паперовому носії.

Погоджуємося, що електронні документи створюються, обертаються і зберігаються в системах електронного документообігу. На сьогоднішній день в електронній формі можуть існувати і офіційно застосовуватися: платіжні інструменти (крім векселя), податкові декларації (за умови реєстрації електронного цифрового підпису платника податків в Державній податковій службі), договори на умовах, передбачених Цивільним кодексом України і Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг». Слідчій практиці в України відомі випадки фальсифікації електронних платіжних інструментів з метою заволодіння безготівковими грошовими коштами, які знаходилися на банківських рахунках юридичних осіб. Внесення змін до електронного документа, завіреного електронним цифровим підписом, у сучасній національній і закордонній практиці є мінімальним у зв'язку зі складністю підроблення останнього.

Якщо говорити про сервісні програми для захисту фінсової документації, то відмічають, що «електронний цифровий підпис – реквізит електронного документа, призначений для захисту даного електронного документа від підробки, одержаний у результаті криптографічного перетворення інформації з використанням закритого ключа електронного цифрового підпису, що дозволяє ідентифікувати власника сертифікату ключа підпису, а також встановити відсутність несанкціонованих змін або підміни інформації в електронному документі. Електронний цифровий підпис використовується для аутентифікації текстів, що передають телекомунікаційними каналами. За таким обміном істотно знижуються витрати на опрацювання та зберігання документів, прискорюється їхній пошук. Але виникає проблема аутентифікації автора електронного документу та самого документу, зокрема, встановлення особистості автора та відсутності змін в отриманому документі. Метою аутентифікації електронних документів є їхній захист від таких видів злочинних дій, як: активне перехоплення – порушник, що підключився до мережі, перехоплює документи (файли) та змінює їх; маскарад – один абонент надсилає документи другому від імені третього; ренегатство – абонент заявляє, що не відправляв повідомлення іншому абоненту, але насправді відправляв; підміна – один абонент змінює або форматує новий документ і при цьому зая-

вляє, що одержав його в такому вигляді; повтор – один абонент повторює документ, що був надісланий іншим абонентом третьому абонентові раніше. Такі зловмисні дії можуть нанести істотну шкоду банківським та комерційним структурам, державним підприємствам та організаціям, окремим громадянам, які у своїй діяльності використовують комп'ютерні інформаційні технології.» [1]

Отже, при розробленні окремих методик розслідування злочинів у сфері економіки, в тому числі у сфері податкових відносин, особлива увага має приділятися способам підроблення і використання підроблених електронних документів в рамках криміналістичної характеристики злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буренко О.І. Сервісна програма для захисту фінансових документів з використанням технології цифрового підпису. Київ. 2014. URL: http://divovo.in.ua/nacionalenij-tehnichnij-universitet-ukrayini-kiyivsekij-polite-v8.html (дата звернення: 16.10.2019)

2. Захарченко В.Ю., Лазуренко В.И., Олифиров А.В., Рогозин С.Н. Комп'ютерные преступления: их выявление и предотвращениею. К. Центр учебной литературы. 2017. 170 с.

3. Камлик М.І. Особливості обліку і використання обліково-бухгалтерських документів при виявленні та розслідуванні корисливих злочинів у галузях економіки. Судова бухгалтерія. 2015. URL: https://texts.news/ukrainy-buhgalteriya-sudebnaya/sudova-buhgalteriya-pidruchnik-atika2000.html (дата звернення: 16.10.2019)

4. Орлов П.І., Воловуєв А.Ф., Осика Ї.М., Степанюк Р.Л., Зарецька І.М., Картер Е., Ворнер Р. Протидія економічній злочинності / Нац. ун-т внутр. справ ; Чикаго-Кент коледж права Іллінойс. технолог. ін-ту. - Х., 2004. https://www.twirpx.com/file/1553279/ (дата звернення: 10.10.2019)

5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення: 11.10.2019)

6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 **№ 2155-VIII** // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2155-19/sp:max15 (дата звернення: 11.10.2019)

7. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № **851-IV** // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15 (дата звернення: 11.10.2019)

Нестеренко Альона Сергіївна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Линник Олена Валеріївна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОГО САМОВРЯДНОГО ІСТИТУТУ

Розвиток правової держави та демократичного суспільства потребує створення та укріплення гарантій захисту прав та свобод людини. Саме тому, Вільчик Т.Б. зазначає, що «необхідною умовою для цього є забезпечення механізму функціонування такого специфічного демократичного інституту, як адвокатура. Зростання ролі незалежності адвокатури в сучасному світі слід розглядати, як один із способів обмеження державою своєї влади за допомогою створення і функціонування незалежного правозахисного інституту, що сприяє реалізації та захисту прав та свобод людини» [1].

«Значний внесок у сферу дослідження проблем незалежності адвокатської діяльності зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Т. Варфоломеєва, С. Гловацький, В. Іванцова, С. Логінова, В. Святоцька, А. Титов, В. Хабібуллін, П. Хотинець та інші» [2].

На нашу думку, слід зазначити, що адвокатура України – це незалежний самоврядний інститут суспільства, який забезпечує професійну правову допомогу всім верствам населення, самостійно вирішуючи питання своєї самоорганізації та здійснення діяльності адвокатами.

Надзвичайна важливість адвокатури покладає на кожного адвоката обов'язок слідування високим етичним нормам та стандартам. «При цьому специфіка обов'язків, покладених на адвокатів обумовлює необ-

хідність збереження балансу між служінням інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства загалом, а також дотримання принципів законності та верховенства права» [1].

Сьогодні «майбутнє розвитку адвокатури України, як незалежного самоврядного інституту, перебуває не просто під загрозою, але й вбачається прямий тиск з боку держави та чиновників на незалежну професійну діяльність адвокатів. Насамперед, це проявляється у спробах контролювати процеси, які відбуваються в адвокатському самоврядуванні, спробах впливати на діяльність адвокатів через незаконні обшуки, ототожнення адвокатів з клієнтами та тиску на правників за їхню правову позицію. Тобто відбувається певна політизація адвокатури з боку держави, що є неприпустимим для європейської країни та містить загрози не лише для адвокатів, але й для кожного громадянина України» [3].

Так, ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [5] передбачено, що «адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів» [5].

Тобто, на нашу думку, слід зазначити, що, по-перше, «незалежність адвоката є суто професійною категорією, тобто незалежність у межах конкретних функцій – захист, представництво, надання інших видів правової допомоги клієнту. Адвокат також є повністю незалежним у виборі клієнта та умов угоди на надання правової допомоги. Адвокат є вільним у виборі засобів захисту та власної позиції, яку він узгоджує з клієнтом. Клієнт – це єдина процесуальна фігура, з якою адвокат зобов'язаний узгоджувати кожен свій крок, пов’язаний із захистом інтересів останнього» [5].

По-друге, «свою професійну незалежність адвокат повинен розуміти не як щедрий аванс держави, а як запоруку довіри, гарантію невтручання і підкреслення відповідальності за свою діяльність» [5].

Крім того, незалежність на практиці, як зазначає Коваль М. – «це дійсно ніким не контрольована свобода процесуальних дій адвоката під час провадження конкретної справи в межах закону, своїх процесуальних прав та обов’язків. Але це водночас і висока свідомість та відповідальність перед клієнтом. Отже, професійна незалежність обмежена інтересами клієнта і правовими межами закону» [4].

Отже, принцип незалежності адвокатури, має своє структурні елементи, які включають в себе:

«Незалежність від правоохоронних органів від держави в цілому. Як правило, проблема забезпечення незалежності адвоката більше всього стосується площини взаємовідносин адвокат-держава. Намагання порушити принцип незалежності, здійснюється в самих різних формах» [5]. Северин К.М. переконаний, що «практика свідчить про намагання виклику адвоката в якості свідка з приводу надання юридичних послуг, початок стосовно нього кримінального провадження, проведення обшуків та виїмок в адвокатських об'єднаннях, незаконне проведення оперативно-розшукової діяльності по відношенню до адвоката, порушення конфіденційності зустрічей адвоката з підзахисними і так далі. Одним з найбільш проблемних в діяльності адвоката, залишається намагання усунути його від процесу зібрання та подання доказів у справі. Такі порушення можуть вчинятися шляхом усунення адвоката від участі в кримінальному провадженні; не надання органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, їх посадовими особами на запит адвоката довідок, характеристик та інших документів, що можуть бути використані для захисту інтересів довірителя; відмова в допиті спеціалістів, свідків тощо» [6].

Процесуальні гарантії. «Зміст процесуальних норм конституційного, цивільного, кримінального, господарського галузей права повинні забезпечити рівність прав адвоката з іншими учасниками процесу. Адже в арсеналі протилежної сторони існують численні тактичні прийоми та засоби ускладнення виконання адвокатом функцій захисту» [5].

«Адвокатська таємниця, забезпечення якої складає одну з суттєвих гарантій незалежності адвоката. Сама по собі вона забезпечує імунітет довірителя, а її дотримання є однією з найважливіших умов успішної співпраці адвокат-клієнт» [6] .

Незалежність від своїх власних інтересів. «Незалежність адвоката залежить не тільки від зовнішніх чинників, але і від внутрішніх. Особисті професійні якості, зокрема порядність, відчуття справедливості, чесність, здатність діяти в межах законних інтересів клієнта впливає на забезпечення результату та збереження незалежного статусу захисника» [5].

«Адвокат зобов'язаний бути незалежним від клієнта. Необхідність незалежності від клієнта пов'язана з тим, що адвокат повинен зберегти довіру третіх осіб та суду та забезпечити власну якісну роботу» [5].

«Функціонування адвокатського самоврядування» [5]. Адвокатські об'єднання, що покликані захищати права адвокатів, їх незалежність, повинні бути самоврядними, без втручання ззовні. Професійні спілки адвокатів на думку Северина К.М. «повинні сприяти забезпеченню професійних стандартів професійної поведінки, захищати своїх членів. Як колективний орган, співпрацювати та контактувати з іншими професійними спілками юристів, громадськими організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування» [6].

Слід також зазначити, що «відчуженість такого інституту правозахисту як адвокатура від державної влади означає неприпустимість втручання в її діяльність з боку прокуратури, судів, органів дізнання і слідства, інших державних органів, політичних партій, громадських об'єднань, інших організацій і посадових осіб. Сьогодні значимість функціонування незалежної адвокатури закріплена в документах найширшого ступеню важливості. Це - Основні положення про роль адвокатів, прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинів в 1990 р в Нью-Йорку, Основні принципи, що стосуються ролі юристів, прийняті Конгресом ОНН щодо попередження злочинності та поводження з правопорушниками, що проходив в серпні-вересні 1990 р. в Гавані» [2].

Так, на нашу думку, «порушення принципу незалежності адвокатської діяльності призводить до створення суттєвих перешкод в його діяльності, ускладнень в роботі. Досвід роботи практикуючих адвокатів, особливо у сфері кримінальних проваджень, свідчить, що втручання в діяльність адвокатського середовища найчастіше практикують посадові особи правоохоронних органів. При цьому, зазначені суб'єкти не враховують, що: 1) спричинення прямого або опосередкованого тиску на адвоката, а саме на його правову позицію в конкретному провадженні, негативно відображається не тільки на інтересах клієнта, а й, насамперед, на всій системі правосуддя; 2) форми, в яких здійснюються це порушення, не такі вже й важливі. Головне в іншому – в результаті порушення прав адвоката порушуються права особи, яка безпосередньо довірилась та сподівається на професійний захист» [1].

Отже, на основі вищевикладеного, можна зробити висновок, що «незалежність, як риса адвокатської діяльності, є органічним та невід'ємним елементом функціонування інституту адвокатури в цілому, без гарантування якого не може бути і мови щодо забезпечення успішності захисту прав та свобод людини і громадянина» [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомога адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія / за ред. Т.Б. Вільчик. Харків: Право, 2017. 399 с.

2. Проблема незалежності адвокатури від Давнього Риму до сьогодення. URL:https://zib.com.ua/ua/138956problema_nezalezhnosti_advokaturi_vid_davnogo_rimu_do_sogode.html (дата звернення: 28.08.2019).

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Дата оновлення 05.01.2017. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 25.08.2019)

4. Коваль М. Державна влада та адвокатура в Україні. *Юридична газета*. 2006. № 6 (66). С. 112-115.

5. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 28.08.2019).

6. Северин К.М. Основні елементи принципу незалежності адвокатської діяльності на сучасному етапі. *Право України*. 2018. № 28. Том 3. 2018. С. 167-172.

Нікітін Богдан Олегович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лазебний Анатолій Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КАТУВАНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Світова спільнота вважає XXI століття добою небаченого досі прогресу у сфері технологій, медицини та дослідження космосу. «Отримання інформації про інші планети завжди було омріяною ме-

тою для кожного науковця, але в цих розробках та дослідженнях вони часто забувають про одну особливість, що виділяє нашу планету і робить її унікальною. Ця особливість є людина і її життя. Людство з головою поринуло у сферу покращення людського життя через різного роду гаджети, системи віртуальної реальності та додатки, але частково забуло, що ці елементи суспільного побуту стали саме результатом, а не передумовою правової захищеності кожної людини та громадянина міжнародним суспільством та окремими державами» [8] .

З історичних джерел встановлено, що «фактично всім культурам і народам відомі факти катувань, завдання шкоди здоров'ю в деяких випадках не каралося, а навіть підтримувалося владними органами та вважалося одним із способів покарання особи або отримання від неї певної інформації чи примушування її до виконання тих чи інших дій, що протягом багатьох століть використовувалися як законний засіб «витягування» зізнань та покарання засуджених осіб» [5, с 121].

Сьогодні ж світова правова спільнота визнає катування як злочинне діяння, що, незалежно від суб'єкта вчинення, є тяжким, жахливим та неприпустимим злочином, що жорстко карається законами кожної сучасної держави, яка дотримується загальновизнаних міжнародних норм у сфері прав людини. Україна, як держава, що невпинно рухається у напрямку імплементації європейських стандартів права з кожним роком вдосконалює власну законодавчу базу для боротьби та протидії злочинності, зокрема, і у вигляді катувань. З часу здобуття незалежності наша держава створила та ратифікувала низку національних та міжнародних правових документів, що встановлюють недоторканність людини щодо катувань, нелюдського поводження чи приниження. Такими документами стали Конституція України, Закон України "Про Національну Поліцію", Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Теоретичну основу дослідження склали праці вчених І. І. Давидовича, Л.Д. Удалової, О. В. Денисової, О. О. Книженко та О. П. Левківської, що окремих вивчали та описували окремі аспекти кримінально-правової протидії катуванням. Також були використані ідеї з праць «Кримінальна відповідальність за катування» (2011) Д. Михайленка [4, с. 3], «Кримінально-правова характеристика катування» (2014) О. Денісової [6, с. 6], «Кримінально-правові та кримінологічні

заходи запобігання катуванню» (2010) К. Катеринчук [7, с. 7], «Попередження насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України» О. Ігнатова [8].

Незважаючи на досить масивну правову регламентованість діяльності з протидії катуванням ці злочини відносяться криміналістами до категорії "латентних", що означає їх значну прихованість відносно всіх інших злочинів. А найбільш маловідомими для суспільства є випадки катування, що вчиняються працівниками правоохоронних органів під час виконання своїх службових обов'язків, адже, це бруднить репутація правоохоронців та знижує їх авторитет в суспільстві [2].

Саме з ціллю розкрити суть, випадки і причини неналежного поводження правоохоронців в Україні експерти Ради Європи в області прав людини провели дослідження за результатами якого виклали звіт зі статистичними даними по регіонам України, де зустрічались випадки звернень громадян за медичною допомогою у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками поліції.

«За 2015 рік зареєстровано 1217 таких звернень, з них у Харківській області 167 випадків. Також значна кількість звернень спостерігається у Запорізькій (90), Львівській (85), Київській (83), Полтавській (77) областях та м. Київ (88). 2016 року кількість зазначених звернень зросла на третину й становила 1666 випадків. За 2017 рік кількість звернень зросла до 2386 випадків, що, своєю чергою, майже вдвічі перевищує показник 2015 року» [3].

Дана статистична інформація чітко вказує на позитивну динаміку у кількості звернень до медичних закладів з причин застосування сили правоохоронцями, що негативно презентує Україну та її суспільство на тлі міжнародної боротьби за права людини. Хоча варто зауважити, що при характеристиці такого явища варто врахувати й політичну ситуацію нашої держави, що надзвичайно погіршилась з початком окупації Російською Федерацією АР Крим та військових дій на Сході України.

Катування, що «вчиняються співробітниками Національної поліції не існують ізольовано від інших видів злочинів у сфері службової діяльності. Найчастіше катування є тим засобом, за допомогою якого посадова особа слідчого (оперативного) підрозділу намагається отримати від підозрюваного чи обвинуваченого відомості щодо вчинення ним або іншою особою правопорушення, аби досягнути бажаного результату в службовій діяльності» [3].

Сьогодні, як свідчить практика, «співробітники Національної поліції України (дільничні інспектори, співробітники оперативних підрозділів, патрульної служби, слідчі) найчастіше застосовують катування під час затримання особи, яка вчинила правопорушення (65%), або за умови визнання вини особою за підозрою вчиненні нею злочину (45%). Також потрібно зазначити, що на розвиток катування у правоохоронній системі, крім історично-спадкового чинника, впливають і прогалини в законодавстві, а також недоліки в розгляді заяв і повідомлень про такі правопорушення та в методиці розслідування тощо» [3].

«Ефективність розслідування, протидії та попередження катуванням співробітниками Національної поліції об'єктивно залежить від ступеня розробленості криміналістичної характеристики зазначеного злочину в науці, наявності достатньої кількості обґрунтованих висновків та рекомендацій правників, що спрямовані на удосконалення тактики розслідування даного виду кримінальних правопорушень. В системі кримінальної характеристики катування ключовим елементом розкриття та запобіганням майбутнім злочинам є дослідження самого суб'єкта злочину, тобто особи поліцейського та відомостей про нього. Класифікація таких злочинців, які вчинили катування, може бути побудована за різноманітними підставами, серед яких виділяють дві основні групи: соціологічні, зокрема соціально-демографічні, та правові. До соціологічних ознак відносять стать, вік, рівень освіти, рівень матеріального достатку, соціальний стан, наявність сім'ї, рід занять, наявність фаху, місце проживання, взаємовідносини з потерпілим; до правових – характер, ступінь тяжкості скоєних злочинів, учинення злочинів у групі або поодинці, тривалість злочинної діяльності» [1, с. 33].

Сам процес здійснення розслідування такого злочину також доволі специфічний, оскільки ключовим фактором такої справи є обсяг інформації про факт вчинення катування поліцейським доступним безпосередньому слідчому. Саме це впливає на подальші дії та рішення слідчого. Але на жаль досить часто кримінальні провадження щодо нанесення умисних побоїв, катування або ж інших насильницьких дій з боку правоохоронців стосовно підозрюваних чи обвинувачених обмежуються проведенням внутрішнього службового розслідування, а кількість проваджень, що доходять до судового розгляду не більша за 3%. Сюди входять переважно справи з тяжкими наслідками, або резонансні справи, що викликали масове обурення громадськості

і тим самим вимусили, що є нонсенсом для і так правової держави, правоохоронців діяти за законом і передати справу до суду.

«На основі статистики внесення даних до ЄРДР про вчинення катування співробітниками Національної поліції можна твердо встановити декілька джерел інформації, на основі яких здійснюється таке внесення, а саме: звернення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (85%), за заявою потерпілого (10%), повідомлення від медиків у разі настання тяжких наслідків (3%), повідомлення у ЗМІ про незаконні дії поліцейських, що призвело до масового обурення громадськості (2%)» [2].

Очевидно, що надзвичайно малий відсоток заяв внесених до ЄРДР за заявою саме потерпілого вказує на страх за власне життя та катастрофічну недовіру громадянами України правоохоронним органам.

Незважаючи на рівень соціальної підтримки та репутації Національної поліції розслідування правопорушень повинно тривати. «Як вже було зазначено, розслідування катувань ґрунтується на доказовій базі, що формується шляхом проведення слідчих розшукових дій. Серед основних слідчих розшукових дій з виявлення доказів катування, вчиненого поліцейськими, є встановлення місця події злочину та відшукання доказів. Найчастіше поліцейські застосовують катування до підозрюваного (звинуваченого) під час затримання і доставляння до відділу (45%), у кімнаті чергового (35,7%), у кімнаті тимчасового тримання в поліцейському відділі (57,7%), у кабінеті поліцейських (55,6%), у приміщенні ізолятора тимчасового тримання (65,5%). Застосування способів катування обвинуваченого здійснюється: у кабінеті слідчого (67,8%); у приміщені ізолятора тимчасового тримання (88,5%); у кімнаті допиту в слідчому ізоляторі (22,4%) [2]. Факт вчиненого катування може легко підтвердити експертиза, а саме: судово-медична експертиза потерпілого (100%); судово-імунологічна експертиза крові, слини, поту, інших слідів виділень від потерпілого (85,7%) і підозрюваного (37%); комплексна амбулаторна судово-психіатрична експертиза потерпілого (44,%) і підозрюваного (55,6%); криміналістичні експертизи різних видів (67,7%); дактилоскопічна (за слідами рук, ніг людини), трасологічна (за слідами взуття, використання вилучених знарядь катування), почеркознавча експертиза (складання протоколів, пояснень), техніко-криміналістичне дослідження документів (за слідами інтелектуального чи матеріального фальсифікування в документах) та ін.» [2].

Існування такого нелюдського та дикого явища в правоохоронній системі України можна частково виправдати історично-спадковим чинником, коли катування та страта людей відбувалась задля залякування жителів або їх потіхи, і існуванням суттєвих прогалин в законодавстві щодо правового регулювання діяльності правоохоронних органів, а також недоліки в характері розгляду заяв і повідомлень про такі правопорушення та в методиці їх розслідування.

«Наміри України вступити до Європейського Союзу вимагають від її правоохоронних органів виконання завдань щодо забезпечення особистої безпеки людини, її життя і здоров'я, честі і гідності. Проте сьогодні доводиться констатувати, що повсякденна діяльність працівників Національної поліції України усе ще сповнена прагненням завищити цифри щодо запобігання, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, методами неправомірного застосування фізичної сили, у вигляді жорстокого поводження та катування» [3].

Одним з ключових завдань держави на сучасному етапі є формування адекватних організаційно-правових механізмів у протидії такій злочинності, яка руйнує систему захисту життя і здоров'я громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 9 серпня 2012 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1770-12.

2. Коваль М. М. Методика розслідування катувань, що вчиняються співробітниками національної поліції: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Л., 2017. 213 с.

3. Неналежне поводження в діяльності національної поліції України: прояви, поширеність, причини [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://rm.coe.int/ill-treatment-in-police-research-final/16807b4d21

4. Михайленко Д. Г. Кримінальна відповідальність за катування: кримінально правове дослідження [Електронний ресурс]. Часопис Академії адвокатури України. 2011. № 4. Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2011-4/11mdgkhk.pdf..

5. Пясковський В. В. Методика розслідування торгівлі людьми : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2004. 225 с.

6. Денісова О. В. Кримінально-правова характеристика катування :

7. автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 . К., 2014. 24 с.

8. Катеринчук К. В. Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання катуванню : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2009. 239 с

9. Ігнатов О. М. Попередження насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України :автореф. дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 20 с.

Першко Василь Петрович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Фрідман-Козаченко
Марія Михайлівна,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Важливість теоретичного вивчення проблем забезпечення адвокатурою конституційного права обвинуваченого на захист зумовлена потребами практики реформування адвокатури в Україні і завданням розвитку кримінального процесуального законодавства, а саме необхідністю подолання декларативності норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи щодо створення відповідно до європейських та світових стандартів професійного самоврядного інституту адвокатури України, розвитку та посилення гарантій діяльності адвокатури та реформування кримінального процесуального законодавства відповідно до вимог сьогодення [1, с. 136].

Дослідженню проблеми участі захисника в кримінально-процесуальному доказуванні присвячені наукові праці таких вчених: О. В. Астапенко, Т. В. Варфоломеєв, А. М. Бірюкова, В. П. Гмирко, Л. В. Карабут, Т. Х. Кондратьєва, К. В. Легких, Ю. І. Стецовський,

В. В. Ясельська та ін. Однак особливість проведення процесуальних дій безпосередньо адвокатом, не піддавалися комплексному дослідженню в принципі.

Мета статті полягає в виокремлення проблем законодавчої регламентації доказової діяльності захисника в контексті чинного кримінального процесуального законодавства України та формування відповідних шляхів його удосконалення.

Чинний КПК Україниа передбачає виключну монополію сторони обвинувачення в особі прокурора, слідчого, керівника органу досудового розслідування, співробітника оперативного підрозділу (під час виконання доручення слідчого) на отриманняа доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій [3].

Зокрема, «порівняльний аналіз положень ч. 2 і ч. 3 ст. 93 КПК України, які визначають способи збирання доказів сторонами обвинувачення і захисту відповідно, засвідчує, що захисник по суті позбавлений можливості самостійно проводити процесуальні дії, в межах яких можна було б застосовувати пізнавальні й посвідчувальні операції, аналогічні до тих, якими послуговуються під час проведення слідчих (розшукових) дій. Однак завдання адвокатського розслідування не можуть бути повноцінно реалізовані без проведення таких дій, оскільки вони становлять основу, підґрунтя доказової діяльності» [1, с. 136].

З метою часткової компенсації відвертої диспропорції у процесуальних можливостях щодо збирання доказів між сторонами обвинувачення й захисту законодавець передбачив для останньої можливість ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. З цього приводу варто зробити низку зауважень.

Найперше між ініціюванням проведення процесуальної дії та проведенням процесуальної дії є принципова відмінність. Більше того, як слушно зазначають окремі науковці, віднесення такого ініціювання до способів збирання доказів є доволі сумнівним підходом. «Відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 93 КПК України, таке ініціювання здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку ст. 220 КПК України. Отже, зміст ініціювання проведення процесуальних дій полягає в реалізації права певного суб'єкта на заявлення клопотань. А оскільки за результатами

розгляду таких клопотань рішення про проведення процесуальних дій приймає слідчий, прокурор, які в подальшому її проводять, формуючи таким чином доказову базу провадження, то достатніх підстав для визнання ініціації способом збирання доказів немає» [1, с. 136].

Також слід зважати, що «між ініціюванням і проведенням процесуальної дії може існувати доволі суттєвий часовий проміжок, який заповнюють суто організаційні заходи: підготовка захисником відповідного клопотання, його розгляд і вирішення слідчим, прокурором, повідомлення ініціатора про прийняте рішення. Відтак ч. 1 ст. 220 КПК України встановлює граничний триденний термін лише для розгляду слідчим, прокурором клопотання про проведення процесуальних дій. Терміни ж виконання рішення про задоволення клопотання законом чітко не визначені, а тому питання про те, коли саме проводити процесуальні дії за клопотанням захисника, залежить виключно від розсуду слідчого або прокурора. Проблема з термінами в цьому випадку загострюється, якщо в задоволенні клопотання буде відмовлено, оскільки тоді захисник повинен витратити час на підготовку відповідної скарги до слідчого судді, подання її до суду, участі в судовому засіданні та отримання судового рішення. І навіть у разі позитивного характеру останнього для сторони захисту захисник, знову ж таки, стикається із проблемою оперативності реакції слідчого, прокурора на скасування слідчим суддею їхньої відмови у задоволенні клопотання та проведення ініційованих процесуальних дій. Зважаючи на конкретні обставини проведення адвокатського розслідування, подібне відтермінування у проведенні процесуальних дій може мати серйозну загрозу втрати відшукуваних доказів або їх джерел, суттєвого викривлення змісту доказової інформації, що, своєю чергою, призведе до вкрай негативних чи навіть фатальних наслідків, з огляду на досягнення мети із спростування підозри (обвинувачення)» [2].

Що стосується «інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів», то доказова значущість їх результатів є надсумнівною. Річ у тім, що критерієм допустимості доказу є його отримання в порядку, встановленому КПК України. Однак, як слушно зауважує В. В. Рожнов, з усіх передбачених ч. 3 ст. 93 КПК України способів збирання доказів для сторони захисту порядок проведення лише незначної їх частини регулюється нормами КПК України, усі інші або врегульовані нормами інших законів (зокрема, ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ЗУ «Про доступ до пуб-

лічної інформації»), або їхнє нормативне врегулювання взагалі відсутнє [3, с. 304]. Відповідно, відсутність процесуальної регламентації тієї чи іншої дії захисника зі збирання доказів може розцінюватись судом як підстава визнання отриманих доказів недопустимими. З цього очевидно, що в аналізованому законодавчому положенні закладене внутрішнє протиріччя, оскільки «інші дії», порядок проведення яких не передбачений КПК, просто не здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Відсутність у захисника передбаченої кримінальним процесуальним законом можливості застосовувати в доказуванні комплекси пізнавальних і посвідчувальних операцій у межах окремих процесуальних дій негативно впливає на практичну реалізацію тих способів збирання доказів, які прямо визначені в ч. 3 ст. 93 та інших положеннях КПК України. «У літературі небезпідставно зауважують, що на рівні окремих норм КПК України не визначено детальних механізмів реалізації повноважень захисника в частині кримінального процесуального доказування не передбачено процесуального порядку здійснення та оформлення захисником окремих заходів зі збирання доказів, зокрема отримання та вилучення речей і документів, проведення тимчасового доступу до них» [5, с. 205].

Визнаючи існування зазначених проблем у процесуальній теорії та практиці кримінального провадження, слід наголосити, що їхню першооснову становить хибний підхід законодавця, за яким захисник позбавлений права самостійного проведення процесуальних дій, спрямованих на збирання доказів у кримінальному провадженні. «Адже саме процесуальні дії із відповідною фіксацією порядку й результатів їхнього проведення за правилами, визначеними ст.ст. 103-107 КПК України, є універсальною формою реалізації заходів зі збирання доказіва у кримінальному провадженні, а тому проведення таких дій має перебувати у компетенції і слідчого, прокурора, і захисника» [1, с. 136].

Із наведеного простежується, що за чинної процесуальної регламентації повноважень захисника зі збирання доказів потенціал адвокатського розслідування послаблюється аж до повного занепаду, і підстав говорити про його інституціоналізованість у кримінальному судочинстві практично немає. «Шляхи вирішення такої ситуації є доволі простими й очевидними. Для забезпечення допустимості й належності отримуваних доказів діяльність із їх збирання здебільшого має

мати форму проведення процесуальної дії із відповідною фіксацією у протоколі та за допомогою технічних засобів. Зазначені дії у сукупності і становлять основу будь-якого розслідування - і досудового, здійснюваного слідчим або прокурором, і адвокатського» [3].

Процедурні відмінності у проведенні процесуальних дій зі збирання доказів слідчим (прокурором) і адвокатом можуть бути обумовлені лише одним чинником - відсутністю в захисника владних повноважень зі застосування примусу чи будь-якого іншого обмеження прав і свобод людини і громадянина. В усіх інших аспектах порядокі умови проведення та фіксації процесуальних дій, спрямованих на отримання доказів, має бути єдиним і для слідчого, прокурора, керівника органу досудовогоа розслідування, співробітника оперативного підрозділу, і для захисника.

Вважаємо, що на рівні законотворчості існує необхідність доповнення ч. 3 ст. 93 КПК України двома додатковими абзацами такого змісту:

«Захисник може здійснювати збирання доказів шляхом проведення допиту; пред'явлення особи або речей для впізнання; огляду місцевості, приміщення, речей або документів; відтворення дій, обстановки, обставин певної події; освідуванн особи та інших процесуальних дій згідно із правилами цього Кодексу, передбаченими для відповідних слідчих (розшукових або інших процесуальних) дій, та з урахуванням особливостей, визначених абзацом четвертим частин третьої цієї статті.

Під час проведення захисником процесуальних дій не допускається застосування примусу та/або будь-якого іншого обмеження прав і свобод людини» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мирошниченко Т. М. Щодо питання реалізації нормативного змісту засади забезпечення обвинуваченому права на захист у ході збирання доказів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 132-137.

2. Маслюк О. В. Актуальні проблеми інституалізації адвокатського розслідування в кримінальному процесі України. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2016. № 22. С. 141-145.

3. Рожнова В. В. Недопустимість доказів у кримінальному провадженні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С.301-306.

4. Білічак О. Проблеми участі захисника у збиранні доказів на досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень. Jurnalul juridic national: teorie §ipractica. 2014. Iunie. С. 208-213.

5. Люліч В. А. Захисник як суб'єкт збирання доказів у нормах нового Кримінального процесуального кодексу України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 201-206.

Редчиць Олена Володимирівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Антонюк Анастасія Борисівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Однією з основних форм процесуальної діяльності прокурорів є державне обвинувачення, а саме діяльність даних осіб, котра полягає в доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, котра вчинила кримінальне правопорушення та задля збереження принципу законності, верховенства права, дотримання основоположних прав, свобод людини і громадянина. «Здійснивши аналіз норм кримінально-процесуального законодавства, що закріплюють правову процедуру підтримання державного обвинувачення та процес доказування у провадженні в кримінальних справах, можна дійти висновку, що основним суб'єктом на котрого покладаються дані функції є прокурор. Участь прокурора в судовому процесі полягає в реалізації покладених на нього функцій та має сприяти суду у виконанні вимог закону про всебічний і об'єктивний розгляд справи, як принципи правосуддя та постановленню обґрунтованих та законних рішень судів в усіх країнах, зокрема України та країнах ЄС» [2, с. 1].

В Україні підтримання державного обвинувачення є конституційною функцією прокуратури і засадою здійснення судочинства, що закріплено в статтях 129, 131-1 Конституції України. «КПК України надає наступну дефініцію державного обвинувачення, а саме в ст.3 КПК України визначено, що це процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» [1, с. 15]. Відповідно до ЗУ «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року однією з пріоритетних функцій прокуратури є підтримання державного обвинувачення в суді [2, с. 1].

Захист інтересів суспільства та окремого громадянина, що мають негативний вплив від кримінального правопорушення , що закріплено в «ст. 2 КПК України як одне із завдань кримінального провадження є основною метою діяльності прокуратури, що підкріплюється Конституцією України. Зважаючи на термінологічну колізію в частині конституційно-правового та галузевого виокремлення даної функції, то це пояснюється гармонізацією конституційно-правового регулювання функціонування органів прокуратури у відповідності з існуючими міжнародними стандартами» [2, с. 1].

В пункті 12 Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, ухвалених VIII Конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з порушниками визначено, що при виконанні своїх обов'язків обвинувачі (в Україні прокурори) здійснюють захист державних інтересів, діючи при цьому на засадах об'єктивності , належності при врахуванні положення підозрюваного та жертви і враховують всі обставини, котрі стосуються справи, незважаючи на вигідність чи невигідність їх для особи обвинуваченого/підозрюваного.

«Велика Палата у Постанові від 26 червня 2019 року в справі №404/6160/16-к надала пояснення щодо визначення приватного та публічного обвинувачення, його природи та ознаки то щодо ролі прокуратури в кожному з них» [3, с. 1]. Визначений в КПК України процесуальний порядок здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення теж є частиною приватно-публічного різновиду кримінального провадження і є диференціацією форми такого провадження у межах загальної його форми.

Здійснюючи порівняльний аналіз підтримання державного обвинувачення в Україні та країнах ЄС варто наголосити на Рекомендації REC (2000) 19-го Комітету міністрів державам-членам «Про роль

служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції», котра надає визначення організації діяльності даного органу через призму поняття публічних обвинувачів, а саме визначення їх як державного органу, що дії від імені та в інтересах суспільства й забезпечує правозастосування в тому раз, якщо порушення закону має своїм наслідком кримінальне покарання, при цьому враховуючи дві складові, а саме права такої особи та дієвість кримінальної юстиції [4, с. 1].

Порівнюючи діяльність прокуратури України з діяльністю прокуратури Німеччини варто наголосити, «що вони є досить схожими та полягають в контролі процесу досудового розслідування, його завершенні та переданні справи до суду й реалізації обвинувачення в судовому процесі, доведення винуватості особи, при цьому відмінним є лише розділення підтримання обвинувачення у військових злочинах та загальних. Також в Німеччині діє принцип «вільного доказування», котрий має головною метою встановлення правдивості та вірогідності фактів, що встановлюються та мають значення для правильного вирішення справи. В Україні ж даний процес є доволі обмеженим і кожен доказ повинен бути отриманим у відповідності з певною процесуальною процедурою та належним чином оформлений і поданий суду, в іншому ж випадку даний доказ може бути визнаний як такий, що отриманий незаконним шляхом, неналежним тощо, в разі здійснення та реалізації активної позиції сторони захисту» [1].

В Франції початок підтримання державного обвинувачення проявляється заявленням прокурором кримінального позову, а «в Україні – висувається підозра особі та складається обвинувальний акт. В Франції ж етап складання обвинувального акту є наступним після заявлення кримінального позову, після перевірки та встановлення всіх обставин справи, зібрання доказової інформації» [1, с. 19]. В Україні – прокурору надано право відмовитись від підтримання державного обвинувачення, в разі якщо він дійде висновку щодо необґрунтованості підозри, недоведеності вини особи тощо, а в Франції – прокурор не може відмовитись від підтримання обвинувачення лише суду надається право здійснювати відповідні дії шляхом винесення виправдувального вироку.

Модель прокуратури Іспанії та підтримання державного обвинувачення в даній країні є відмінним від української моделі і проявляється в тому, що розподілення даного процесу відбувається секторами. Тобто, не кожен обвинувач може здійснювати дану функцію в су-

ді, а саме обвинувач наркотичного сектору не може підтримувати обвинувачення в секторі збройних конфліктів, що свідчить про диференціацію даного процесу за окремими видами злочинів.

«Тактика підтримання державного обвинувачення та загальна організація даного процесу є дещо схожою і проявляється в наступному:

оптимізація професійної діяльності обвинувача;

протидія процесуальному супротивнику, а саме позиції сторони захисту у переконанні суду щодо винуватості/невинуватості відповідної особи щодо вчинення нею певного кримінального правопорушення шляхом створення комплексної доказової бази;

конструктивна діяльність щодо створення нових тактичних прийомів та комбінацій;

адаптаційна діяльність щодо використання тактичних прийомів сторони захисту задля усунення всіх прогалин та недоліків роботи прокурора, в тому числі їх створення в новому форматі» [1, с. 20].

Тактичні прийоми в обвинуваченні та всі організаційні процеси у суді в Україні все таки належним чином не закріплені. Існує презумування, щодо того, «що тактичний прийом є допустимим, якщо він реалізується з огляду на принцип законності (дотримання законодавчої бази), наукової обґрунтованості (врахування рекомендацій та положень науки кримінального процесу), системності, логічної послідовності, цілеспрямованості, прогнозованості результаті, активності, динамічності (визначення способів поведінки та дій прокурора з огляду на обставини кримінального провадження та коректування з врахуванням ходу та результатів досудового розслідування), ситуативності (врахування умов конкретної ситуації судового розгляду та зміна прийомів щодо підтримання державного обвинувачення)» [1].

Трансформація обвинувачення в разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення, а потерпілий навпаки бажає підтримувати його відбувається доволі рідко в Україні, з огляду на недостатність правової свідомості громадян, проте відповідно до п.1 Європейський суд з прав людини, наголошено що в тих випадках, коли усне слухання справи оцінюється як сприятливий фактор для судового рішення в будь-якому кримінальному провадженні та в тих випадках, коли отримавши адекватну можливість бути присутнім на судовому засіданні, захист не відмовляється від неї, то присутність в суді прокурора зазвичай є необхідним, задля усунення сумнівів щодо неупередженості суду, про що зазначено в рішеннях ЄСПЛ в справах

«Карелін проти Росії», «Озеров проти Росії та ін. Зважаючи на це, виокремлюється позиція європейської спільноти, в якій наголошується на доцільності участі прокурора в судовому засідання, навіть в разі відмови від підтримання державного обвинувачення, адже це сприятиме ефективності судового розгляду та дотриманні процесуального порядку загалом.

Проте, «зважаючи на позитивні моменти в діяльності прокуратури, на даний момент в Україні існують великі прогалини в достатній сучасній інформатизації та цифровому забезпеченні даного процесу. Зважаючи на це, доцільним буде використання чеської моделі eCMS, котра функціонує як система закритого типу для правоохоронних органів всієї держави та повністю замінює систему паперового документообігу. В Україні ж, станом на 2019 рік все ніяк не відбувається процесу усунення паперового формату ведення судочинства, єдиними проблисками даного процесу було створення Єдиного реєстру судових рішень та Єдиного реєстру досудових розслідувань. Проте, все інше фіксування інформації, наприклад складання протоколів, досі відбувається в паперовому форматі. Тому, існує нагальна потреба в поступовому запровадженні схожої системи, з врахуванням недоліків eCMS та викоріненні паперової форми як основного носія інформації. Також, доволі цікавим є проект запровадження в 2020 році Європейської прокуратури, проте вона запускається лише в якості пілотного проекту в деяких державах Європи. Вважаємо, що запровадження даного проекту повинно відбуватись на території більшості держав і з поширенням її не лише на фінансові злочини, а й на всі злочини, що сприятиме поширенню досвіду всіх міжнародних держав в процесі державного обвинувачення та сприятиме дотриманню прав та свобод людини і громадянина, а також покращенню ситуації в сфері міжнародної злочинності» [1].

Отже, здійснюючи порівняльний аналіз підтримання державного обвинувачення розкривається сутність підтримання державного обвинувачення, що покладається на даний орган в Україні та країнах ЄС й висвітлюється в контексті її персоналізації та персоніфікованості, адже вона спрямовується проти конкретної особи, в незалежності навіть від організованої злочинності та полягає у відстоюванні прокурором перед судом позиції обвинувачення та доведеності вини, єдиним відмінним є концептуальні основи даної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маляренко В. Т. Прокурор у кримінальному судочинстві. Деякі проблеми та шляхи їх вирішення / В. Т. Маляренко, І. В. Верниdубов. – К. : Юрінком Інтер, Вип. № 2 - 2017. – 240 с.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. – URL: http://zakon5.rada. gov.ua/laws/show/1697-18/print1443624498321154. (Дата звернення 27.09.2019).

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 26 червня 2019 року по справі №404/6160/16-к. (станом на 2019 рік) - URL:https://kma.court.gov.ua/sud4820/gromadyanam/1/uchast_prokurora. (Дата звернення 27.09.2019).

4. Рекомендації REC (2000) 19-го Комітету міністрів державамчленам «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» - URL:https://www.refworld.org.ru/cgibin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf ?reldoc=y&docid=55c46baa4. (Дата звернення 27.09.2019).

Скопін Вячеслав Михайлович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лисенко Володимир Васильович,
д.ю.н. професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Демократичні перетворення, що «нині відбуваються в українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Однією з найважливіших складових цього вкрай непростого процесу є запобігання та протидія корупції. Сьогодні корупція є однією з найгостріших проблем українського суспільства, розв'язання якої потребує скоординованих зусиль судових та правоохоронних органів, провідне місце серед яких належить прокуратурі. В умовах реформування останньої у відповід-

ності із міжнародними стандартами, особливої уваги потребує дослідження ролі прокуратури у забезпеченні державної антикорупційної політики в Україні» [3].

Окремі аспекти проблеми діяльності органів прокуратури України щодо протидії корупції були предметом наукових пошуків таких учених, як М.І. Камлика, І.О. Клочко, М.І. Мельника, Є.В Невмержицького та інших. Однак з врахуванням комплексного реформування прокуратури, виникає необхідність переосмислення та подальшого наукового пошуку проблем і шляхів вирішення в цій сфері.

На сьогоднішній день боротьба з корупцією є однією з найгостріших проблем в Україні. Однак для того, щоб ефективно боротися з цим явищем необхідно розуміти її сутність та особливості. Так, енциклопедичні видання дають визначення корупції як «процесу, пов'язаного з безпосереднім використанням посадовою особою своїх повноважень з метою особистого збагачення, включаючи підкуп чиновників і громадсько-політичних діячів, дачу хабарів тощо» [7, с. 342].

На думку М.І. Камлика та Є.В. Невмержицького, корупція – це «соціально-політичне явище, змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними і психологічними факторами система негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг усупереч суспільним інтересам» [4, с. 48].

Головна небезпека корупції полягає в тому, що вона «руйнує» державну владу, робить її немічною, фіктивної, слабкою. Корупція формує такі негативні якості громадської правосвідомості, як невіра в справедливість, правовий нігілізм, зростання недовіри до правоохоронних органів. Відповідно нагальним питанням сьогодення є протидія корупції.

Слід зазначити, що «протидія корупції являє собою систему заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру, що мають цільове спрямування на зменшення обсягів корупції, зміну характеру корупційних проявів, обмеження взаємовпливу корупції та інших соціальних явищ і процесів, збільшення ризику для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення, усунення соціальних передумов, загальних причин і умов ко-

рупції, причин та умов конкретних корупційних діянь, виявлення, припинення та розслідування проявів корупції, притягнення винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб до юридичної відповідальності, поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь» [8, с. 12].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» органи прокуратури разом з Національної поліцією, Національним антикорупційним бюро України та Національним агентством з питань запобігання корупції є спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції [2].

В статті 1 Закону України «Про прокуратуру» [1] зазначається, що «прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави» [1].

В системі органів прокуратури передбачено функціонування спеціальних підрозділів, до повноважень яких входить діяльність щодо протидії корупції. «Причому такі органи утворюються як на рівні Генеральної прокуратури (Спеціалізована антикорупційна прокуратура), так і на обласному рівні (відділи з питань організації діяльності у сфері запобігання та протидії корупції)» [5, с.170].

Так, основними завданнями та функціями Спеціалізованої антикорупційної прокуратури щодо протидіє корупції в Україні є: «здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; виконання вимог закону під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду» [3]; підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, розслідуваних Національним антикорупційним бюро України; забезпечення в межах компетенції відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями; забезпечення застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження; представництво інтересів громадяни-

на або держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» [3] і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями; здійснення у межах реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міжнародного співробітництва» [3].

Основними формами діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції в Україні є:

1. Координаційна форма, яка «виступає зовнішнім відображенням системи дій, спрямованих на об'єднання зусиль різних правоохоронних органів та інших громадських і державних інститутів у сфері протидії та запобігання корупції, узгодження дій цих інститутів та розмежування їх повноважень. До змісту цієї форми можна віднести такі дії: проведення координаційних нарад з питань діяльності щодо протидії корупції, за потреби заслуховування звітів учасників таких нарад; забезпечення взаємодії з іншими правоохоронними органами, громадськими організаціями в сфері протидії корупції, а також взаємодії відділів управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді з іншими підрозділами під час виконання завдань і доручень керівництва Генеральної прокуратури України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» [6].

2. Організаційно-правова форма - виражає «систему дій, спрямованих на створення організаційних умов належного функціонування відповідних структурних підрозділів та прокурорів, які спеціалізуються на провадженні антикорупційних дій. Це, наприклад: організація роботи управлінь і відділів, розподіл повноважень між ними; визначення основних напрямів роботи відділів управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді тощо; розробка та затвердження антикорупційної програми в Генеральній прокуратурі України» [6].

3. Адміністративно-наглядова та контрольна форма – це «система дій, спрямованих на перевірку законності провадження діяльності в сфері протидії корупції. Ця форма охоплює такі дії: здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; подання апеляційних та касаційних скарг, заяв про перегляд судових рішень Верховним Судом України або за нововиявленими обставинами; перевірка законності закриття кримінальних проваджень, зупинення досудового розслідування та

інших процесуальних рішень, додержання конституційних прав громадян під час досудового розслідування, обґрунтованості клопотань про продовження строку досудового розслідування у сфері корупційних злочинів, ужиття заходів щодо усунення порушень закону» [6].

4. Юрисдикційна форма – це «форма діяльності органів прокуратури, пов'язана із провадженням у справах про корупційні адміністративні правопорушення, зокрема: здійснення особистого прийому, забезпечення розгляду звернень громадян, запитів та звернень народних депутатів України, представників державних і громадських організацій, а також інших осіб, скарг на дії та рішення детективів або прокурорів у кримінальних провадженнях, заяв і повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення; участь у розгляді справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9 КУпАП, за протоколами, складеними прокурорами відділів; складання протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 185-4, 185-8, 185-11 КУпАП» [6].

5. Аналітично-облікова «форма, яка характеризується тим, що її основу становлять дії, спрямовані на узагальнення, аналіз, систематизацію й оприлюднення інформації про рівень корупції в державі, вжиті заходи щодо подолання корупції в Україні або її окремому регіоні» [6]. До таких дій належать: організація первинного обліку роботи управління, ведення звітності та внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань корупційних правопорушень; організація в межах компетенції оприлюднення та надання публічної інформації згідно з вимогами закону України «Про доступ до публічної інформації» [6, с.189].

Вважаємо, «що для подальшого розвитку й удосконалення форм діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції в Україні необхідно розробити спеціальний наказ Генеральної прокуратури про відділ протидії корупції, а також у законі України «Про запобігання корупції» уточнити статус органів прокуратури як спеціально уповноваженого суб'єкта протидії корупції. Також удосконалення потребує правове регулювання діяльності відділів щодо протидії корупції в прокуратурах обласного, міського, районного та районного у містах рівнях. Крім того, доопрацювання потребують критерії оцінки ефективності роботи прокуратури щодо протидії корупції» [4].

Отже, що стосується діяльності органів прокуратури в контексті протидії корупції, варто визначити їх безпосередню роль серед дер-

жавних правоохоронних органів, завданнями яких є боротьба з корупційними правопорушеннями. В процесі протидії корупції прокуратура відіграє окрему, самостійну й водночас системооб'єднуючу роль. Як особливий державний орган вона не протистоїть іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, а навпаки, сприяє реалізації їхньої компетенції з використанням власних визначених законом повноважень і форм діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №49. Ст. 2056.

3. Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України : затверджене Наказом Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16

4. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. К. : Знання, 1998. 179 с.

5. Клочко І. О. Організаційні засади діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції *Форум права*. 2017. № 5, - С. 169-174.

6. Клочко І. О. Характеристика форм діяльності органів прокуратури щодо протидії корупції *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 4, С. 185-191.

7. Ковальов Т.В. Великий тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2005. 767 с.

8. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 506 с.

Сокол Анастасія Василівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Линник Олена Валеріївна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

РОЗУМІННЯ ОСКАРЖЕННЯ У СТРУКТУРІ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Характерною особливіістю кримінального процесу України є законодавчо закріплена можливість відновлення прав осіб, які були порушені в процесіі здійснення кримінального провадження. На сьогодні відновити свої права можна за допомогою: апеляційного провадження, касаційного провадження, провадження за нововиявленими обставинами та перегляду матеріалів криміінального провадження Верховним Судом України.

Особливої уваги заслуговує касаційне провадження, оскільки воно «забезпечує законність рішень і ухвал суду як першої, так і апеляційної іінстанцій, тобто є заключною процедурою щодо захисту прав, свобод і охоронюваних законом інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженніі, інших заінтересованих осіб і держави, а також захисту публічних інтересів» [1].

Перегляд судових рішень у касаційному порядку був об'єктом наукового вивчення таких учених: С.В. Ворожцова, М.М. Гродзинського, Ю.М. Грошевого, К.Ф. Гуценка, Д.О. Захарова, С.В. Кіівалова, Є.Ф. Куцової, Л.М. Лобойка, В.Т. Маляренка, В.І. Маринова, Т.М. Міірошниченка, А.В. Молдована, В.В. Назарова, Г.М. Омельяненка, П.Ф. Пашкевича, І.Л. Петрухіна, А.В. Ревуцького, О.П. Рижакова, А.Л. Ривлина, М.С. Строговича, О.П. Тьомушкііна, В.М. Хотенця та ін.

Метою дослідження є визначення поняття оскарження у структурі касаційного перегляду судових рішень на основі аналізу наукових праць та встановлення особливостей його здійснення за чинним законодавством України.

Поняття "оскарження", ще з радянських часів розглядається як право особи подати скаргу на рішення у справі органам, наділених правом змінити або скасувати оскаржене рішення, порядок якого ви-

значається законодавством [1, с. 30]. У словниках української мови термін "оскарження" тлумачиться як: скарга до вищої інстанціїї/подати скаргу [2]; офіційно подавати скаргу до вищої інстанції, протестуючи проти якого-небудь рішення, чиїх-небудь діій [3]. Отже, філологами поняття "оскарження" нерідко вживається як синонім словосполучення "подати скаргу".

Схоже визначення поняття "оскарження" дає вітчизняний процесуаліст О.Ю. Костюченко, яка визначає апеляційне "оскарження" як "звернення" до суду апеляційної інстанції [1, с. 33], а також російськиий юрист О.А. Сухова, котра визначає касаційне "оскарження" як "регламентовану кримінальним процесуальним закономм діяльність уповноважених учасників кримінального судочинства, яка полягає у здійсненні ними процесуальниххх дій щодо подання касаційної скарги … у встановлені законом строки … шляхом звернення до суду касаційної інстанціїї з мотивованим проханням про перевірку правосудності оскарженого судового рішення і вжиття заходів щодо усунення порушень закону та їх негативних наслідків…" [4].

Ототожнення поняття "оскарження" з такими ттермінами, як "звернення" або "подання скарги" дають загальне уявлення про нього. Водночас оскарження має й інше, ширше розуміння.

Н.Р. Бобечко зазначає, що оскарження судовихх рішень у широкому розумінні становить систему дій учасників судового провадження та інших осіб, інтересів яких стосується судове рішення, щодо реалізації їх суб'єктивного права (а іноді обов'язку) на звернення до суду вищого рівня, внесення змін, доповнень до скарги (заяви), відмову від неї чи поданняя заперечення, а також засновану на законі діяльність суду вищої інстанції (а у випадках, передбачених законом, й суду першої інстанції) щодо забезпечення процесуальних прав сторін та інших осіб, інтересівв яких стосується судове рішення, на цьому етапі кримінальної процесуальної діяльності [5, с. 82–83].

Граничні межі оскарження у структурі касаційногоо оскарження у наукових джерелах визначаються по різному. Одна група науковцівв вважає, що оскарження починається і закінчується фактом подання скарги до відповідного органу. Видається, що таке визначення є надто спрощеним. У ньому відсутня вказівкаа щодо суб'єкта, мети, строків і порядку подання.

В процесуальній літературіі має також місце твердження про те, що оскарження включає не тільки подання і скаргуу, але і розгляд її

по суті в інстанції, яка приймає остаточне рішення. Дана позиція навряд чи відповідає вимогам змісту нормативногоо регулювання касаційного оскарження. На нашу думку, при визначенні поняття касаційного оскарження важливоо звернути увагу на те, що це діяльність відповідних учасниківв кримінального провадження, яка характеризується такими складниками: суб'єктом, метою, порядком, об'єктом, предметом.

«У конструюванні даного поняття слушною буде вказівка на правомочність суб'єктів визначених у ст. 425 КПК України, на те, що подання скарги має на меті звернутисяя до компетентного органу про розгляд відповідного звернення» [6]. Сама діяльність по зверненню повинна відбуватися у відповідності до встановлених законом нормативних вимог. При цьому важливо, щоб сам розгляд скарги по суті не охоплюється змістом оскарження, оскільки скаржник у цій частині наділяється статусом учасника процесу і відстоює перед судом в умовах судової комунікації з представниками протилежної сторони законність і обґрунтованість своїх претензій.

Граничні межі касаційного оскарження обмежуються прийняттям судом касаційної інстанції рішення про відкриття або відмову у відкритті касаційного провадження. Так, ст. 425 КПК України називається «Право на касаційне оскарження» ст. 426 КПК України «Порядок і строки касаційного оскарження», 427 КПК України «Вимоги до касаційної скарги», ст. 429 КПК України «Залишення касаційної скарги без руху або її повернення», ст. 431 КПК України «Заперечення на касаційну скаргу». На відміну від цього ст. 434 КПК України називається «Касаційний розгляд», а не оскарження. Дана теза також підтверджується і в наукових джерелах щодо етапів касаційного провадження: оскарження; касаційний розгляд; прийняття рішення.

На нашу думку, поняттям "касаційне оскарження" охоплюєтьсяя діяльність уповноважених учасників судового провадженняя та інших осіб, інтересів яких стосується оскаржуване рішення зі складання касаційної скарги та подання її до суду касаційноїї інстанції, а також діяльність касаційного суду з перевірки обґрунтованості касаційної скаргии та ухвалення рішення про відкриття касаційного провадження або відмову в такому відкритті.

«Оскарження судових рішень, їх перевірка вищими судовими інстанціями гарантує їх законність, є засобом забезпечення та захисту прав і законних інтересів учасників судового розгляду та інших осіб,

інтересів яких воно стосується» [1, с. 35]. В.К. Случевський справедливо зазначав: «Якою б великою не була гарантія, створена законом в забезпеченні справедливості постановлених судом вироків, можливість судових помилок при їх постановленні ніколи не може бути усунута. Система оскарження судових вироків складається під впливом необхідності надання можливості торжества справедливості» [1, с. 35].

У науці кримінального процесу багато уваги приділено питанню про те, чим взагалі обумовлено надання учасникам кримінального провадження права на оскарження судового рішення. Одні дослідники вказують, що існування інституту оскарження «є гарантією захисту прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства від можливої судової помилки, інші пов'язують надання зацікавленим особам права на оскарження з інтересом держави щодо встановлення істини у кримінальній справі» [7, с. 13].

Обидві позиції є справедливими, але висвітлюють різні боки одного явища. Надання учасникам кримінального судочинства права на оскарження судових рішень є органічним поєднанням нормативного забезпечення публічних і приватних інтересів. І.А. Тітко слушно зазначав, «що оскарження судового рішення дає можливість виявити і усунути судові помилки, що сприяє досягненню завдань кримінального судочинства, з одного боку, і гарантує реалізацію конституційного права кожного громадянина на судовий захист – з другого» [8, с. 219–220].

Оскарження рішення суду дає особі змогу відстоювати свою позицію і намагатись встановленими законами засобами досягти зміни або скасування судового рішення. «Об'єктом касаційного оскарження є рішення суду першої інстанції, які були переглянуті в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо судових рішень суду першої інстанції. Предметом касаційного оскарження є питання, які оскаржуються. В контексті нашого дослідження предметом касаційного оскарження виступає істотне порушення вимог кримінального процесуального закону» [2].

«Реалізація суб'єктами судового розгляду та іншими особами права на оскарження судового рішення залежить від їх волевиявлення. Право на касаційне оскарження учасники судового провадження реалізують через подання належним чином оформленої касаційної скарги, яка складається в письмовій формі та подається безпосередньо до суду касаційної інстанції. Касаційною скаргою є письмовий процесуальний документ, в якому фіксуються позиція суб'єктів, пе-

редбачених ст. 425 КПК України з оскарження рішення суду першої інстанції, яке було переглянуто в апеляційному порядку або судове рішення суду апеляційної інстанції, постановлене щодо судового рішення суду першої інстанції, й містить мотивоване прохання, яке адресоване суду касаційної інстанції про перевірку відповідного судового рішення з точки зору його законності та справедливості з метою відновлення порушених прав і законних інтересів» [4].

Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій лише у межах касаційної скарги. Вийти за межі касаційних вимог суд може лише тоді, якщо цим не погіршується становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалось питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що «під касаційним оскарженням пропонується розуміти діяльність уповноважених учасників судового провадження та інших осіб, інтересів яких стосується рішення суду першої інстанції, яке було переглянуто в апеляційному порядку або судове рішення суду апеляційної інстанції, постановлене щодо судового рішення суду першої інстанції щодо складання касаційної скарги та подання її до суду касаційної інстанції, а також діяльність суду касаційного рівня щодо перевірки обґрунтованості касаційної скарги та прийняття рішення про відкриття касаційного провадження або відмову в такому відкритті» [4] . Поняттям касаційне оскарження охоплюється підготовка суб'єктами, які мають право на касаційне оскарження касаційної скарги, подання її до суду, перевірка судом її обґрунтованості, а також прийняття рішення про відкриття відповідного провадження або відмову в такому відкритті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костюченко О.Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі : монографія. К: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. 182 с.

2. Універсальний словник-енциклопедія "Словопедія". URL: http://slovopedia.org.ua/31/53406/28803.html.

3. Всесвітній словник української мови. URL: https://uk.worldwidedictionary.org/%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8.

4. Сухова О.А. Кассационное обжалование судебных решений в российском уголовном процессе : автореф. канд…юрид. наук 12.00.09. URL: http://www.dissercat.com/content/kassatsionnoe-obzhalovanie-sudebnykh-reshenii-v-rossiiskom-ugolovnom-protsesse.

5. Бобечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : 12.00.09. Львів., 2016. 498 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

7. Смірнова В.В. Забезпечення прийняття правомірних рішень судом апеляційної інстанції в кримінальному судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2012. 225 с.

8. Тітко І.А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Х. : Право, 2015. 448 с.

Хижняк Ірина Олегівна,
студентка групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

СТАНДАРТИ ЩОДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРОКУРОРІВ

Дієвий механізм притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності за вчинені ними проступки є важливим елементом побудови нової системи прокуратури. З одного боку, він є важливою гарантією запобігання і захисту порушених прав людини прокурорами шляхом неналежного виконання службових обов'язків чи недотримання правил професійної етики. З іншого боку, в об'єктивності розгляду заяв про дисциплінарні проступки прокурорів та в невідворотності відповідальності зацікавлена сама система прокуратури в будь-якій державі, оскільки це є як інструментом підвищення профе-

сіоналізму, так і самоочищення системи від тих співробітників, які своїми діями підривають суспільну довіру до інституції.Окрім цього, належна процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності визнається гарантією незалежності прокурора.

Міжнародні стандарти у сфері дисциплінарної відповідальності прокурорів охоплюють такі питання як: 1) незалежність органів, які уповноважені застосовувати дисциплінарні санкції; 2) прозорість та об'єктивність розгляду скарг на прокурорів; 3) підстави притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності; 4) перелік стягнень за дисциплінарні проступки прокурорів та їх пропорційність; 5) процедура дисциплінарного провадження щодо прокурорів; 6) права прокурора на судове оскарження дисциплінарного рішення.

Досвід європейських держав засвідчує, що «вказані питання зазвичай детально врегульовані в спеціальному законі для того, щоб унеможливити використання дисциплінарних проваджень як важеля тиску на прокурорів та забезпечити якісну роботу й підзвітність усередині самої прокуратури. При цьому одне з досліджень демонструє, що держави з не дуже стійкими традиціями незалежності органів прокуратури та невисоким рівнем дотримання ними принципу верховенства права приділяють особливу увагу законодавчому врегулюванню значної кількості нюансів дисциплінарного провадження щодо прокурорів» [6, с. 38].

Стефан Л. та Печі І. у своїй роботі писали: «А в державах, де суспільство демонструє високу довіру до органів прокуратури, правовідносини щодо дисциплінарного провадження врегульовані дуже стисло» [6, с. 38].

У зв'язку з цим нижче описано орієнтири для розвитку та практичної реалізації в Україні дисциплінарної процедури щодо прокурорів. їх поділено на дві групи:1)міжнародні стандарти; 2) рекомендації для України від міжнародних організацій та експертів з удосконалення відповідного законодавства.

«Міжнародні стандарти щодо дисциплінарної відповідальності прокурорів передусім закріплені в Керівних принципах щодо ролі обвинувачів. В двадцять другому пункті вищезгаданого документа зазначено, що «дисциплінарні порушення обвинувачів повинні ґрунтуватися на праві або правових актах. Скарги на обвинувачів, у яких стверджується, що вони своїми діями явно порушили професійні стандарти, невідкладно й неупереджено розглядаються згідно з відповід-

ною процедурою. Обвинувачі мають право на справедливий розгляд. Рішення підлягає незалежній перевірці» [2, с.74].

Також зазначено, що «дисциплінарне провадження щодо обвинувачів повинно гарантувати об'єктивну оцінку й ухвалення об'єктивного рішення. Воно проводиться відповідно до права, кодексу професійної поведінки та інших установлених стандартів й етичних норм у світлі Керівних принципів» [2, п.22, с.75].

У Рекомендації REC (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції» зазначено обов'язки держав, які стосуються дисциплінарної відповідальності прокурорів» [3, с.16].

Підпунктом «е» пункту 5 вищезгаданих Рекомендацій встановлено: «Перш за все держави повинні вживати заходів для того, щоб дисциплінарна відповідальність публічних обвинувачів розглядалася відповідно до закону, процедура повинна гарантувати справедливу й об'єктивну оцінку, а рішення може бути піддане незалежному й безсторонньому перегляду»[3, с.16].

В офіційному коментарі йдеться про те, що в обвинувачів повинна залишатися можливість для оскарження рішень і їх перегляду незалежною й безсторонньою інстанцією. В пункті 35 Рекомендації REC (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи прописано: «Держави також повинні гарантувати, що при виконанні публічними обвинувачами своїх обов'язків вони керуються «кодексом поведінки». Порушення цього кодексу може призвести до належних санкцій. Діяльність прокурорів повинна бути піддана регулярним внутрішнім перевіркам»[3, с. 19].

В офіційному коментарі також вказано, що – «публічні обвинувачі повинні демонструвати високий рівень ухвалення рішень і професійної поведінки. При посиленні незалежності й автономності публічних обвинувачів, що припускає більш високий ступінь відповідальності, чинне законодавство і процесуальні норми можуть виявитися недостатньо чіткими, щоб слугувати засадами професійної етики й поведінки» [3, с. 22]. Однак автори розглядають пропонований «кодекс поведінки» не як офіційний кодекс, а скоріше як досить гнучкий набір приписів, що стосуються підходів, прийнятих публічними обвинувачами, спрямований на визначення припустимого й неприпустимого в професійній поведінці. Постійний контроль є належним способом, що гарантує дотримання зазначених правил.

Звіт Венеційської комісії з європейських стандартів щодо незалежності судової системи: частина II: «Служба обвинувачення є одним із найбільш комплексних та детальних документів про стандарти роботи прокурора» [1, с. 3].

У ньому, пунктом 32, відзначено, що - «для уникнення випадків надання неправомірних вказівок необхідно розробити каталог гарантій невтручання у діяльність обвинувача. Невтручання означає забезпечення того, що дії обвинувача в суді вільні від зовнішнього тиску, а також від неправомірного чи незаконного внутрішнього тиску всередині самої системи обвинувачення. Такі гарантії повинні охоплювати призначення, дисциплінарні заходи/усунення з посади, а також специфічні правила ведення справ та процесу ухвалення рішень». Окремий пункт Звіту присвячений процедурі розгляду скаргпрокурорів. Так, указано, що «в дисциплінарних справах, включаючи усунення обвинувачів, обвинувач повинен мати право представити власну позицію відповідно до змагальної процедури. У системах, де існує Рада обвинувачів, така Рада чи Дисциплінарний комітет цієї Ради може розглядати питання дисциплінарного характеру. Також повинна бути можливість звернутися до суду з метою оскарження дисциплінарних стягнень»[1, с. 4].

При цьому у Звіті додатково акцентується увага на важливості того, що – «в дисциплінарних провадженнях відповідний обвинувач повинен мати право на проголошення власної позиції»[1, с. 5], та «забезпеченні можливості оскарження дисциплінарних санкцій у суді»[1, с. 5].

Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів містять широкий перелік зобов'язань, яких повинні дотримуватися у своїй діяльності прокурори [5, с. 17]. Своєю чергою національні кодекси професійної етики та профільні закони мають відповідати цим стандартам.

Отже, відповідно до статті 1 Стандартів,«прокурори повинні:1) завжди підтримувати честь та гідність своєї професії; 2) завжди поводитися професійно, дотримуючись законів, а також правил й етичних норм професії; 3) постійно дотримуватися найвищих стандартів доброчесності та старанності; 4) завжди бути добре поінформованими і стежити за правовими змінами; 5) прагнути бути послідовними, незалежними та неупередженими; 6) завжди захищати права обвинуваченої особи і, зокрема, гарантувати, що сприятливий для обвинуваченого доказ буде оголошений згідно із законом або вимогами справед-

ливого судового розгляду; 7) завжди служити публічним інтересам і захищати їх; 8) поважати, захищати і відстоювати загальні принципи людської гідності та прав людини.У випадках, передбачених законом, порушення вказаних обов'язків матиме наслідком дисциплінарну відповідальність прокурора» [5, с. 7].

Отже, «рекомендації міжнародних інституцій з удосконалення законодавства та практики у сфері дисциплінарної відповідальності прокурорів в Україні стосуються декількох важливих аспектів процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності, серед яких: 1) удосконалення переліку підстав для дисциплінарної відповідальності прокурорів; 2) зменшення кількості підстав для відмови у відкритті дисциплінарного провадження; 3) унормування процедури самовідводу членів Комісії; 4) уникнення дублювання процедури оскарження рішень Комісії до суду та до Вищої ради правосуддя» [6] .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт Венеційської комісії з європейських стандартів щодо незалежності судової системи: частина II - Служба обвинувачення, ухвалено на 85-му пленарному засіданні,17-18 грудня 2010, Венеція, с. 3 – 6.

2. URL: http://pravo.org.ua/files/ zarub_zakon/zvit_V_2010.pdf.

3. Керівні принципи щодо ролі обвинувачів, прийняті восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками,прийнято восьмим Конгресом Організації Об’єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками. Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990, с. 70 – 80.

4. URL: http://pravo. org.ua/files/oon_com_split_1 .pdf.

5. Рекомендація REC (2000) 19 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи «Про роль служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції», ухвалена Комітетом Міністрів 6 жовтня 2000 року на 724-му засіданні заступників міністрів, с. 15 – 25.

6. URLhttp://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/rek_2000.pdf.

7. Спільний висновок Венеційської комісії і Директорату з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи щодо проекту Закону «Про прокуратуру України», ухвалений на пленарному засіданні Венеційської комісії П- 12 жовтня 2013 року, CDL-AD(2013)025, с. 1 – 10.

8. URL: https://rm.coe.int/1680097f7d.

9. Стандарти професійної відповідальності та виклад основних обов'язків та прав прокурорів, ухвалені Міжнародною асоціацією прокурорів 23 квітня 1999 року, с. 3- 20.

10. URL:https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Standards-(l)/Ukrainian.pdf.aspx.

11. Стефан Л., Печі І. Порівняльне дослідження прокурорського самоврядування у державах-членах Ради Європи. - К., 2018, с. 38,77.

Шкварун Олександр Анатолійович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Кримінальне процесуальне законодавство України на теперішній час знаходиться в процесі реформування, яке зумовлене трансформаціями в суспільстві і державі. Зміна пріоритетів у співвідношенні інтересів держави й особи на користь останньої, проголошення на конституційному рівні відданості України ідеалам правової держави здійснило вплив на характер кримінального процесу та кримінально-процесуального законодавства зокрема, загальну гуманізацію його засад, де традиційно домінуючою виступає засада публічності, котру потрібно визначати як правовий стан, відповідно до якого діяльність повноважних осіб, що здійснюють процес, відбувається від імені держави в межах повноважень, наданих законодавством, в загальносуспільних інтересах незалежно від розсуду інших учасників кримінального провадження для виконання завдань кримінального провадження. Ця вимога спрямовує кримінальну процесуальну діяльність, зокрема на захист інтересів усього суспільства.

Засада публічності постійно привертала до себе увагу вчених-процесуалістів. У різні історичні періоди розвитку держави їй присвячували свої праці чимало науковців, зокрема А. Я. Дубинського, В. С. Зеленецького, Л. М. Лобойка, І. М. Гальпєріна, Л. В. Головка, Д. В. Філіна, М. Є. Шумила, І.Л. Беспалько, С.І. Вікторський та інших.

Засада публічності в кримінальному процесі, зазвичай, відноситься до галузевих засад, проте, також існують джерела, де цю засаду віднесено до міжгалузевих. «Варто зазначити також той факт, що початок публічності, без сумніву, є явним як в теорії, так і практиці кримінального процесу, оскільки кримінальний процес є діяльністю, яка здійснюється перш за все в публічних інтересах. Проте, це не означає, що засада публічності реалізується виключно в межах кримінального процесу» [1, с. 15].

Засада публічності історично виконує роль об'єднуючого і детермінуючого начала всієї системи кримінально-процесуальних відносин. «Одним з можливих та необхідних забезпечувальних засобів боротьби із злочинністю виступає активна й ініціативна діяльність органів державної влади, котрі, дивлячись на власне розташування у системі державного механізму, повинні здійснювати в межах закону чіткі та конкретні процесуальні повноваження з розслідування кожного окремого кримінального правопорушення, притягуючи до кримінальної відповідальності винних і звільняючи від відповідальності невинних» [1, с. 15].

Відповідно до засади публічності «на суд, прокурора, слідчого та органи досудового розслідування покладено обов'язок прийняти і зареєструвати, внести до ЄРДР заяву про кримінальне правопорушення, на етапі досудового розслідування – всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, які викривають, так і ті, які виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, котрі пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку й забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК), виключно в межах своєї компетентності, забезпечуючи при цьому виконання статті 19 Конституції України» [2].

Засада публічності надає державним органам влади широкі владні повноваження, робить їх активними суб'єктами кримінального процесу, котрі зобов'язані здійснювати усі необхідні дії по виявленню, припиненню та розкриттю злочинів, викриттю винних та їхньому справедливому покаранню й недопущенню залучення до криміналь-

ної відповідальності у випадку їх невинуватості. Правозастосовні органи зобов'язані, без очікування офіційної інформації про вчинення того чи іншого злочину (заяв чи скарг громадян, повідомлень організацій, посадових осіб тощо), самотужки здійснювати заходи щодо виявлення вчинених протиправних діянь або злочинів, які готуються.

Аналізуючи деякі проблеми реалізації засади публічності на досудових стадіях, то варто зазначити, що реалізацію даної засади не можна зв'язувати тільки з обов'язком порушення кримінальної справи. Це відноситься до досудового провадження, коли слідчий, орган дізнання повинні незалежно від волі й бажання потерпілих і інших зацікавлених осіб виконувати всі покладені на них законом функції, та діяти виключно в межах компетенції.

На стадії порушення кримінального провадження органи державної влади й посадові особи зобов'язані швидко і оперативно реагувати на кожне виявлення ознак злочину; на стадії досудового розслідування — з'ясувати всі обставини в справі, забезпечити перевірку усіх версій способу вчинення злочину, осіб, які його вчинили, мотиви злочинної діяльності, встановити обставини, що викривають особу за вчинений злочин тощо. Тобто, засада публічності виражається в неможливості для органів державної влади та посадових осіб відмовитися від здійснення усіх можливих і дозволених законодавством дій, потрібних для правильного вирішення справи та здійснення кримінального розслідування.

Також слід зауважити, що «в теорії кримінально-процесуального права публічність визначається не як засада кримінального процесу, а як «загальноправове правило», «сутність і дух права», «правило організації суспільства взагалі», щось більш значиме, що зумовлює необхідність типології кримінального процесу – «основне начало», на якому будуються різні типи процесу, їх база. Даючи оцінку феномену публічного у кримінальному процесі, можна стверджувати, що такий феномен був та залишається сферою публічно-правовою, зумовлений існуванням матеріального права. Отже, поки кримінально-правова доктрина зберігає таке розуміння, домінуючою ознакою кримінального процесу буде залишатися засада публічності. Піднесена на рівень засади в кримінальному процесі, вона визначає «технологію» сучасного кримінального судочинства» [3].

Доречно також розглянути питання суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, у процесі котрої реалізується та здійснюється

засада публічності. «Цілком очевидним виступає те, що тільки держава, органи державної влади, посадові особи, які за законом відносяться до сторони обвинувачення, мають змогу організаційно й ефективно вирішувати завдання, покладені на них Конституцією України та кримінально-процесуальним законодавством. Тому нерівність із перевагою на стороні обвинувачення у кримінальному провадженні зумовлена об'єктивно. Що означає, що засада публічності може бути реалізована лише органами державної влади, котрі мають для цього владні повноваження» [3, с. 288].

В повній мірі віднайти баланс між інтересами суспільства, потерпілого і підозрюваного завдяки включенню приватного інтересу у процес збирання доказів на етапі досудового розслідування мабуть, навряд чи можна через публічний ініціативний характер діяльності слідчого, прокурора, які забезпечують ведення процесу на стадії досудового розслідування. Певною мірою це є можливим у судовому розгляді кримінальної справи, де відбувається оцінка діяльності органів держави з позиції приватних інтересів.

Таким чином, «дивлячись на нормативний зміст приписів кримінального законодавства, засада публічності кримінального провадження встановлює вимогу для слідчого, прокурора здійснювати ініціативно-активну діяльність у разі надходження заяв і повідомлень від осіб про кримінальне правопорушення та подальшого його розслідування. З метою виконання завдань кримінального провадження необхідно вдосконалювати процедуру фіксації інформації, котра має ознаки належності до обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, зокрема, на початковому етапі досудового розслідування. Перспективними будуть подальші наукові дослідження щодо доцільності законодавчого розширення рамок дії засади публічності на стадію судового розгляду у кримінальному провадженні» [1, с. 15].

Тому вбачається, що публічність – це засада кримінального процесу, якою визначаються вимоги цілеспрямованої процесуальної активності та ініціативності суб'єктів, уповноважених на ведення кримінального процесу, спрямованій на виявлення злочинів та осіб, які їх вчинили, кримінальне переслідування таких осіб, прийняття загальнообов'язкових кримінально-процесуальних рішень за власним розсудом та захист прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у справі, з метою досягнення завдань кримінального судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучинська О.П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників / О.П. Кучинська. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 288 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 № 4651–VI. URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

3. Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць.

Випуск 2. – К. : Науково-дослідний інститут публічного права, 2018. – 344 с.

Шуляк Вадим Олегович,
студент групи ПМСП-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Завидняк Володимир Іванович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ І ЦИФРОВИХ ДЖЕРЕЛ ДОКАЗОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Широке використання цифрової техніки як у повсякденному житті, «так і у правоохоронній діяльності, ставить на порядок денний питання про використання цифрових носіїв інформації в доказуванні у кримінальному провадженні. У цьому контексті важливе значення для нас має виявлення їх особливостей та порівняння із характерними ознаками речових доказів» [1].

«Основні властивості будь-якого поняття, зазвичай, повинні відображатися у його визначенні. Аналіз спеціальної юридичної літератури дозволяє зробити висновок, що вчені у своїх дослідженнях оперують різним понятійно-категоріальним апаратом. Так, досить часто використовується термін «комп'ютерна інформація», під якою в узагальненому виді розуміються фактичні дані (відомості), які створюються апаратними або програмними засобами фіксації, обробки та передачі інформації, а також набір програм (команд), які призначені для використання в ЕОМ або для керування нею та які знаходяться в

ЕОМ, їх системі або мережі на машинному носії. Поряд з цим можна зустріти і термін «цифрова інформація», яку визначають як інформацію у вигляді дискретних сигналів будь-якої фізичної природи, що зафіксована на машинних носіях, зміст та/або властивості якої встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Важливо розуміти, що розглядувана інформація може створюватися, передаватися, зберігатися тощо не лише за допомогою комп'ютерної техніки (під якою традиційно мають на увазі, наприклад, системний блок, монітор, клавіатуру, ноутбук та їх складові частини), але й з використанням іншої апаратури (диктофони, цифрові фотоапарати, відеокамери, смартфони та ін.)» [2].

Таким чином, «комп'ютерну інформацію слід розглядати як частину всієї сукупності цифрової інформації. Водночас, виходячи із положень ч. 1 та ч. 2 ст. 84 КПК України та мети цього дослідження більш доцільним, на наш погляд, видається використання категорії «цифрові джерела доказової інформації». Це дозволить порівнювати явища одного порядку, оскільки мова йде саме про процесуальні джерела доказів, а не безпосередньо докази як фактичні дані. І саме останню категорію нами пропонується вживати для узагальнення всього масиву об'єктів, які охоплюються цим поняттям» [1].

Категорія «цифрові джерела доказової інформації» об'єднує комп'ютерні програми (програмне забезпечення), електронні файли, мультимедіа-файли тощо, джерелом яких, а отже і «формою існування, виступають засоби цифрової техніки - машинні носії, до яких належать оперативні запам'ятовуючі пристрої, постійні запам'ятовуючі пристрої, накопичувачі на жорстких магнітних дисках (вінчестери, дискети), переносні машинні носії (оптичні носії, флеш-карти, карти Micro SD), NAS-системи тощо» [1].

Особливої уваги заслуговує питання про місце цифрових джерел доказової інформації стосовно речових доказів у системі процесуальних джерел доказів вітчизняного кримінального процесу. Позиції вчених з цього приводу різняться. Спробуємо виділити основні доктринальні підходи до вирішення цього питання.

Серед прихильників першого підходу зазначимо науковців, які не вбачають за необхідне протиставляти цифрову інформацію та речові докази. Зокрема, «О. Г. Григор'єв бачить можливим існування цифрової інформації та її носіїв лише в рамках речових доказів і документів» [2, с. 98]. «Подібного погляду дотримується й М. М. Єго-

ров, який вважає, що зазначені вище об'єкти можуть мати статус як речових доказів, так і документів. Але у випадку виникнення конкуренції перевагу треба надавати саме речовим доказам» [2].

«Як один з різновидів окремої групи речових доказів пропонує розглядати комп'ютерні об'єкти А.С. Білоусов. При цьому таку специфіку він пояснює особливою сферою використання, а саме з метою створення, обробки, накопичення чи передачі інформації в її електронному вигляді» [3].

Представниками другого підходу є вчені, на думку яких цифрова інформація та її носії за своєю природою більше тяжіють до документів. Так, наприклад, «С. В. Васильєв та Л. М. Ніколенко, розглядаючи деякі об'єкти, які, на нашу думку, можуть належати до цифрової інформації (а саме: відео-, аудіозаписи та кіноматеріали), вказують на те, що не існує жодної необхідності виділяти їх як самостійне процесуальне джерело доказів. Науковці аргументують свою позицію тим, що попри матеріальність таких об'єктів-носіїв (яка властива речовим доказам), доказове значення має саме зафіксована на них інформація, а не фізичні властивості самих носіїв. Крім того, для їх відтворення в суді необхідним є застосування спеціальних технічних засобів» [4, с. 113].

У рамках нашого дослідження вважаємо доцільним навести кілька прикладів нормативного регулювання цього питання у кримінальних процесуальних законах інших європейських держав. Зокрема, у КПК Молдови частина 9 глави III розділу IV носить назву «Матеріальні засоби доказування». Відповідно до її змісту, до них належать: документи (ст. 157); речові докази (ст. 158); протоколи процесуальних дій (ст. 163); аудіо- та відеозаписи, фотографії та інші носії інформації (ст. 164). Отже, цифрові носії за КПК Молдови мають самостійне доказове значення та будуть засобами доказування, якщо вони отримані відповідно до положень цього кодексу та містять відомості або вагомі ознаки підготовки або вчинення злочину і якщо їх зміст сприяє встановленню істини у справі.

«Відповідно до ст. 136 КПК Латвії, що має назву «Електронні докази», доказами в кримінальному процесі можуть бути відомості про факти у формі електронної інформації, обробленої, збереженої або переданої пристроями або системами автоматизованої обробки даних. Тобто, у кримінальному процесуальному законодавстві Латвії

цифрові (електронні) докази також відокремлені від документів та речових доказів» [2].

На підставі викладеного вище спробуємо самостійно порівняти цифрові джерела доказової інформації та речові докази та дійти висновку щодо їх спільної або відмінної природи.

Зауважимо, що «за ознакою об'єктивності відмежувати цифрові джерела доказової інформації від речових доказів, на наш погляд, не видається можливим, оскільки фіксування цифрової інформації на носії відбувається без перероблення свідомістю людини - в тій формі, в якій вона об'єктивно існувала незалежно від сприйняття особи, яка її закріплює. Найчастіше ця інформація створюється поза рамками кримінального провадження не для доведення її до відома органів досудового розслідування або суду, а зовсім з іншою метою. Наприклад, камери відеоспостереження можуть встановлюватися з охоронною метою або з метою профілактики і боротьби з правопорушеннями. Здійснення відеозапису виключає участь людського чинника, оскільки фіксація події відбувається в автоматичному режимі. Як наслідок, інформація, отримана подібним чином, має об'єктивний характер. Крім того, вона має матеріальне втілення, оскільки міститься на певному носії» [1].

Особливістю цифрових джерел доказової інформації є те, що «інформація, яка міститься на них, існує в електронно-цифровій формі. І такий характер її існування та зберігання вимагає обов'язкове перетворення таких даних для їх подальшого дослідження та використання. Це означає, що на відміну від речових доказів, у яких фактичні дані містяться в природному, некодованому виді, для сприйняття інформації, що зберігається на цифровому джерелі, обов'язковою буде процедура її перетворення (перекодування) в іншу форму – аналогову» [1].

Водночас, «для об'єктивності наших висновків не можна оминути увагою і те спільне, що наближує цифрові докази до речових. Зокрема, для цифрових доказів також характерною є наявність об'єктивного зв'язку з подією кримінального правопорушення. Мається на увазі те, що вони можуть цілком підпадати під критерії речового доказу, перелічені в ч. 1 ст. 98 КПК. Наприклад, програма, яка містить вірус або призначена для несанкціонованого втручання в роботу автоматизованих систем (документообігу суду, реєстр осіб, що пройшли зовнішнє незалежне оцінювання тощо) буде виступати знаряддям вчинення кримінального правопорушення» [2].

Розглянуті вище властивості цифрових джерел доказової інформації не можуть не впливати на порядок роботи з ними. «Цей вид інформації вимагає використання сучасних методів виявлення та фіксації специфічних «цифрових» слідів. По-перше, під час вилучення цифрової інформації з різноманітних накопичувачів зовнішньої пам'яті обов'язковою вимогою має бути залучення спеціаліста, оскільки на практиці існує дефіцит напрацьованих методик, які дають можливість правильно та ефективно збирати цифрову інформацію. Подруге, необхідно враховувати, що особливістю цифрових джерел доказової інформації доказів, яка може вплинути на їх достовірність, є можливість зміни характеристик і параметрів об'єктів, які фіксуються. Саме тому доцільним є дотримання декількох правил: 1) участь понятих під час фіксації та відтворення цифрової інформації; 2) використання цифрового носія інформації, який не підлягає перезаписуванню (CD-R або DVD-R- диску); 3) обов'язкове призначення експертизи з метою перевірки цифрових доказів стосовно монтажу або внесення інших змін до інформації, яка на них міститься. По-третє, наявність особливих вимог до порядку збирання таких доказів, що впливають на їх допустимість. Зокрема, апаратура, яка вилучається під час проведення певних процесуальних дій, має бути упакована таким чином, щоб після транспортування її можна було правильно і так само, як і на місці виявлення, під'єднати в лабораторних умовах» [3].

Підсумовуючи, «наведемо характерні властивості цифрових джерел доказової інформації, які обґрунтовують можливість їх виокремлення як самостійного процесуального джерела доказів: а) неречовий характер, який пов'язаний з відсутністю твердого зв'язку з матеріальним носієм; б) неможливість безпосереднього сприйняття й подальшого дослідження цифрової інформації, тобто вона повинна бути інтерпретована й перекодована за допомогою спеціальних технічних засобів і програмного забезпечення; в) можливість дистанційного внесення змін до неї та її знищення; г) специфічний порядок збирання, перевірки та оцінки цифрових джерел доказової інформації» [2].

Утім, з урахуванням чинного законодавства, все ж таки, доцільно визнавати цифрові джерела доказової інформації саме речовими доказами, враховуючи наявність: 1) змісту - самої цифрової інформації, специфічними особливостями якої є її трансльованість (можливість бути переданою з одного носія на інший), мультиплікативність (можливість одночасного існування однієї і тієї ж інформації на різних носіях) та мі-

нливість (можливість бути зміненою з віддаленого доступу або взагалі без участі людини за допомогою спеціально створеної програми); 2) матеріальної форми - цифрового носія інформації та 3) процесуальної форми - відповідного процесуального оформлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крицька І. О. Окремі питання щодо можливості поширення режиму речових доказів на цифрову інформацію. *Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза:* материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Кишинев, Республика Молдова, 27-28 марта 2015 г.). Кишинев. 2015. Ч. 2. С. 76-79.

2. Григорьев О. Г. Роль и уголовно-процессуальное значение компьютерной информации на досудебных стадиях уголовного судопроизводства: дисс. ...канд. юрид. наук. Омск, 2003. 221 с.

3. Білоусов А. С. Криміналістичний аналіз об'єктів комп'ютерних злочинів: автореф. дис. .канд. юрид. наук. Київ, 2008. 18 с.

4. Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004, 192 с.

група ПМСПз-18-1

Анісковець Анна Олександрівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Антонюк Анастасія Борисівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ АДВОКАТА ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Практичне застосування норм кримінального процесуального законодавства дає змогу висвітлити проблематику або колізії застосування окремих положень Кримінального процесуального законодавства, затим удосконалення даних приписів просувального законодав-

ства потребує внесення деяких змін, які достеменно мають призвести до полегшення та покрашення умов застосування кодифікованих норм процесуального законодавства. «Саме тому не припиняються засилля сучасних науковців і правників упорядкувати законодавчі норми відповідно до міжнародно-правових актів та зобов'язань які взяла на себе Україна, при цьому виключаючи будь-які умови, що можуть призвести до різного тлумачення та застосування норм законодавства України, в тому числі в частині правового статусу усіх учасників кримінального провадження або інших осіб під час здійснення кримінального провадження, що є однією з основних ефективних норм реалізації завдань кримінального процесу» [7].

Велика кількість правників та вітчизняних науковців досліджували проблематику відкриття та розслідування кримінальних проваджень щодо окремої категорії осіб, зокрема: С. В. Скрипниченко, Л. Д. Удалова, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, І. В. Бабій, В.Т. Нор, Т. В. Варфоломеєва, В. М. Тертишник, Л. М. Лобойко, М.М. Михеєнко, В. В. Молдован, В.О. Попелюшко, В.П. Шибіко, Г.М. Омеляненко, саме їх наукові праці та публікації внесли вагомий внесок для висвітлення проблематики кримінальних проваджень щодо окремої категорії громадян, та шляхів їх вирішення.

Норми кримінального процесуального кодексу України передбачають особливий порядок кримінального провадження щодо окремої категорії осіб, зокрема Глава 37, містить ряд статей якими закріплено дану процедуру. «Стаття 480 КПК України містить виключний перелік осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, до них відносять: народного депутата України, судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, кандидата у Президенти України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови, іншого члена Рахункової палати, депутата місцевої ради, адвоката, Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України, члена Національного агентства з питань запобігання корупції. Тобто, у випадку відкриття кримінального провадження

стосовно адвоката, до останнього буде застосовуватись окремий прядок відкриття кримінального провадження» [4].

Проте, «Конституція України передбачає рівність усіх людей у правах і перед законом, зокрема частина 1 статті 24 основного закону гарантує, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Вказана норма означає забезпечення всім громадянам рівні правові можливості як матеріального та і процесуального характеру для реалізації однакових прав і свобод. При цьому, особливий порядок кримінального провадження щодо окремої категорії осіб визначений главою 37 КПК не є винятком із конституційної норми. Тобто, КПК України має певні колізії в порівнянні з основним законом держави, що в свою чергу призводить до проблем реалізації завдань кримінального процесу» [1].

КПК України передбачає, захисник (адвокат) є стороною кримінального провадження з боку захисту, який в свою чергу одночасно є учасником кримінального та судового проваджень, та відповідно до чинної Конституції України в редакції від 21.02.2019 року та іншого законодавства уповноважений здійснювати захист у кримінальному провадженні на професійній основі.

Законодавче зарахування адвоката до осіб щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження є однієї з процесуально-правових гарантій незалежної діяльності адвокатів та їх особистого захисту.

«Чинне законодавство України дає нам розгорнуте поняття про особу адвоката, його діяльність, статус, повноваження, права і обов'язки. Як передбачено статтею 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат - фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом. Адвокатська діяльність - незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Тобто, одним із основних принципів адвокатської діяльності є те, що він здійснює захист порушених прав чи законних інтересів осіб, в тому числі при розгляді кримінальних проваджень» [4].

Кримінальне провадження стосовно адвоката здійснюється за загальним правилом, проте з обов'язковим врахуванням положень Конституції України, глави 37 КПК України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Кримінального кодексу України, та інших правових та міжнародних актів, зокрема Основних Положень про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам від 01 серпня 1990 року.

«Особливості відкриття кримінального провадження стосовно адвоката передбачають здійснення письмового повідомлення про підозру Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень (п.1.ч.1ст.481 КПК України), та повідомленням відповідних органів адвокатського самоврядування про застосування запобіжного заходу, або ухвалення вироку відносно адвоката (п.1ч.1ст.483 КПК України)» [1, с.122].

Тобто, вказані норми розглядаються привілеї адвокатів від переслідувань в при виконанні законодавчо визначених обов'язків у суді, адміністративному чи іншому юридичному державному та недержавному органі.

Однак, «за часту виникають випадки грубих порушень вказаних гарантій з боку органів державної влади, їх посадових чи службових осіб, правоохоронних органів, які ведуть розслідування кримінальних проваджень. Найчастіше дані порушення проявляються щодо незаконного проведення огляду місця злочину, витребування чи вилучення документації пов'язаних з здійсненням адвокатської діяльності, недотримання вимог в частині забезпечення присутності представника ради адвокатів відповідного регіону та їх завчасного повідомлення про проведення процесуальних дій відносно адвоката, невручення письмового повідомлення про підозру адвокату компетентними суб'єктами владних повноважень, не інформування органів адвокатського самоврядування про обрання запобіжного заходу щодо адвоката» [7].

В справі проти адвоката Дениса Гордєєва 25 червня 2014 року в офіційному зверненні Голови Вищої кваліфікаційної-дисциплінарної комісії були зафіксовані вище вказані порушення.

Аналізуючи положення законодавства України про правовий статус адвоката, порядок та гарантії їх діяльності в частині особливого порядку провадження щодо них, зрозуміло, що саме набуття спеціального статусу адвоката встановлює особливий правовий режим з додатковими правами та обов'язками.

З огляду на все вище викладене, «необхідним та основним завданням є визначення конституційно-правових особливостей правового статусу адвоката при застосуванні щодо нього норм кримінально-процесуального законодавства, а також подолання ряду прогалин які наявні в процесуальному законодавстві, зокрема:

Норми КПК України не містять порядок притягнення адвоката до кримінальної відповідальності, процедури затримання та обрання запобіжного заходу;

Не встановлено протягом якого терміну здійснюється повідомлення про підозру адвокату;

Не встановлена процедура вручення (надсилання засобами поштового зв'язку) повідомлення про підозру;

Норми КПК України містять вимогу, про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку щодо адвоката, повідомляються органи адвокатського самоврядування, проте не вказано які саме, зокрема повідомляється Національна Асоціація Адвокатів України – як найвищий орган адвокатського самоврядування, чи асоціація адвокатів до якої безпосередньо належить адвокат, або регіональна асоціація адвокатів на підвідомчій території якої вчинено злочин;

Не встановлено протягом якого часу повідомляють органи адвокатського самоврядування про застосування запобіжного заходу, або ухвалення вироку щодо адвоката.

Норми КПК України, не відповідають нормам Конституції України про рівність усіх людей в їх правах та обов'язках перед законом» [4].

Законодавче подолання вище перелічених прогалин в процесуальному законодавстві забезпечить рівність та прозорість притягнення адвокатів до кримінальної відповідальності при застосуванні особливого порядку, та забезпечить ефективність реалізації завдань кримінального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4233.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України в редакції від 25.09.2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3854

3. Кримінальний кодекс України в редакції від 25.09.2019 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/2341-14

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року // Офіційний вісник України . – 1998- №13, 2006. № 32- с. 270.

5. Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам від 01.08.1990 р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835

6. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України ід 05 липня 2012 року [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n6

7. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : Л.М. Лобойко – К.: Істина 2014, - 432 с.

Бабій Діана Валеріївна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Фрідман-Козаченко
Марія Михайлівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СУДОВИХ ОРГАНІВ

Зацікавленість України в подальшій інтеграції до європейського співтовариства та її рух до Європейського Союзу зумовлює необхідність гармонізації українського законодавства з орієнтацією на захист прав і свобод людини і громадянина. Проблема забезпечення безпеки суддів, працівників суду та учасників судових процесів набула самостійного, соціального значення внаслідок загострення криміногенної ситуації в Україні та посиленням організованих форм злочинної діяльності.

Судова влада завжди відігравала особливо важливу роль в зміцненні та збереженні державності. В сучасних умовах формування демократичного суспільства не може здійснюватись без правосуддя,

здатного вирішити суспільні колізії на всіх рівнях – міжособистісному, між народом та владою, всередині системі самої влади.

Актуальне в демократичній державі завдання формування судової влади не може бути виконана, якщо органи судової влади не захищені від бідності, соціальної невлаштованості, залежності від виконавчої влади, корупції та кримінальних посягань. Тому «проблема правового забезпечення безпеки діяльності судової системи актуальна саме як проблема забезпечення реальної незалежності органів судової влади від інших гілок влади, владного тиску всередині судової системи» [3].

Неефективне національне правосуддя не просто не виконує свою суспільну місію – справедливості, а й програє конкуренцію з глобальними інститутами правосуддя, як, наприклад, Європейський суд з прав людини, куди в пошуках справедливості та захисту, вичерпавши можливості судової влади власної країни, можуть звертатися громадяни. «Кількість таких звернень в Україні стрімко зростає, що у свою чергу є підставою вважати, що для судових органів України актуальною є задача набуття реальної незалежності та захищеності від внутрішнього і зовнішнього негативних впливів.

На жаль, як показує практика, на сьогоднішній день в Україні тиск на суддів став нормою та набуває все ширшого розповсюдження. Це проявляється в досить неприйнятних для цивілізованого суспільства формах: захоплення судів, вибухи гранат, погроми залів засідань, підпалення шин під будівлями судів і навіть захоплення заручників. Внаслідок прогалин в розробці належного захисту будівель суду та суддів, безкараності таких дій породжує вседозволеність і стрімке зростання кількості таких випадків» [3].

Вивчення правозастосовчої практики показує, що за останнє десятиріччя незаконний вплив на суддів та інших учасників судового процесу набуло характер масштабної соціально-правової проблеми, яка зачіпляє життєво важливі інтереси громадян, суспільства та держави в цілому, що становить загрозу національній безпеці.

Спроби кримінального впливу на суддів набуває нових і більш небезпечних форм. Зросла кількість нападів на суддів, пов'язаних з їх професійною діяльністю, а порушені за цими фактами кримінальні справи розслідуються, на жаль, не у всіх випадках ефективно. Число засуджених за посягання на життя особи, яка здійснює правосуддя, чи на членів їх сімей вкрай мало, при високому рівні латентності таких посягань.

Проте, аналіз практики організації діяльності органів, забезпечуючих безпеку суддів свідчить про те, що значний досвід в фінансовому, матеріально-технічному забезпеченні вже накопичено, та стрімко продовжує свій рух в позитивному напрямку.

Разом із тим, варто розуміти, що «налагодження ефективної системи забезпечення безпеки діяльності працівників судових органів неможливе за наступних факторів, існування яких породжує низку проблем в межах досліджуваного питання. Зокрема це:

- умови праці, які перешкоджають повноцінному виконанню професійних обов'язків: велика завантаженість, жорстка регламентація строків розгляду судових справ, брак адміністративно-допоміжного персоналу, сучасної оргтехніки, залів для проведення судових засідань тощо;

- загроза посягання на життя, здоров'я, майно у зв'язку з їх службовою діяльністю;

- непрозорість процедури перевірки професійних якостей суддів, їх службового просування;

- відсутність адекватних заходів проти корупційних проявів та створення нормального морального середовища в суддівському суспільстві» [1] .

А тому, «Наказом Президента України від 29 серпня 2002 року створена Державна судова адміністрація України як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. Державна судова адміністрація Україні здійснює свої повноваження безпосередньо і через територіальні управління державної судової адміністрації. Одним із основних завдань, покладених на територіальні управління державної судової адміністрації України є створення умов для повного, незалежного та неупередженого здійснення правосуддя, забезпечення недоторканості та безпеки суддів. Основними пріоритетними напрямками організаційного забезпечення безпеки суддів, працівників судів, учасників судового процесу є:

Охорона приміщень судів;

Підтримка громадського порядку в судах при розгляді справ;

Забезпечення безпеки працівників суду;

Забезпечення особистою охороною суддів та членів їх сімей;

Профілактика та попередження посягання на життя та здоров'я суддів» [1].

Також «з метою технічного укріплення приміщень судів, забезпечення безпеки суддів, працівників апарату судів територіальними

управліннями державною судової адміністрації України проводяться заходи з встановленням решіток на вікнах, металевих дверей в приміщеннях судів, забезпечення засобами охоронно пожежної сигналізації приміщень судів і житла суддів» [1].

Попри те, що відповідальність за неповагу до суду і судді встановлена Конституцією України, яка у той же час охороняє незалежність і недоторканість судді, випадки, коли у зв'язку із виконанням службового обов'язку і здійсненням судочинства суддям погрожують, заподіюють насильство, знищують майно, непоодинокі.

Зважаючи на таку ситуацію, «Рада суддів України, використовуючи усі наявні повноваження, постійно аналізує ситуацію та вимагає від уповноважених органів виконання покладених на них Основним Законом обов'язків з метою захисту права кожного на правосуддя судом, який не зазнає стороннього впливу» [2].

В свою чергу, якщо суддя піддається протиправному впливу у зв'язку із виконання ним службових обов'язків, його безпека забезпечується правовими засобами, встановленими Рішенням Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства» від 26.10.2018 № 65 [2].

Важливу роль в забезпеченні громадського порядку в приміщеннях судів і залах судових засідань відіграє служба судових розпорядників.

Судові розпорядники діють в судах для забезпечення дотримання особами, які знаходяться в суді, встановлених правил та для виконання ними розпоряджень головуючого в судовому засіданні. «Основними завданнями і функціями служби судових розпорядників є перевірка та підготовка залу судових засідань до слухань, забезпечення виконання учасниками судового процесу та іншими особами, присутніми в залі судових засідань, розпоряджень головуючого, та у випадку необхідності взаємодії зі спеціальними підрозділами судової охорони, іншими правоохоронними органами з підтримки порядку в залі судового засідання та в приміщенні суду безпосередньо» [3].

Оцінюючи рівень розвитку судової системи України за незначний, проте місткий по масштабу і глибині проведених реформ період, можна стверджувати про істотне просування в усіх основних напрямках судової реформи, а також про створення оновленої моделі

правосуддя, узгодженої з потребами судової практики і новими демократичними стандартами.

А тому, «в сучасних умовах, громадянам, суддям, працівникам суду можливо повернути відчуття безпеки під час перебування їх у приміщенні суду тільки злагодженими зусиллями всіх державних органів та установ, до компетенції яких на даний час належить вирішення вказаних питань» [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про Державну судову адміністрацію :затверджено рішенням Ради суддів України від 17.01.2019 № 141/0/15-19 [Електронний ресурс] // Законодавство України: офіційний веб-портал. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19;

2. Положення про Раду суддів України: затверджено рішенням X позачергового з'їзду суддів України 16.09.2010 (у редакції, затвердженій рішенням XIV позачергового з'їзду суддів України 14.03.2017) [Електронний ресурс] //Законодавство України: офіційний веб-портал. Режим доступу:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-10;

3. Державна судова адміністрація України: структурний аналіз та рекомендації [Електронний ресурс] / Маркус Зіммер // USAID. Режим доступу: https://newjustice.org.ua/wp content/uploads/-2018/06/SJA_Structural_Assessment_MZ_ukr.pdf.

Бабій Олег Вікторович,
студент групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Початок спеціального досудового розслідування, тобто його ініціювання, згідно ч. 1 ст. 297-2 КПК України можливе «на підставі клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування, з яким до

слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором» [1]. В першу чергу, при зверненні із таким клопотанням виникає питання щодо його підслідності та підсудності. Тут варто зауважити, що їх визначають, виходячи із наступних положень.

По-перше, підслідність кримінального провадження встановлюється відповідно до ст. 216 КПК України або відповідно до ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» – якщо підозрюваний, обвинувачений уже перебуває на тимчасово окупованій території України чи території проведення АТО [2; 6, с. 162] Щодо підсудності, то клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається судом за правилами підсудності, встановленими у ст. 32 КПК України.

Отже, «за наявності підстав, визначених у ч. 2 ст. 297^{-1}, прокурором або слідчим за погодженням з прокурором складається клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, подається слідчому судді місцевого суду першої інстанції, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що проводить досудове розслідування, в якому подається таке клопотання» [1], з урахуванням особливостей, визначених законами України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» та «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції». Власне вимоги щодо основних положень, які має містити клопотання, визначені ст. 297-2 КПК України.

Як свідчать результати узагальнення слідчо-судової практики, «при розгляді відповідного клопотання слідчий суддя зобов'язаний встановити обставини, які свідчать про можливість/неможливість надання відповідного дозволу, то до клопотання слід додавати: витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань; копії матеріалів кримінального провадження, які містять відомості, що підтверджують підстави для початку спеціального досудового розслідування; список свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання (незважаючи на те, що про них обов'язково зазначається в мотивувальній частині, наявність цього списку у додатку завжди сприяє кращій організації розгляду клопотання в суді); копії окремих матеріалів кримінального провадження, якими підтверджуються відомості, наведені у мотивувальній частині клопотання (щодо об-

ґрунтованості підозри, переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, оголошення особи у міжнародний розшук тощо)». [3]

У цих же Методичних рекомендаціях зазначено, що «чинним КПК України не передбачено обов'язку слідчого (прокурора) надати стороні захисту копії клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування» [3]. Вважаємо, що дане питання має бути врегульоване у КПК України шляхом передбачення відповідного обов'язку надання/направлення копії такого клопотання захиснику підозрюваного або підозрюваному, за правилами, передбаченими КПК України для виклику особи. Це доцільно, оскільки зміна процесуальної форми кримінального провадження пов'язана із обмеженням процесуальних прав та свобод підозрюваного, а також дозволить стороні захисту підготуватися до розгляду клопотання по суті в умовах обмеженого періоду, оскільки клопотання має бути розглянуто слідчим суддею не пізніше 10 днів з дня надходження до суду. Крім того, таке право захисника на ознайомлення з таким клопотанням та отримання його копії випливає зі ст. 20, ч. 4 ст. 46, п.п. 14, 15 ст. 42, ст. 221 КПК України.

Враховуючи те, що розгляд протягом цього періоду відбувається за участі особи, що подала клопотання, та захисника, то доцільно в абз. 1 ч. 1 ст. 297-3 КПК України також передбачити, що про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та захисник, участь яких є обов'язковою.

Згідно вимог КПК України «слідчий (прокурор) має залучити захисника підозрюваного (обвинуваченого) для участі в кримінальному провадженні, якщо останній сам цього не зробив. Якщо слідчий не залучив захисника, то слідчий суддя вживає необхідних заходів для залучення захисника. Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України, щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, участь захисника є обов'язковою з моменту прийняття відповідного процесуального рішення». [1]

Вважаємо, що має місце деяка суперечність у наведних положеннях. Так, відповідно до ст. 297-3 КПК України захисник неодмінно залучається на етапі розгляду клопотання (до його початку), а зі статті 52 КПК України випливає, що захисник обов'язково залучається з моменту прийняття рішення про спеціальне досудове розслідування, тобто з винесення ухвали про дозвіл на це. Тому слід уточнити

положення ст. 52, де передбачити, що захисник обов'язково залучається (як його не було залучено раніше) для розгляду відповідного клопотання.

Відповідно до ч. 3 та 4 ст. 49 КПК України, «слідчий (прокурор) виносить постанову, а слідчий суддя та суд постановляють ухвалу, якою доручають відповідному органові (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття в зазначені в постанові (ухвалі) час і місце для участі в кримінальному провадженні. Постанову (ухвалу) про призначення адвоката негайно направляють відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги. Цей документ є обов'язковим для негайного виконання. Невиконання, неналежне або несвоєчасне виконання постанови (ухвали) про доручення призначити адвоката передбачають відповідальність, визначеному законом.» [6, с. 164-165]

Надалі, якщо визначити основні елементи діяльності судді при розгляді такого клопотання згідно КПК України, то під час судового засідання слідчий суддя ознайомиться з його змістом, досліджує копії матеріалів, які додано слідчим, прокурором до клопотання на обґрунтування потреби зміни процесуальної форми провадження на спеціальне досудове розслідування, а також у разі необхідності, на виконання засади безпосередності дослідження показань, речей та документів, заслуховує доводи особи, яка подала клопотання, захисника та будь-якого свідка. Слідчий суддя зобов'язаний встановити наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення.

Таким чином, «клопотання слідчого, прокурора лише ініціює розгляд питання про здійснення спеціального досудового розслідування, яке завершується постановленням ухвали тільки за наявності законних підстав. Як вірно зазначається, позитивним аспектом є те, що при цьому слідчий суддя, суд не зв'язаний доводами клопотання, а виходячи з конституційного принципу незалежності суду, безпосередньо дослідивши й оцінивши всі важливі для вирішення цього питання обставини, постановляє власне рішення.» [4, с. 172]

Також у науковій літературі звучать думки, що «спірним є загалом питання надання законодавцем слідчому судді права приймати рішення про проведення спеціального досудового розслідування, що

не узгоджується з його функціональним призначенням.» [4, с. 172] Так, Л.Д. Удалова зазначає, що «слідчий суддя дає згоду на тимчасове обмеження конституційних прав особи на свободу й особисту недоторканність, на недоторканність житла чи іншого володіння особи, на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції тощо. Прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування не передбачає обмеження конституційних прав і свобод осіб, таке обмеження з'являється пізніше, коли під час проведення розслідування за ухвалою слідчого судді (за постановою прокурора) застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії.» [5, с. 63]

Вважаємо, що дане твердження не зовсім відповідає положенням практики ЄСПЛ, оскільки режим спеціального досудового розслідування передбачає здійснення провадження без участі підозрюваного, що тягне за собою обмеження (хоча і у зв'язку із негативною протидією зі сторонни останнього) його процесуальних права, свобод та процесуальних гарантій. Крім того, зважаючи, що в будь-якому разі поряд із виконанням завдань кримінального провадження органи досудового розслідування та прокуратури прагнуть в можливо короткі терміни передати обвинувальний акт до суду, то віддання права надавати дозвіл на спеціальне досудове розслідування органам прокуратури може створити додаткові можливості для службових зловживань та невиправданого обмеження прав підозрюваного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон № 4651-VI від 13.04. 2012 р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page (дата звернення 07.09.2019)

2. Методичні рекомендації щодо процесуального керівництва спеціальним досудовим розслідуванням 25.05.2017 № 4, підготовлені Генеральною прокуратурою України.

3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII. // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18 (дата звернення 07.09.2019)

4. Слободенюк В. Особливості спеціального досудового розслідування (in absentia) в кримінальному провадженні // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 171-174.

5. Удалова Л.В. Прийняття рішення про здійснення спеціального досудового розслідування // Актуальні проблеми досудового розслідування : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 58–64.

6. Цюприк І.В., Алєксєєва-Процюк Д.О. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо деяких категорій осіб // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (98). С. 157-171.

Винник Соломія Михайлівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Антонюк Анастасія Борисівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ

Утворення спеціалізованих прокуратур у системі органів прокуратури обумовлено об'єктивною закономірністю здійснення прокурорської діяльності у відповідних сферах правовідносин, що мають особливе значення для суспільства і держави та характеризуються тією специфікою, яка не може бути повною мірою засвоєна територіальними прокуратурами. Зберігаючи за останніми провідну роль і місце основного елемента прокурорської системи, спеціалізовані прокуратури доповнюють їх діяльність у тих сферах, де потрібен відповідний підхід до вирішення завдань прокурорського нагляду за додержанням законів.

Власний історичний досвід України та сучасна зарубіжна практика доводять, що лише за умови наукового забезпечення управлінської діяльності, практичної реалізації управлінських напрацювань, а також постійного вдосконалення форм і методів управління можна

досягти ефективності будь-якої управлінської діяльності, зокрема в органах прокуратури. Управління органами прокуратури є елементом соціального управління, під яким традиційно розуміється управління людьми та їх колективами [2].

Організація прокуратури в Україні після 1991 року відзначається багатьма змінами законодавства, що регулює її діяльність, а також її місце та роль у правовій системі. Законом України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 (ст. 7) передбачено функціонування двох важливих складових системи: військову прокуратуру та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру [4].

У попередні роки, «до прийняття нового закону, діяли інші спеціалізовані органи прокуратури України. У визначених умовах актуальним є дослідження правової природи спеціалізації органів прокуратури із зверненням уваги на переваги, а також на можливі недоліки. Тему спеціалізованих органів прокуратури досліджували такі вчені як В.В. Сухонос, М.В. Руденко, О.Р. Михайленко, Л.Р. Грицаєнко тощо. Однак питання переваг і потенційних недоліків спеціалізації органів прокуратури потребують подальших досліджень і сьогодні»[5].

Спеціалізація як явище є характерним далеко не тільки для прокуратури, судової системи, правоохоронних органів та інших державних або муніципальних органів, а й для багатьох інших соціально-економічних структур (систем) людської організації. У зв'язку з цим для аналізу змісту та призначення спеціалізації, важливим є дослідження даного явища у його ґенезі, а також прояву в інших сферах діяльності людини [3].

Сучасність та історія органів прокуратури відзначається багаторівневістю спеціалізації. На думку Ю.А. Єременко, «прокуратурі України притаманний змішаний тип спеціалізації, де присутня спеціалізація органів (САП, військова прокуратура), департаментів (наприклад, Департамент підтримання державного обвинувачення та представництва інтересів громадянина або держави в судах ГПУ), управлінь (наприклад, Управління з розслідування злочинів, вчинених злочинними організаціями ГПУ), відділів (наприклад, Відділ організації діяльності у сфері запобігання та протидії корупції ГПУ), індивідуальна спеціалізація прокурорів (наприклад, спеціалізація прокурора територіального органу щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин)» [6].

Паралельно з цим в Україні та світі спеціалізовані органи прокуратури створюються з огляду на низку інших причин. Зокрема, «через підвищення ефективності діяльності прокурорів, а також набуття експертних знань у визначеній предметній сфері через концентрацію зусиль на ній протягом тривалого часу. Спеціалісти можуть зазвичай працювати швидше, ніж ті прокурори, які мають загальну сферу відання (останніх називають генералісти), через те, що вони здебільшого знайомі з відповідними задачами» [6].

Спеціалізація також дає позитивні наслідки не тільки для спеціалізованої ланки, ай для загальної, адже «прокурорам не доводиться працювати із справами та навчатися усіх аспектів специфіки кримінального судочинства у особливих сферах, а також особливостям законодавства, яке регулює питання доказів у специфічних справах» [3].

Вагома риса спеціалізованих прокурорів – бачити зв'язки між кримінальними провадженнями, які, на перший погляд, є не пов'язаними. Так, «за даними Контртерористичного комітету Ради Безпеки ООН, неспеціалізовані прокурори (у сфері тероризму) зазвичай не помічають зв'язків справ у їхньому провадженні і з існуючими терористичними загрозами. Виявити такі зв'язки зазвичай не просто, а тому неспеціалізовані органи потребують щонайменше додаткових тренувань та співпраці із контртерористичними органами для встановлення зв'язків між криміналітетом і тероризмом» [2, с. 9].

Ми підтримуємо ствердження Ю.А. Єременко з приводу того, що «спеціалізація органів прокуратури має позитивні риси, які посилюються також спеціалізацією прокурорів індивідуально, що в цілому підвищує ефективність роботи системи прокуратури та сприяє позитивному оцінюванню її роботи з боку громадськості. Разомз цим обов'язково треба враховувати, досліджувати та працювати над усуненням ризиків, пов'язаних із спеціалізацією органів прокуратури» [6].

Окремо слід зауважити, що «на функціонування та очікування від діяльності спеціалізованих органів суспільством будуть впливати зовнішні чинники, які не випливають із природи спеціалізації. Це, наприклад, взаємодія з іншими органами держави, передусім тими, які здійснюють негласні слідчі (розшукові) дії, досудове розслідування, та тими, які у підсумку постановляють вирок. Такі ризики мають враховуватись при формуванні спеціалізованих органів прокуратури. Варто сказати, що сьогодні у науковому співтоваристві йде активна дискусія щодо перспектив формування спеціалізованого антикорупційно-

го суду. З огляду на майбутню взаємодію цих судових органів з органами САП та НАБУ не можна не зазначити про необхідність системного підходу до їх формування, особливо враховуючи можливість розміщення першої та наступних інстанцій лише у м. Києві. Ризик може ускладнити взаємодію у спеціалізованій антикорупційній системі, особливо із складовими у регіонах. Про такий ризик зазначає у тому числі М.І. Хавронюк»[1].

Таким чином, «спеціалізація органів прокуратури, з одного боку, може підвищити ефективність діяльності всієї системи прокуратури, водночас така організація компонентів у системі прокуратури може й мати певні ризики. Однак, на нашу думку, позитивні риси спеціалізації органів прокуратури доводять перевагу її здійснення, а ризики є такими, які можна завчасно або поступово зменшувати. Вважаємо, що у майбутньому може виникнути необхідність формування навіть раніше не існуючих спеціалізованих органів прокуратури, наприклад, у сфері кіберзлочинності або інтелектуальної власності» [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хавронюк М.І. Як би нам створити ВАС? URL: https://dt.ua/LAW/yak-bi-nam-stvoriti-vas-_.html.

2. CTED practitioners' seminar on «The Role of the Prosecutor in Terrorist Cases» (Algiers, 5–7 June 2012). URL: http://www.un.org/en/-sc/ctc/docs/2012/2012–06-prosecutor-terroristcases-algiers.pdf

3. Parkinson P. Specialist prosecution units and courts: a review of the literature. Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, Sydney. Commonwealth of Australia 2016. URL: https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/getattachment/9465428b-498b-4007-be10-c66c991c282c/ Specialist-Prosecution-Units-and-Courts-A-review-o

4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/ laws/show/1697–18.

5. Руденко М. В., Мельник О. В. Спеціалізовані прокуратури як складова прокурорської системи України. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право. 2013. Вип. 15. С. 153–157.

6. Єременко Ю.А. Теоретичні умови спеціалізації прокуратури (соціально-економічна природа, переваги та ризики)/ Вісник кримінального судочинства / 2017. №4/2017. С. 136-143.

Горбач Вікторія Олександрівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Сіренко Оксана Володимирівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ В УКРАЇНІ ОКРЕМИХ ФОРМ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатура сьогодні переживає непростий період реформування національного законодавства, узгодження його з європейськими стандартами в питаннях захисту прав людини потребує постійного перегляду й уточнення правових засад діяльності адвокатури.

«Окремі форми адвокатської діяльності – основні складники у наданні кваліфікаційної правової допомоги: чим точніше форми адвокатської діяльності відповідають меті, завданням і функціям правового захисту, тим вагоміший її вплив на соціально-правове становище суспільства та його членів.

Незважаючи на те, що окремі аспекти адвокатської діяльності вивчали чимало вчених, комплексного дослідження форм адвокатської діяльності не проводилось, тим самим також стало причиною для вивчення обраної теми.

Вивчення будь-якого правового інституту неможливе без ретроспективного дослідження. У кожній науці є свій історичний бік, сучасна юридична думка є також результатом усього попереднього юридичного життя» [4, с. 14].

З приводу зародження інституту адвокатури варто згадати досить вдалий вислів російського дослідника С. Гаврилова: «Весь шлях адвокатури на Русі… є визнання необхідності її існування і одночасно боротьби з нею» [4, с.22]. Із цим твердженням важко не погодитись. Так, саме боротьби, адже перші зафіксовані згадки про захист та правозаступництва на суді з'явились саме тоді, коли таке явище набуло масових масштабів і тому потребувало повного нормативного регулювання.

Виникнення інституту захисту та форм такої діяльності (юридичної допомоги) і судового представництва було зумовлено різними

потребами. «На Русі інститут захисту виник не як самостійний інститут та індивідуальна форма адвокатської діяльності, а у зв'язку із судовим представництвом; особи, які виконували обов'язки представника, одночасно виконували і роль правозаступників. Слід наголосити, що в період планування звичаєвого права ще не існувало потреби в судовому представництві та правозаступництві сторін процесу. Оскільки, в умовах общинного співжиття і захист, і обвинувачення, і покарання ставали функціями общини. Також на той час панував принцип особистої явки сторін у суд без представників» [1].

Дослідники уже тривалий час доводять, що формування інститутів захисту пов'язано з появою «Правди Руської». Але в самому тексті цього документа інформація про такі явища відсутні. Але це не означає, що вони і були неприсутні і в житті тогочасного суспільства.

Родичі приходили на суд як захисники, щоб допомогти позивачам. «Вони фактично виконували роль правозаступників і представників на суді поряд зі сторонами судового процесу. З наведеного уривку видно, що автор говорить про «судовий захист» як про справу, що має свою традицію і поширення. Відомості про такі судові поєдинки були характерні для варварських правд» [3].

Окремі дослідники вважають, що «пануючи у Давній Русі «принцип особистої явки» не допускав існування судового представництва й інституту захисту. На користь такого твердження наводиться відсутність згадо про дані інститути в давньоруський пам'ятках (договорах з греками, «Правді Руській» та ін.)» [1, с. 307]. Але, водночас, Є. Васьковський, говорячи про інститут захисту, відзначав: «Подібно до інших соціальних інститутів адвокатура не виникає відразу в абсолютно організованому вигляді, а з'являється в житті спочатку у формі незначного зародка, який може за сприятливих умов розвинутися і досягти пишного розквіту, а при несприятливих чахнути і животіти в глушині» [4, с. 10].

На сьогодні, «згідно частини 3 статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) чітко передбачено, що адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності)» [1].

Закон у зазначеній статті визначив вичерпний перелік організаційних форм діяльності адвокатів, а саме:

1) індивідуально. «Статтею 13 Закону закріплено, що адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою. Статус самозайнятої особи визначається в свою чергу Податковим кодексом України від 02.12.2010 № 2755-VI. Податковий кодекс України у статті 14.1.226 визначає самозайняту особу як платник податку, який є фізичною особою – підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах такої підприємницької діяльності» [1].

Адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, має право відкривати рахунки в банках, мати печатку, штампи бланки (у тому числі ордера) із зазначенням свого прізвища, імені та по батькові, номера і дати видачі свідоцтва про право на заняття адвокатської діяльності.

2) адвокатське бюро. Адвокатське бюро, «відповідно до статті 14 Закону, є юридичною особою, створеною одним адвокатом, і діє на підставі статуту» [1].

«Адвокатське бюро може залучати до виконання укладених бюро договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах. Адвокатське бюро зобов'язане забезпечити дотримання професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності» [3].

Адвокатське об'єднання є юридичною особою, створеною шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників), і діє на підставі статуту.

Особи, які мають намір здійснювати незалежну професійну діяльність, «зобов'язані стати на облік у контролюючих органах за місцем свого постійного проживання та отримати довідку про взяття на облік згідно із статтею 65 Податкового кодексу України» [3, ст. 178]

Варто звернути увагу на відмінності здійснення різних форм адвокатської діяльності.

Перша відмінність між організаційно-правовим статусом колегії адвокатів і адвокатського бюро полягає у взаємовідносинах між адвокатами, які знаходяться в їх штаті. «Члени колегії адвокатів здійснюють свою професійну діяльність незалежно один від одного, в той час як адвокати-партнери в адвокатському бюро виконують свою діяльність спільними зусиллями» [3].

Звідси випливає друга відмінність – у суб'єктному складі погодження про надання юридичної допомоги.

«Третя відмінність – у наявності спільної відповідальності адвокатів-партнерів адвокатського бюро перед довірителем, на відміну від колегії адвокатів, де має місце самостійна відповідальність.

Відмінність є і в особливому порядку зберігання адвокатського провадження, яке вийшло з бюро адвокатів» [3].

Отже, «вибір однієї з двох форм адвокатської діяльності може визначитися співвідношенням двох чинників:

при обранні адвокатського утворення у формі бюро група адвокатів отримує в розпорядження більше надійну, з точки зору довірителя, юридичну особу, що може послужити додатковим стимулом залучення клієнтури;

при виборі такої організаційної форми, як колегії адвокатів, кожен з такої групи адвокатів не зазнає ризику щодо несення відповідальності за свого колегу» [5, с. 190].

Насамкінець слід зауважити, що законодавство України має багато прогалин і суперечностей щодо кожної з організаційних форм адвокатської діяльності та потребує вдосконалення.

На нашу думку, ці прогалини можна зазначити в порівнянні, що «законодавство інших країн є досконалішим і конкретнішим щодо цих форм адвокатської діяльності, де передбачені всі умови їх створення, функціонування, а також відмінності однієї форми від іншої, що не можна сказати про чинне українське законодавство» [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI/. Київ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 10.09.2019).

2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15 (дата звернення: 10.09.2019).

3. Податковий кодекс України: Кодекс України; Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 29.09.2019).

4. Василик І.Б. Адвокатура України: забуте і невідоме. Серія «Нариси з історії адвокатури України». Випуск 1. Київ, 2014. 380 с.

5. Іванцова А.В. Проблеми законодавчого врегулювання форм адвокатської діяльності. Харків, 2015 р. 190 с.

Горбатюк Альона Сергіївна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Завидняк Володимир Іванович,
к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Затримання особи, що «підозрюється в учиненні злочину, та його практична реалізація завжди були предметом постійної уваги з боку вчених-процесуалістів, криміналістів, таких як: В.В.Бабурін, І.А.Веретенников, В.М.Григор'єв, А.П.Гуляєв, Й.М.Гуткін, А.А.Давлетов, А.В.Колеснєв, К.В.Матісов, В.Ю.МельниковС.А.Шейфер, В.І.Янушко та ін.. Основні аспекти затримання було висвітлено І.М.Бацьком, В.П.Бірюковим, А.Я.Дубинським, Н.С.Карповим, М.М.Коротким, Є.І.Макаренком, М.А.Погорецьким, М.М.Сербіним, В.М.Тертишником, А.П.Черненком та ін.» [3].

У системі природних і невід'ємних прав людини свобода й особиста недоторканність посідають особливе місце. «Якщо не захищена свобода й особиста недоторканність, то не захищені й всі інші права. Ставлення до свободи й особистої недоторканності, ступінь їхньої захищеності – безумовний показник рівня зрілості й розвиненості правової держави, тому аналіз цієї проблеми є вкрай важливим як у практичному плані, так і в політико-правовому, оскільки дозволяє визначити реальні орієнтири в політиці держави стосовно людини, її прав і свобод» [7, с. 12; 8, с. 21; 6, с. 5].

«Проблема вдосконалення процесуальної форми затримання осіб, які вчинили злочини, є однією з найбільш актуальних, складних і практично важливих проблем юридичної науки» [1].

В етимологічному словнику «затримання» визначено як «попередній арешт особи, яка підозрюється в учиненні злочину, до з'ясування особистості або до оформлення тримання під вартою як заходу припинення» [4, с. 11].

Автори юридичного словника затримання розуміють «як захід процесуального примусу, що полягає у короткостроковому без санкції

прокурора затриманні особи, що підозрюється в учиненні злочину, за який може бути призначено покарання у виді позбавлення волі» [11, с. 262; 1].

«Сутність затримання як процесуального засобу полягає в короткочасному позбавленні волі особи, що підозрюється в учиненні злочину. Під час виконання затримання відбувається реалізація його процесуальної сутності, забезпечується досягнення процесуальних цілей» [3].

Як в Україні, так і в країнах колишнього СРСР «у літературі існують три

погляди на сутність затримання підозрюваного – міра винятково кримінального процесуального примусу, що полягає в короткочасному арешті особи, що підозрюється в учиненні злочину» [1]. «Відповідно до іншого погляду (А.М.Балашов, С.А.Шейфер та ін.) – затримання підозрюваного є слідчою дією. У цьому аспекті підстави затримання, що відображені в протоколі, є фактичними даними, що мають істотне доказове значення. Треті (М.І.Порубов, А.К.Гаврилов та ін.) вважають, що затримання має подвійну форму. По-перше – це слідча дія, що є самостійним способом отримання доказів, по-друге – тимчасовий запобіжний захід кримінального процесуального примусу, що полягає в арешті особи, що підозрюється в учиненні злочину, за яке передбачене покарання у виді позбавлення волі» [1].

Відповідно до КПК України, «затримання є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується на підставах і в порядку, передбаченому КПК України (ч. 2 ст. 176 КПК України), та входить до системи заходів забезпечення кримінального провадження (ч. 2 ст. 131 КПК України)» [5].

Аналіз думок науковців щодо поняття, сутності та практичного застосування «інституту кримінального процесуального затримання» свідчить, що в літературі, на жаль, із цього приводу немає спільного погляду.

Що стосується видів затримання особи, то «КПК України, засвідчує встановлення в кримінальному процесуальному законі таких різновидів затримання особи: затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187–191 КПК України); законне затримання (ст. 207 КПК України); затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України); затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України). Усі названі різновиди затримання ро-

зрізняються за суб'єктами їхнього здійснення, підставами та процесуальним порядком» [5].

Коли йдеться про види затримання, доцільно вказати і те, що «за кожним видом має місце і коло суб'єктів, які уповноважені на таку дію, а також і процесуальний порядок, оформлення і наслідки щодо конкретного виду затримання.

У всіх випадках затримання особа за чітко виписаною в законі процедурою супроводжується та поміщується до спеціальної установи, ізолятора тимчасового тримання або на гауптвахту (для військовослужбовців)» [2, с. 12].

Досліджуючи питання затримання у кримінальному процесі Л.М.Лобойко зазначає два різновиди затримання, що передбачені КПК України, а саме:

«1) затримання за ухвалою слідчого судді, суду:

а) з метою приводу – ст. 187–191 КПК України;

б) у разі затримання підозрюваного, обвинуваченого, до якого застосовано запобіжний захід, що не пов'язаний із триманням під вартою (ст.204 КПК України);

2) затримання без ухвали слідчого судді, суду:

а) законне затримання (кожним кожного) – ст. 207 КПК України;

б) затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України)» [9].

Інші вчені виокремлюють такі види затримання як:

«1) на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 187−191 КПК України);

2) без ухвали слідчого судді, суду (ст. 207, 208 КПК України).

Ці види затримання розрізняються за цільовим призначенням, суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком застосування» [9].

Таким чином, дослідивши думки науковців, ми дійшли висновків, що відсутність на законодавчому рівні закріпленого поняття «затримання особи» й різноманітного його тлумачення у кримінальній процесуальній діяльності призводить до плутанини застосування відповідних положень КПК України. Що стосується видів затримання у кримінальному провадженні, то поділ визначений КПК України з додатковим поділом на підвиди підтримується більшістю науковців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусов О. І., Смоков С. М. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України: монографія. Одеса, 2009. 112 с.

2. Гончаренко В. Г. Правові питання затримання особи в кримінальному провадженні // Часопис академії адвокатури України. 2014. №2 (23). Том 7. С. 11.

3. Гуткин И. М. Актуальные вопросы уголовно-процессуального задержания: учеб. пособие. М.: Акад. МВД СССР, 1980. 86 с.

4. Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 2. С. 242, 296. URL: http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk.htm.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

6. Лебедев В. М. Судебная защита свободы и личной неприкосновенности граждан на предварительном следствии: учеб. пособие / Рос. акад. правосудия. М., 2001. 160 с.

7. Права человека: учебник для вузов / отв. ред. Е. А. Лукашев. М., 2001. С. 35–36.

8. Путеводитель по Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Совет Европы, 1994. С. 21.

9. Слинько С. Затримання особи на стадії досудового розслідування. Судебно-юридическая газета. 20.03. 2014. URL: http://sud.ua/ru/blog/blog/61816- zatrimannya-osobi-na-stad-dosydovogo-rozsldyvannya-91892c.

10. Смушкин А. Б. Задержание в структуре тактической операции при расследовании преступлений. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО «Саратовская гос. акад. права», 2008. 201 с.

11. Юридичний словник / упоряд.: В. К. Мамутов, П. О. Недбайло, В. Д. Бабкін та ін. Київ: «Поліграфкнига», 1973. 848 с.

Жуков Василь Анатолійович,
студент групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Мілевський Олександр Петрович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Наразі право сучасної України намагається знайти своє призначення в європейському правовому просторі. З огляду на необхідність приведення українського права у відповідність з нормами і принципами в міжнародного права важливим є вивчення європейського правового досвіду та європейської правової доктрини в частині регламентації досудового розслідування.

Рівень гарантування та захисту прав людини є одним з визначальних критеріїв оцінки міжнародною спільнотою стану розвитку демократичних інститутів у будь-якій державі. «Цей універсальний критерій діє через порівняння загальноприйнятих міжнародних стандартів у галузі прав людини з відповідними національними інститутами та правовими інструментами в частині регламентації досудового розслідування. Зважаючи на це, імплементація у національне законодавство України міжнародних стандартів, в тому числі у сфері запобігання катуванням та неналежному поводженню, є яскравим показником ефективності як окремих інститутів публічної влади, так і державного апарату загалом» [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї теми свідчить про необхідність забезпечення ефективного судового контролю під час досудового розслідування в національному кримінальному судочинстві, що нерозривно пов'язано з функціонуванням інституту слідчого судді й необхідністю визначення його процесуального статусу, що, на думку багатьох учених, сприятиме підвищенню ефективності здійснення ним своїх процесуальних обов'язків. «Діяльність із приводу узгодження правових систем також виступає стимулом для віднов-

лення теоретичних поглядів про джерела права, природу і правовий статус міжнародних органів. У науці відсутня єдина позиція з цих питань. Їх дослідженням займалися, зокрема, такі вітчизняні науковці, як В.В. Костицький, В Т. Маляренко, В. П. Паліюк, П М. Рабінович, О. І. Тіунов, С.В. Шевчук та багато інших»[3].

Метою дослідження є «аналіз особливостей імплементації рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України в частині регламентації досудового розслідування» [1].

«До Європейського суду з прав людини надходить чимало заяв від громадян України, що свідчить про наявність проблем у справі захисту прав і свобод людини, виникнення яких зумовлено передусім системними недоліками у функціонуванні судової системи. Такі недоліки пов'язані з недосконалістю чинного законодавства в частині досудового розслідування» [4].

У багатьох випадках рішення Конституційного Суду України у питаннях тлумачення і вироблених правових позиціях орієнтують законодавця, суди, громадян по відношенню до застосування міжнародного права при удосконаленні законодавства, вирішенні конкретних справ, відстоюванні власних прав.

В науковій та юридичній літературі прийнято вважати, що «імплементація як механізм виконання міжнародних норм всередині країни за допомогою норм національного законодавства здійснюється державою шляхом погодження міжнародного та національного права всіма публічними владними діями, що знаходяться в її розпорядженні. Таке погодження відбувається на основі та у порядку до національного конституційного законодавства. Процес імплементації міжнародних стандартів прав людини повноцінно розпочався в Україні як незалежній державі фактично з моменту набуття нею міжнародної правосуб'єктності» [2].

«Заборона катування, жорстокого, нелюдського поводження чи покарання не випадково в українському законодавстві висвітлюється крізь призму людської гідності. Адже саме людська гідність, відповідно до статті 3 Основного Закону України визнається найвищою соціально цінністю» [4].«Право на людську гідність є надзвичайно універсальним та охоплює своїм розширеним змістом практично всі права людини. Воно передбачає насамперед повагу людини до самої себе, усвідомлення та реалізацію правосуб'єктності індивіда. Проте, людська гідність –

явище досить складне та багатоаспектне і в основі своїй воно трактується як внутрішня оцінка людиною власної цінності, яка ґрунтується на схваленій домінуючою частиною суспільства моральній самосвідомості та її готовності її охорони за будь-яких умов, а також очікування з цього приводу поваги зі сторони інших» [4].

«Гідність – це моральна риса, яка відображає унікальну неперевершену цінність людини, і з моменту народження кожної людини її гідність є однаковою та «рівною» з гідністю усіх інших людей. Через призму гідності можна оцінювати майже кожне право, рівень його реалізації та ефективності, відповідність моральним засадам суспільства тощо, що свідчить про універсальність її застосування» [5].

«Відображена в Конституції України норма щодо заборони катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання корелює з міжнародними зобов'язаннями України. Власне, наведена конституційна норма статті 28 є відтворенням положень, які містяться в таких основних ратифікованих Україною міжнародних актах, як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з протоколами до неї» [3].

Основні принципи, «що стосуються незалежності судових органів, Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню або позбавленню волі у будь-якій формі. Разом з тим, «виключно конституційного закріплення права недостатньо. Національне законодавство повинно передбачати чіткі й конкретні правові механізми реалізації закріпленого в Основному Законі права. Більше того, міжнародні стандарти, про які йшлося у попередній частині, також не є статичними й незмінними» [2]. Підходи до розуміння та застосування цих стандартів еволюціонують і розвиваються в тому числі, але не виключно через діяльність Європейського суду з прав людини та Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню» [2].

Україна як держава-член Ради Європи «зобов'язана вживати ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує людську гідність, поводженню чи покаранню, а у

випадку їх виявлення – забезпечувати їх швидке та неупереджене розслідування відповідно до кримінального законодавства» [3].

«На даний час результати моніторингу міжнародними та національними правозахисними організаціями стану забезпечення прав та свобод людини в діяльності правоохоронних органів свідчать про широке поширення катувань та жорстокого поводження на етапі досудового розслідування кримінальних правопорушень з боку працівників правоохоронних органів»[1] . «Відповідні проблеми не є новими й обумовлені низкою причин, серед яких і недостатньо високий професійний рівень співробітників правоохоронних органів, відсутність належного контролю з боку органів прокуратури та суду, недостатня поінформованість адвокатів про існуючі стандарти у сфері попередження неналежного поводження тощо» [5].

«Аналіз імплементації в національне законодавство та забезпечення ефективного практичного застосування зазначених стандартів є надзвичайно важливим, оскільки має стати передумовою недопущення порушення права людини не бути підданій катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню» [3]. Відповідно, головним завданням постає висвітлення ролі суду і суддів в системі закріплених міжнародними стандартами гарантій недопущення порушення зазначеного права людинив частині регламентації досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко С. Ю. Імплементація рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України у частині регламентації досудового розслідування [Текст]: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Бутенко С. Ю.; Донец. юрид. ін-т. – Донецьк, 2014. – 20 с.

2. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали постійно діючого наук. – практ. семінару, 27 лист. 2015 р./ редкол.: С. Є. Кучерина (голов. ред.), В. В. Фєдосєєв (заст. голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2015. – Вип. № 7. – 344 с.

3. Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (13 червня 2018 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. – 206 с.

4. СлінькоТ.М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України / Т.М. Слінько // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 596–601

5. ФулейТ. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с.

Девізорова Алла Ігорівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лисенко Володимир Васильович,
д.ю.н., професор, професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення та необхідності реформування законодавства України окремі його інститути потребують правового вдосконалення для вирішення теоретичних та практичних проблем. Інститут адвокатури України не є виключенням, де залишаються правові проблеми послідовного запровадження в законодавстві гарантій адвокатської діяльності та їх практичної реалізації. Здавалося, що прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (надалі − Закон) мало б вирішити дані проблеми. Однак, через неузгодженість положень даних нормативно-правових актів, недосконаліть процесуального механізму здійснення адвокатської діяльності дослідження та вирішення даних проблем набувають все більшої актуальності.

Варто зауважити, що «своєрідним викликом сьогодення є прояви масових порушень прав адвокатів, як і захисників у кримінальних провадженнях, так і як представників професії зі особливим статусом. Безумовно, такий статус викликаний призначенням адвокатури щодо виконання в першу чергу захисної функції у кримінальному провадженні, існуванням адвокатської таємниці, необхідністю протистоян-

ня проявам корупції, правового нігілізму, що зустрічаються у різних сферах та галузях життя» [6].

Сьогодні майбутнє розвитку інституту адвокатури України перебуває не просто під загрозою, але й вбачається прямий тиск з боку держави та урядовців на незалежну професійну діяльність адвокатів. Насамперед, «це проявляється у спробах контролювати процеси, які відбуваються в адвокатському самоврядуванні, спробах впливати на діяльність адвокатів через незаконні обшуки, ототожнення адвокатів з клієнтами та тиску на правників за їхню правову позицію. Тобто, відбувається своєрідна політизація адвокатури з боку держави, що є неприпустимим для європейських цінностей правової держави та містить загрози не лише для адвокатів, але й для кожного громадянина України»[6].

Звичайно, «все це не сприяє розвитку такого суспільно необхідного інституту як адвокатура та суперечить європейським цінностям, до яких прагнуть українці. Саме тому постає важливе питання: «Яких ключових цінностей потрібно дотримуватися адвокатській спільноті задля забезпечення свого майбутнього та формування нової сучасної моделі адвокатури?» [6].

Питанням дослідження проблематики адвокатської діяльності, присвячено значну кількість наукових праць, серед яких слід відмітити публікації таких авторів, як «Я. Авр-ах, К. Апраксін, О. Бойк-ова, М. Барщевський, Т. Варфоломеєва, Д. Ватман, Г. Гінзбург, В. Гольдінер, С. Гордон, Ю. Грошевий, М. Дженіс, В. Єлізарова, А. Жалінський, Н. Коен, А. Козьміних, С. Логінова, І. Маро-чкін, О. Михайленко, М. Михеєнко, В. Молдован, В. Натрускін, І. Пе-трухін, У. Померанц, П. Ра-бінович, О. Святоцький, А. Фатьянов, П. Хотенець, Н. Черка-сова, М. Штефан, О. Яновська та інші»[4].

Таким чином, загалом правове забезпечення адвокатської діяльності в сучасних умовах, поки що, перебуває на стадії розроблення та вдосконалення, а гарантування та ефе-ктивність, на жаль, залишається на невисокому рівні. В об'єктивному аспекті державою вже створено осно-ви правового регулювання процесу забезпечення адвокатської діяльності.

Варто зауважити, що «у теорії усі нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини в досліджуваній сфері, умовно можна г поділити на дві групи. До першої слід віднести міжнародні г законодавчі акти, оскільки у відповідності г з ст. 9 Конс-титуції України

чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верхов-ною Радою України, є частиною національного законодавства України; останнє, у свою чергу, складає г другу групу»[1].

Розглядаючи першу групу г нормативно-правових актів, слід звернути особливу увагу на г Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, що ратифікована г Україною 17 липня 1997 року. «Цей фундаментальний міжнародно-правовий документ г передбачає ни-зку прав і свобод людини. Так, одним із основних є право г кожного захищати себе особисто або звернутися за правовою допомогою до захисника на свій вл-асний г вибір, а за відсутності коштів для оплати правової г допомоги одержувати таку допомогу безкоштовно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя (ч. 3 ст. 6 Конвенції). Крім того, Конвенція закріплює г й інші права, які стосую-ться адвокатської г діяльності: це, по-перше, права, що можуть бути реально г здійснені особою лише за професійної уч-асті адвоката, і, по-друге, права людини, які відіграють роль гарантій для здійснення г адвокатом сво-їх професійних повноважень»[2].

Серед європейських та інших міжнародних актів г зазначимо «Загальний кодекс правил для адвокатів країн Євро-пейського Співтовариства», прийнятий делегацією дванадцяти країн учасниць г на пленарному засіданні в Страсбурзі 1 жовтня 1988 р. [5]; «Осн-овні положення про роль адвокатів», прийняті VIII Конгресом ООН у серпні 1990 р.» [5]. Безумовно положення цих актів г знайшло відображення у націона-льному законодавстві. Так, «ст. 59 Конституції Українизакріплено право кожної г людини і громадянина на правову допомогу, зокрема і безоплатну» [1]. Саме для забезпечення права на захист від обвинувачення г та надання правової допо-моги при г вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє система органів адвокатури. Детальна г реалізація цього положення встановлюються у Законі, в інших г законодавчих актах України та у статутах г адвокатських об'єднань.

Таким чином, «націон-альне українське законодавство г складає другу групу нормативно-правових актів, що регулюють г діяльність адвокатури, зокрема, це: Конституція України, Закон України «Про адвокатуру г та адвокатську діяльність», Кримінальний г процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний г кодекс України, Господарський г процесуальний кодекс України, Кодекс України про г

адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного г судочинства України тощо» [2].

«У зазначених документах встановлено, що адвокатура г України це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання г інших видів правової допомоги на професійній основі, а такожк самостійно вирішує питання організації і діяльностік адвокатури в порядку, встановленому цим Законом» [3].

Важливість функціонального навантаженняк адвокатури вимагає від адвокатів слідування високим етичним стандартам поведінки. Це зумовило розробкук та затвердження Правил адвокатської етики (надалі – Правила). «Ці правила слугують обов'язковоюк для використання адвокатами системою орієнтирів при збалансуванні, практичному узгодженні ними своїх багатоманітнихк та іноді суперечливих професійних прав та обов'язків відповідно до статусу, основних завдань адвокатури та принципівк її діяльності, визначених Конституцією України, Законом та іншими законодавчими актами України, а також закріплюють єдинук систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінкик адвоката у дисциплінарному провадженнік кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури» [4].

15 лютого 2019 р. З'їздом адвокатів України 2019 року Розділ II Правил адвокатської етики був доповнений ст. 121 «Чесність та добропорядна репутація», а до ст. ст. 44, 65 внесено зміни. Це пояснюється тим, що «принцип чесності і добропорядної репутації адвоката є визнаним міжнародним стандартом здійснення адвокатської діяльності, який відображений в етичних кодексах поведінки адвокатів різних країн. Питання про необхідність доповнення переліку основних принципів адвокатської етики принципом чесності та добропорядної репутації тривалий час обговорювалося на сторінках юридичних видань, на семінарах та інших заходах з питань адвокатської етики, які організовувалися Національною асоціацією адвокатів, круглих столах і науково-практичних конференціях за участю адвокатів» [4].

Отже, «нині в умовах існування жвавої дискусії щодо правового забезпечення діяльності інституту адвокатури України, найважливішими аспектами, що повинні знайти відображення в нормативно-правовому забезпеченні діяльності адвокатів, мають бути такі:

– адвокат-ська діяльність повинна здійснюватися лише в передбачених законом формах, перелік яких має бути вичерпним. Зокрема, доцільно запровадити дві форми здійснення адвокатської діяльності.

– забезпечення в зазначеному законі належних умов для здійснення пра-вомірної адвокатської діяльності через розширення спектра професійних прав адвокатів (зокрема, в частині надання можливості адвокату здійснювати збір доказів) і гарантій здійсне-ння адвокатської діяльності (зокрема, розширення меж та правових інструментів збереження адвокатської таємниці);

– забезпечити підвищення популярності адвокатської діяльності, надаючи її представникам більше прав, компетенцій, повноважень і гарантій;

посилення кримінальної відповідальності за створення штучних перешкод для необмеженого спілкування адвоката з клієнтом, безпідставний недопуск до здійснення захисту або усунення від такого, переслідування адвоката у зв'язку з професійною діяльністю»[6, с. 30].

Отже, «можна дійти висновку, що розбудова правової держави неможлива без належного функціонування правових інститутів, діяльність яких полягає у захисті прав і свобод людини. Важливим напрямком рефо-рмування інституту адвокатури є приведення чинного законодавства у відповідність до міжнародних норм та ста-ндартів. Необхідною умовою формування право-вої держави і громадянського суспільства є вдосконалення захисту прав і свобод громадян і організацій. Адво-катура, не є правоохоронним органом, однак діяльність цього недержавного об'єднання безпосередньо пов'язана із правоохоронною діяльністю. За своєю природою це один з інститутів демократичного суспільства, оскільки виконує найважливішу громадянську функцію – захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Однією з умов участі формування громадянського правового суспільства в європейських структурах є побудова системи адвокатури, що відповідала б новим суспільно-політичним та економічним реаліям, а також створення законодавства, норми якого відповідали б моделі демократичного правового інституту адвокатури» [6]. Звичайно, зміни в національному законодавстві слід впроваджувати зі збереженням уже існуючих переваг, вони не повинні бути персоніфікованими, тобто необхідно враховувати інтереси адвокатури в цілому, а не лише окремих груп адвокатів або їх об'єднань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/ 96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL:http//zakon2.rada.gov.ua/laws/show (датазвернення: 19.09.2019).

2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. Офіційний вісник України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр (дата звернення: 19.09.2019).

3. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (датазвернення: 19.09.2019).

4. Правила адвокатської етики від 17.11.2012 р..Нормативні акти України: електронна база даних.URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (датазвернення: 19.09.2019).

5. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. Адвокатура в Україні. Київ : Юрінком. №1. 2010. 112 с

6. Гошовський В. Реформа української адвокатури: проектів більшає, та чи буде прийнятий хоча б один? Правовий тиждень. № 26(204). 2010. 43 с

Дінкевич Володимир Володимирович,
студент групи ПМСПЗ-18-1
Навчально- наукового інституту права
Науковий керівник:
Лазебний Анатолій Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до другої статті Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» («Про ОРД»): «Оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів» [1].

Здійснення ОРД має два аспекти: правовий та спеціальний. Правовим аспектом можна назвати правове регулювання даної діяльності, застосування правових норм, законів під час процесу здійснення ОРД. Спеціальний процесуально-виконавчий аспект являє собою практичний процес ОРД: організація плану тактичних дій, формування гласних та негласних оперативних розшукових заходів і застосування різних оперативних, технічних та оперативно-технічних пристроїв під час відповідної діяльності.

Перший аспект (правовий) також можна вважати своєрідною правовою дисципліною, яка теоретично готує фахівців до діяльності. Як варіант таку дисципліну було б непогано викладати у вищих навчальних закладах з юридичним характером як і інші правові дисципліни. Другий аспект має більш закритий характер і стосується безпосередньо відповідних спеціалістів. Це вже є сферою закритого правового регулювання, яка включає в себе і тактичну організацію оперативно-розшукових дій та операцій, тобто має практичний характер[2, с. 61].

Мета ОРД має пізнавальний характер, зокрема розвідувально-пошукову направленість. Отже вона має за основу дослідження характеру злочинців через проникнення в їхні думки для визначення мотивів, якими вони керуються. Це повинно дати інформацію про скоєні злочини, злочини в процесі скоєння та майбутніх злочинів.

Науково осмислимо ОРД з позиції спеціальної практичної діяльності. «В Україні ОРД є законодавчо-визнаним видом правоохоронної діяльності з такими важливими принципами як верховенство права, законність, дотримання прав та свобод людини. Це надає можливість стверджувати, що ОРД може виступати як предметно-правова системи з унітарною структурою, яка в собі містить практичні, теоретичні та інші види цілей і завдань ОРД; суб'єктів, об'єктів ОРД; форми, методи, засоби здійснення ОРД, а також результати діяльності отримані внаслідок проведення ОРД» [5].

Розглянемо цілі ОРД. «Цілі – сукупність того, на що спрямована діяльність і те, що треба досягти. Чітко визначених цілей ОРД немає в жодному законодавчому акті. Але в теорії цілі можна визначити через завдання поставлені перед фактом» [2, с. 61].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про ОРД»: «Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави» [1]. Тому основну ціль ОРД можна визначити як пошук інформації заради передбачення злочинів з метою подальшого превентивного удару по них.

Завдання ОРД можуть мати стратегічний або тактичний характер. «Відрізняються вони не стільки строком дії, скільки обсягом впливу на діяльність. Стратегічні завдання охоплюють весь процес оперативно-розшукових дій, які пов'язані з попередженням, виявленням, розкриттям злочинів та визначенням умов і причин через які вони були скоєні» [3, с. 192]. Всі ці дії спрямовані на досягнення конкретної мети, здебільшого це є розкриття злочину або захоплення злочинця. Іноді метою може бути подальший недопуск подібних злочинів. Для реалізації таких стратегічних завдань оперативний спеціаліст виконує окремі тактичні дії, пов'язані зі з'ясування обставин злочину. Наприклад, опитує свідків, досліджує місце злочину, перевіряє адреси, контакти кримінальних осіб, які не лише скоїли злочин, але й можуть бути пов'язані з ним. Все це разом допомагає досягнути кінцевих цілей, які були написані вище.

Виявлення злочинців та осіб пов'язаних зі злочином та їх подальша перевірка робиться не просто так. Це лише один з варіантів за допомогою який оперативники визначають необхідні об'єкти для досягнення кінцевої мети. Ці об'єкти мають оперативний інтерес.

Об'єкт дослідження полягає у пошуку й фіксації конкретних фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб або груп з метою припинення їхніх правопорушень і в інтересах кримінального судочинства, а також одержання інформації в інтересах безпеки конкретних громадян, суспільства й держави.

«Основними шляхами для виконання тактичних цілей ОРД є:

аналіз та оцінка конкретної ситуації задля формування відповідних оперативних дій;

акцептація рішення, яке забезпечить успішне виконання завдання;

реалізація рішення;

оцінка та аналіз отриманих результатів після застосування рішення»[3].

Вирішуються тактичні завдання діями оперативного спеціаліста із застосуванням відповідних засобів ОРД з дозволу керівництва.

«Основними тактичними завданнями ОРД є:

попередження й припинення конкретних злочинів;

виявлення й розкриття злочинів;

розслідування дій осіб, причетних до скоєного злочину;

розшук інших осіб, речей, предметів, які можуть бути додатковими доказами під час судочинства» [4, с. 94].

Завдання ОРД в законодавчих актах описані досить добре, але цілі не мають такої надійної характеристики, що дозволяє їх мульти характеризувати зі своєї точки зору, щоправда спираючись на вказані завдання, адже ціль є безпосередньо пов'язана із завданнями. «Завдання ОРД можуть і виконуватися не всі одразу, але кожне вимагає окремого підходу та релентних до нього засобів оперативно-технічного характеру» [6].

Особливої уваги заслуговують права та обов'язки підрозділів, що здійснюють ОРД, зокрема обов'язки. Всі обов'язки даних підрозділів описані статтею 7 Закону України «Про ОРД». «Більшість обов'язків є пов'язані з попередженням злочинів.

Вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати про-

філактику правопорушень. Цей пункт вказує на особливу превентивну функції ОРД. Вона є своєрідним попередження для можливих злочинів і намагається нейтралізувати їх на стадії замаху.

Збирати інформацію про кримінальних осіб та осіб які мають оперативну цікавість для підрозділів ОРД, а також факти необхідні для профілактики злочину. Всі кримінальні особи скоїли злочин, але не всі скоять його повторно, що змушує підрозділи систематизувати дану інформацію для точних прогнозів.

Реалізація отриманої інформації для запобігання злочинам або розкриття існуючих; знищення ОЗУ, їх переорієнтація або доведення до саморозпаду.

Серед цілей запобіжної діяльності підрозділів карного розшуку можна виділити саме вплив на негативні елементи мікросередовища осіб, що формують антигромадські позиції і мотивацію злочинної поведінки; вплив на особу, здатну в силу свого антигромадського способу життя скоювати різни види протиправної діяльності»[5, с. 213].

Українське законодавство щодо ОРД досить часто посилається на кримінальне судочинство, зокрема щодо пошуку кримінальних та винних осіб, а також відповідних ОЗУ, що вказує на комплексну криміналістичну функцію оперативно-розшукових операцій.

Так, «перед підрозділами ОРД ставиться завдання розкриття злочинів через застосування оперативно-розшукових можливостей для виявлення злочинів осіб та подальшого доведення їх вини. Криміналістична сторона змушує підрозділи ОРД розкривати злочини попри основну превентивну функцію. Тому виконання даного завдання є спірним моментом даної діяльності, адже ми стикаємося з неоднозначним тлумаченням деяких правових положень. З одного боку є поняття, які стосуються кримінального процесу, з іншого – діяльності підрозділів ОРД, результатом діяльності яких також є виявлення злочинів і одержання даних про пов'язаних осіб та предметів» [6, с. 230].

Але певна узгодженість між цими сторонами була досягнута. «Розкритими вважаються злочини, які були закінчені провадженням та по яких був прийнятий один з таких варіантів вироку:

затвердження обвинувального висновку і передання справи до суду;

припинення справи, внаслідок відношення винного до амністії або через його смерть;

звільнення винного від відповідальності;

припинення справи, внаслідок закінчення строків давнини» [7].

При порівнянні функцій підрозділів ОРД з функціями кримінального процесу можна знайти схожість. Але фактом є те, що більшість ідентичних завдань є обов'язками підрозділів ОРД, особливо в сфері визначенні та запобіганні злочинів. Все ж таки ОРД є багатогранною правоохоронною діяльністю тому вона і виконує такі різні функції криміналістичного та загально-правового характерів.

Виходячи з усього вище написаного можна стверджувати, що ОРД за своєю суттю здійснюється заради боротьби зі злочинністю, особливо превентивними методами. Ця діяльність є достатньо добре регульованою на законодавчому рівні та дотримується трьох основних принципів правоохоронної діяльності (верховенство права, законність, дотримання прав та свобод громадян). ОРД спирається на досить широку юридичну базу, яка регламентує її діяльність у сфері оперативно-розшукового законодавства. Вона має закріплені принципи, завдання, підстави для здійснення, права, обов'язки та інші важливі речі. Також ОРД забезпечує і внутрішній захист власних спеціалістів, що в сучасній правоохоронній діяльності є досить важливим задля безпеки працівників даної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України №2135-XII від 18.02.1992. Редакція від 22.05.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12

2. Шилін М. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового Кримінального процесуального кодексу України. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 1. С. 59-64.

3. Говоров О.В. Проблемні аспекти оперативно-розшукової діяльності в світлі положень нового КПК України. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: м-ли постійно діючого науково-практичного семінару (Харків, 19 жовтня 2012 р.). Х.: ТОВ «Оберіг», 2012. Вип. №4. С. 192–194.

4. Шапірко П. М. Оперативно-розшукова діяльність як напрям юриспруденції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 1(1). С. 91-95.

5. Гейко К. Г. Щодо поняття методів оперативно-розшукової діяльності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2015. Вип. 4. С. 211-216.

6. Ємець О. М. Правові аспекти оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 4. С. 226-237.

7. Кримінальний кодекс України. Закон України №2341-II від 05.04.2001. Редакція 25.09.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/2341-14

Захарова Христина Ігорівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лисенко Володимир Васильович,
д.ю.н., професор, професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ

Об'ємне реформування законодавства закріпило низку новел положень, які до цього часу не практикувались в Україні. «Одним із таких є наведене в частині 2 ст. 36 КПК твердження про те, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва» [1].

Якщо взяти до уваги статтю 2 Закону України «Про прокуратуру», «на прокуратуру покладаються такі функції, як:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів при-

мусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» [2].

У статті 2 Закону України «Про прокуратуру» не вказана функція здійснення прокурором процесуального керівництва досудовим розслідуванням. З цього випливає, що законодавець не виділяє таку нову функцію прокуратури, а лише визначає її як складову функції нагляду за додержанням законів органами, які «проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство. Проте функцію процесуального керівництва не можна зводити до способу здійснення прокурорського нагляду, оскільки зміст і завдання процесуального керівництва і прокурорського нагляду є різними. Наприклад термін керівництво можна розтлумачити як діяльність керівника щодо спрямування процесу, вплив на розвиток, стан чого-небудь» [3, с. 425]. Зокрема, «керівництво» охоплює право керівника давати вказівки, «розпорядження, втручатися у безпосередню діяльність підконтрольного органу чи посадової особи, спрямовувати її, доручати здійснення певних завдань або самостійно їх виконувати» [3, с. 425].

В свою чергу, «особа ж, яка здійснює нагляд, таких повноважень не має, оскільки наглядати означає слідкувати за чиєюсь діяльністю для контролю, забезпечення порядку тощо» [3, с. 555]. «Метою нагляду є виявлення та усунення допущених у діяльності правоохоронних органів порушень закону, а також недопущення їх вчинення у майбутньому. Тобто нагляд спрямований на забезпечення законності в діяльності не лише органів, що здійснюють досудове розслідування, а й правоохоронних органів загалом. Метою ж процесуального керівництва є всебічне, повне та неупереджене дослідження всіх обставин кримінального провадження, для того, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності, і жоден невинуватий не був засуджений. Процесуальне керівництво здійснюється у конкретному кримінальному провадженні та стосується органу (посадової особи), який проводить досудове розслідування» [4].

На думку В. В. Луцика, «концепція ч. 2 ст. 36 КПК України, за якою процесуальне керівництво розглядається як форма нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, істотно звужує функцію прокуратури, закріплену в п. 4 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», оскільки за змістом нагляд за додержанням законів є значно ширшим, ніж процесуальне керівництво, і відрізняється обсягом

та характером повноважень прокурора, а також різним колом завдань, які передбачені для цих видів діяльності» [4, с. 232].

Ще варто вказати, що одним із підтвердження такої позиції є те, що «суб'єкти здійснення процесуального керівництва та прокурорського нагляду є різними. Відповідно до Наказу Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року № 4 гн «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» у кожному кримінальному провадженні призначається процесуальний керівник з урахуванням складності кримінальних правопорушень, їх кваліфікації, суспільного резонансу та з огляду на професійну майстерність і досвід відповідних прокурорів (п. 2.3 Наказу)» [5]. Тобто, «процесуальним керівником призначають працівника з-поміж прокурорів відповідної прокуратури, тоді як функцію нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, здійснює керівник прокуратури чи його заступник» [5].

Існують різні думки науковців з приводу реформування даного питання. Наприклад В. Корж пропонує вилучити з ч. 2 ст. 36 КПК України словосполучення «у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням» [6, с. 86]. В свою чергу «О. Толочко та В. Бабкова вказують на наявність у прокурора функції процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування, але тлумачать його як прокурорський нагляд» [7, 8].

Вважаємо, що «у сучасній моделі організації кримінального переслідування, де чинним КПК України саме на прокурора — процесуального керівника покладено відповідальність за допустимість та достовірність доказів, зібраних у ході проведення досудового розслідування, на яких ґрунтується оголошення підозри, та обов'язок доведення у суді винуватості підозрюваної особи, процесуальний керівник має бути наділеним не тільки сукупністю наглядових повноважень, а й можливістю скеровувати хід досудового розслідування та правом особистої участі у здобутті доказів» [4].

Тому у профільному Законі необхідно виділити окрему функцію, як процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а не включати її до функції нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове слідство. Вважаємо, що такий підхід сприятиме чіткому визначенню функцій прокуратури, що дасть змогу запобігти плутанини в тлумаченні кримінального процесуального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. [Електронний ресурс] // Сайт ВР України. — Режим доступу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс] // Сайт ВР України. — Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n8

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел Ірпінь: 2001. 1440 с.

4. Луцик В. В. Правовий статус та повноваження прокурора за новим КПК України / В. Луцик // Митна справа. 2013. № 1 (85). Ч. 2. Кн. 1. С. 231—238.

5. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: Наказ Генерального прокурора України від 19 грудня 2012 року № 4гн [Електронний ресурс] // Сайт Генеральної прокуратури України. — Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.

6. Корж В. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: проблеми впровадження в практичну діяльність / В. Корж // Вісник прокуратури. 2012. № 10. С. 79—89.

7. Толочко О. Правова природа процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням / О. Толочко // Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 2. С. 62—63.

8. Бабкова В. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування / В. Бабкова // Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 3. С. 71—73. 8.

Затика Діана Андріївна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Омельчук Любов Василівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Не дивлячись на тривалу історію генезису, питання доцільності або недоцільності запровадження суду присяжних у кримінальному провадженні України залишається дискутивним, оскільки в доктрині кримінального процесу в рівній мірі звучать аргументи як «за», так і «проти» застосування цього процесуального інституту при здійсненні правосуддя у кримінальному провадженні.

При цьому історія формування інституту присяжних у кримінальному судочинстві, в тому числі і системи гарантій їх незалежної та об'єктивної діяльності, характеризується різноманітністю підходів до моделі його функціонування, проте (хоча іноді лише декларативно), суд присяжних переважно був притаманним кримінальній процесуальній формі на теренах сучасної України. Враховуючи спільність розвитку правової системи України та Росії, за рахунок окремих періодів спільного соціально-економічного розвитку, на увагу заслуговує періодизація Т.С. Нешика, який «поділяє функціонування суду присяжних на 4 періоди: 1) 20 листопада 1864 р. – 9 травня 1878 р. – з моменту схвалення Олександром II Судових статутів 20 листопада 1864 р. до початку кризи суду присяжних у Російській імперії; 2) 9 травня 1878 р. – 7 липня 1889 р. – період значного обмеження компетенції суду присяжних; 3) 7 липня 1889 р. – 4 березня 1917 р. – час еволюційного розвитку російського суду присяжних, що тривав до початку законодавчої діяльності Тимчасового уряду з реорганізації суду присяжних; 4 березня 1917 р. – 17 (4) січня 1918 р. – друга криза суду присяжних в Україні. Вона тривала з початку законодавчої діяльності Тимчасового уряду, що стосувалася діяльності суду присяжних, до офіційного скасування інституту присяжних радянською владою» [9, с. 249-253]

При цьому у незалежній Україні суд присяжних був задекларований нормами Конституції України, проте реальне запровадження бойкотувалося відмовою від будь-якого врегулювання його діяльності у спеціальних законах. Так, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року повинен був «визначити порядок створення і розгляду справ судом присяжних, проте не містив конкретних положень щодо діяльності інституту присяжних (окрім положення про посвідчення присяжного), натомість детально регламентував діяльність народних засідателів, які залучаються до здійснення правосуддя» [10].

Поряд із цим чинний на той момент Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року не передбачав безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя шляхом залучення присяжних чи народних засідателів. КПК України від 13 квітня 2012 року передбачено, що «суд присяжних складається з трьох присяжних та двох професійних суддів, об'єднаних у єдину колегію, яка може розглядати виключно справи за обвинуваченням у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді довічного позбавлення волі» [4].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови «юридичні гарантії визначаються як законодавчо закріплені засоби охорони прав і свобод громадян, способи їх реалізації, а також засоби охорони правопорядку, інтересів суспільства і держави» [1, с. 173]. Під юридичними гарантіями, писав А. В. Мицкевич, «слід розуміти засоби охорони прав громадян від будь-яких зазіхань» [6, с. 29].

Сучасні українські вчені-процесуалісти В. В. Молдован, Р. С. Кацавець розуміють під процесуальними гарантіями «установлені законом норми, які забезпечують здійснення завдань правосуддя наданням всім учасникам процесуальних прав та покладанням на державні органи обов'язків із забезпечення реалізації цих прав» [7, с. 167].

У законодавстві України зазначається, що присяжні користуються такими ж гарантіями і пільгами, що й професійні судді. Проте на практиці виявляється подекуди декларативність окремих гарантій діяльності присяжних при реалізації цих прав, оскільки, по-перше, це питання не є врегульованим на рівні законів, зокрема ЗУ «Про судоустрій і статус суддів». Тобто механізм реального забезпечення захисту присяжних залишено поза увагою органами державної влади та мінімізує ефективність виконання покладених обов'язків зі здійснення правосуддя.

Так, відповідно до ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом.» [11].

Відповідно ст. 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «суддя є недоторканним. Він не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до винесення судом обвинувального вироку. Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке передбачена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи. Суддя не може бути підданий приводу чи примусово доставлений до будь-якого органу чи установи, крім суду. Судді може бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення лише Генеральним прокурором України або його заступником.» [11].

Відповідно до п. 4 цієї ж статті та ч. 3 ст. 154 КПК України «відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України» [4].

При цьому виникає питання щодо відсторонення або звільнення із посади присяжного під час або у зв'язку із виконанням функції правосуддя у кримінальному судочинстві. Як зазначає Т. С. Нешик, «Вища кваліфікаційна комісія суддів України розглядає питання виключно щодо діючих суддів, рішення про відсторонення судді від посади у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності приймає на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України. Вирішувати ж подібні питання щодо ставлення до присяжного під час участі в здійсненні правосуддя Вища кваліфікаційна комісія суддів України не має права.» [8, с. 376-377].

На думку науковця, можливими шляхами вирішення відповідного питання є внесення змін до закону щодо повноважень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, повноважень Генеральної прокуратури України та надання їм можливості розгляду питань щодо присяжних під

час їх участі в здійсненні правосуддя у зв'язку із поширенням на них гарантій незалежності та недоторканості суддів [8, с. 377].

На підтримку цього Р. Куйбіда зазначає, що «гарантії незалежності та недоторканості, встановлені для професійних суддів, повинні поширюватись і на осіб, які здійснюють повноваження присяжних. Загальним має бути правило, що ці гарантії діють під час участі цих осіб у розгляді справ. Однак якщо є обґрунтовані підстави вважати, що існує загроза помсти особам, які раніше здійснювали повноваження непрофесійних суддів, то державний захист має надаватись і таким особам.» [5, с. 190].

Також виникають питання щодо такої процесуальної гарантії діяльності присяжного як окрема думка при винесенні підсумкового рішення. Частина 3 ст. 391 КПК України містить вимогу, що «ніхто зі складу суду присяжних не має права утриматися від голосування, крім одного випадку» [4]. Мова йде про вирішення питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосували за виправдання обвинуваченого. У цьому разі голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за найсприятливіше рішення для обвинуваченого. Під час виникнення розбіжностей щодо того, яке рішення для обвинуваченого є більш сприятливим, питання вирішується шляхом голосування. Як зазначає Волохова К.В., «кожен зі складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку. Вона не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення. Окрема думка є гарантом реалізації рівності, незалежності, верховенства права та об'єктивної правової позиції суду.» [2, с. 49]

Вважаємо за потрібне також звернути увагу на практику ЄСПЛ, зо стосується забезпечення інституту присяжних у кримінальному провадженні. Так, регламент Європейського суду з прав людини (правило 74 § 2) містить наступне положення: будь-який суддя, що брав участь у розгляді справи, має право додати до рішення або свою окрему думку, що збігається чи розходиться з рішенням, або просто констатацію своєї незгоди. Така норма є актуальною й для України, оскільки безпосередньо кореспондується з главою 4 Закону України від 23 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», норми якого зобов'язують державу під час розгляду справ застосовувати Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини.» [3, с. 190-195].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. І допов.) / уклад. І гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.

2. Волохова К.В. Особливості судового провадження у суді присяжних. Київ. 2018. 215 с.

3. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : [монографія]. Х. : Право, 2008. 296 с., с. 190-195

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B017/print132993292447164 (дата звернення 12.01.2018).

5. Куйбіда Р.О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи : монографія. К. : Атіка, 2004. 288 с.

6. Мицкевич А. В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародномсоциалистическом государстве / А . В. Мицкевич // Советское государство и право. – 1963. – No 8. – С. 24–33.

7. Молдован В. В. Кримінальний процесс України. Практикум: навч. посіб. / В. В. Молдован, Р. С. Кацавець. – К. : Алерта, 2006. – 297 с.

8. Нешик Т. С. Гарантії прав присяжних як засіб забезпечення законності судового рішення // Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 375-380.

9. Нешик Т. С. Періоди становлення суду присяжних в україні наприкінці XIX – на початку XX століть // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. № 26. С. 249-253., с. 249-253

10. Про судоустрій і статус суддів : Закон України 07.07.2010 № 2453-VI (втрат. чинність) / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2453-17 (дата звернення 13.01.2018).

11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII / База даних «Законодавство України» / ВР України URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19 (дата звернення 13.01.2018).

12. Уголовно-процессуальное право РФ / под ред. П. А. Лупинской. –3-е изд. – М. : ЮРИСТЪ, 2001. –327 с.

Комісарчук Анастасія Сергіївна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лазебний Анатолій Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У сучасному державному просторі під впливом європейської інтеграції змінюються політичні, економічні, юридичні процеси в Україні, змінюється і наше законодавство, що є виявом глобальних змін і значним кроком до стандартів ЄС, тому в умовах сучасного конституційного стану в Україні актуальним є питання реформування кримінально-процесуальної галузі.

Одним із актуальних питань цього процесу є особливості залучення та участі перекладача у кримінальному провадженні. «Перекладач є учасником кримінального провадження у деяких випадках і викликається для перекладу документів, для надання допомоги під час проведення слідчих та інших процесуальних дій, залучається для участі у судових засіданнях, для ознайомлення учасників процесу з матеріалами кримінального провадження тощо» [2].

Завдяки допомозі перекладача учасникам, які не володіють чи недостатньо володіють мовою судочинства, «реально гарантується їх право користуватися рідною мовою в кримінальному судочинстві. Все це передбачає глибоке теоретичне осмислення і переробку нових концепцій та ідей, оперативне вивчення практики застосування нового законодавства, її узагальнення та аналіз з метою подальшого вдосконалення інституту участі перекладача у кримінальному судочинстві України» [5].

«Теоретичні та практичні аспекти залучення перекладача у кримінальному провадженні, особливості їх діяльності та проблеми законодавчого регулювання досліджуються такими вітчизняними та зарубіжними вченими як: О.П. Головинська, О.П. Кучинська, Т.М. Кузик, І.Р. Ничка, М.Ю. Рагінський, С.П. Щерба, Н. А. Абдулаєв, Ю. П. Аленін, А.Д. Бойков, Ю. М. Грошевий, М. А. Джафаркулієв, Л.М.

Карнеева, І.І. Карпець, Л.Д. Кокорев, Л. А. Костіна, А.М. Ларін, В.З. Лукашевич, В. Т. Маляренко, М. М. Михеєнко, О.Я. Мотовиловке, І.Л. Петрухін, Р.Д. Рахунов, В.М. Савицький, В.А. Стремовський, М.С. Строгович, І.Я. Фойницький, С.П. Щерба, П.С. Елькінд, Н.А. Якубович, тощо» [3].

Метою статті є аналіз сучасного стану діяльності перекладача під час здійснення своїх процесуальних обов'язків та відповідного законодавчого регулювання.

Відповідно до ч. 3 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) «слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК України» [1].

Як відмічають науковці, «залучення перекладача до провадження процесуальних процедур пов'язане з реалізацією в практиці досудового розслідування норм засади мови, якою здійснюється кримінальне провадження». Отже, можна говорити «про те, що при проведенні всього комплексу слідчих дій перекладач покликаний законом забезпечувати реалізацію суб'єктами процесуальних правовідносин, які не володіють державною мовою за його участю, права користуватися рідною мовою не тільки в рамках кримінального провадження в цілому, але й при проведенні кожної окремо взятої дії» [2].

Як випливає з ч. 3 ст. 29 КПК України «учаснику процесу забезпечується можливість здійснювати узаконені її контекстом дії за допомогою вербальної комунікації, тобто усно, з подальшим документальним закріпленням їх вмісту в матеріалах кримінального провадження» [1].

Якщо звернутися до тлумачного словника юридичних термінів, то побачимо, що перекладач, це «у досудовому і судовому процесі – особа, яка володіє мовами, необхідними для перекладу письмових документів чи виступів учасників процесу» [4].

На думку Р.Д. Рахункова, «перекладачем може бути особа, яка досягла повноліття, володіє знаннями з відповідних мов, не зацікавлена в результатах справи та не має судимості» [3].

Н.В. Софійчук вважає що, перекладачем є «спеціаліст, який володіє спеціальними знаннями з іноземної мови чи сурдоперекладу та є

фахівцем у сфері лінгвістики» [5, с. 21]. На різних стадіях кримінального провадження перш, ніж запросити особу в якості перекладача, слід визначитися з мовою, якою володіє учасник провадження. Тому допустимими є ситуації, коли зробити це без допомоги спеціаліста в сфері мовознавства чи навіть мовознавчої експертизи важко.

На думку фахівців, «залучення перекладача до кримінального провадження переслідує, триєдину мету:

- сьогодні він є єдино можливим засобом реалізації конституційного права людини на вільний вибір мови спілкування в кримінальному провадженні;

- своєю участю він забезпечує міжособистісні взаємини осіб, які розмовляють різними мовами, але є суб'єктами одного кримінального провадження;

- здійсненням перекладу змісту комунікації в рамках проведення процесуальних дій (відповідей, показань, зауважень, реплік і т. п.) на державну мову він забезпечує складання протоколів слідчих дій за участю осіб, які цією мовою не володіють чи володіють недостатньо» [2].

Слід відмітити, що кримінальне процесуальне законодавство України не визначає чітких вимог, які пред'являються до перекладача. Так, «відповідно до ч. 4 ст. 68 КПК України, перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи слідчий суддя або суд пересвідчуються в особі і компетентності перекладача» [1], але при критерії компетентності перекладача не визначено.

Тому, на нашу думку, питання професійних якостей перекладача потребує певних доповнень й уточнень.

Оскільки перекладач є досить важливим учасником кримінального провадження, закон не допускає суміщення функції перекладача з іншими учасниками процесу, а тому з метою справедливого та неупередженого розгляду справи переклад має здійснюватися особою, яка жодним чином не стосується справи.

Варто також відмітити про те що перекладач не є спеціалістом в галузі права, але він повинен оперувати та розуміти юридичні терміни. Тобто, від перекладача вимагається вільне володіння мовою, знання якої потрібно для перекладу, що включає у себе здатність здійснювати переклад спеціальних термінів. Він не зобов'язаний пояснювати кожен термін, але повинен здійснювати точний переклад.

Розглянувши теоретико-правові та процесуальні засади участі перекладача у кримінальному провадженні, можна дійти висновків, що «доцільно заборонити виконання обов'язків перекладача працівниками органів слідства, прокуратури і суду, незалежно від того, чи перебуває у них конкретне провадження, чи ні, що сприятиме підвищенню об'єктивності провадження розслідування. Виняток у цьому можуть становити лише особи, спеціально запрошені бути перекладачами під час провадження, для яких такий переклад є основним видом діяльності; процесуальна регламентація підстав та умов залучення перекладача до участі у кримінальному провадженні потребує подальшого вдосконалення» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

2. Мархевка О. В., Підстави та умови залучення перекладача до участі в кримінальному провадженні: Митна справа № 2 (92), частина 2, книга 2. – 2014.

3. Рахунков Р.Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности по советскому праву. Москва: Юридическая литера- тура, 1961 г. 277 с.

4. Юридичні терміни. Тлумачний словник / за ред. В.Г. Гончаренка. К.: Либідь, 2003.

5. Софийчук Н.В. Производство следственных действий с участием иностранных граждан стран СНГ: автореф. дис. канд. юрид наук: Иркутск, 2005.

Криклива Ірина Валентинівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Фрідман-Козаченко Марія Михайлівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

РОЛЬ ЗАХИСНИКА У СПРОСТУВАННІ ПІДОЗРИ (ОБВИНУВАЧЕННЯ)

Для визначення ролі захисника у спростуванні підозри (обвинувачення) у кримінальному судочинстві передусім необхідно визначити перелік суб'єктів, які мають право та прямий обов'язок здійснювати цю діяльність у межах своїх повноважень.

Спростування підозри (обвинувачення) належить до однієї з форм реалізації функції захисту у кримінальному процесі, а відтак має здійснюватися саме суб'єктами реалізації функції захисту.

Особа набуває статусу підозрюваного з моменту її фактичного затримання без ухвали слідчого судді уповноваженою особою або з моменту повідомлення її про підозру, і з цього моменту вона користується всіма передбаченими КПК України правами, зокрема правом на захист.

Відповідно до ч. 2 ст. 42 КПК України, «обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291 КПК України» [4].

«Набуття особою статусу обвинуваченого лише після передання обвинувального акта до суду пояснюється тим, що на цьому етапі кримінального провадження остаточно формулюється обвинувачення, яке в подальшому підтримує державний обвинувач у суді. Тому логічною є позиція законодавця щодо визнання за особою статусу обвинуваченого тільки після формалізації обвинувачення у відповідному процесуальному рішенні слідчого, затвердженого прокурором, - обвинувальному акті.

Фізична особа перебуває у статусі обвинуваченого з моменту передання обвинувального акта щодо неї до суду до набуття вироком суду законної сили, після чого вона стає засудженим або виправданим» [1, с. 147].

На зазначеному етапі кримінального судочинства «підозрюваний та обвинувачений користуються майже однаковими правами та мають однакові обов'язки відповідно до ст. 42 КПК України. Проаналізувавши перелік прав, передбачених цією нормою КПК України (зокрема: не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або в будь-який момент відмовитись відповідати на запитання; давати пояснення з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмова від давати; збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази; брати участь у проведенні процесуальних дій; під час процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій тощо), можна зробити висновок, що підозрюваний та обвинувачений є суб'єктами спростування підозри (обвинувачення), які провадять таку діяльність у двох формах: активній (наприклад, через подання доказів, які вказують на їх непричетність до вчинення кримінального правопорушення) та пасивній (не говорити нічого з приводу підозри, обвинувачення тощо)» [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 43 КПК України, «виправданим у кримінальному провадженні є обвинувачений, виправдувальний вирок щодо якого набрав законної сили. Виправдувальний вирок ухвалюється, якщо не доведено, що: вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа; кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим; у діяннях обвинуваченого є склад кримінального правопорушення. Тобто кримінальне провадження закривається за реабілітуючи ми обставинами» [2].

Згідно з ч. 2 ст. 43 КПК України, засудженим у кримінальному провадженні є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Обвинувальний вирок суд ухвалює, якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення.

За загальним правилом, «моментом набрання законної сили вироком суду вважається закінчення строку оскарження в апеляційному порядку судового рішення, яке було ухвалене судом першої інстанції і не набрало законної сили. Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 395 КПК України, апеляційна скарга на вирок суду може бути подана протягом тридцяти днів з дня її проголошення» [1, с. 152-153].

Відповідно до ч. 3 ст. 43 КПК України, «виправданий, засуджений мають права обвинуваченого, згідно зі ст. 42 КПК України, в об-

сязі, необхідному для здійснення захисту на відповідній стадії судового провадження. Відтак засуджені та виправдані особи, у разі судового розгляду в суді апеляційної та касаційної інстанції або Верховному суді України, маючи права підозрюваного (обвинуваченого), постають як суб'єкти спростування обвинувачення» [2].

Законний представник, відповідно до ст. 44 КПК України, до участі у кримінальному процесі залучається тоді, коли підозрюваний, обвинувачений є неповнолітньою особою або особа визнана у встановленому законом порядку недієздатною або обмежено дієздатною.

Передбачення законодавцем участі законного представника є додатковою гарантією забезпечення прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, який не може самостійно реалізувати в повному обсязі надані їм як учасникам кримінального провадження процесуальні права, а відтак і ефективно захистити свої законні інтереси.

Захисник визнається суб'єктом спростування підозри (обвинувачення) у кримінальному процесі на підставі ст. 47 КПК України, котра прямо визначає, що «основним обов'язком захисника є здійснення професійної діяльності з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та з'ясування обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, пом'якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого. Можливість виконання такого обов'язку, відповідно до ст. 48 КПК України, настає з моменту його залучення до участі у кримінальному провадженні» [4].

Спростування підозри (обвинувачення) відбувається в межах кримінального процесу за допомогою відповідних правових засобів і потребує наявності відповідних правових знань. «Наявність юридичної освіти є необхідним підґрунтям для можливості кваліфіковано та ефективно її здійснювати. Суб'єкти сторони обвинувачення (слідчий, прокурор тощо), які здійснюють розслідування кримінального провадження, мають юридичну освіту та необхідний стаж роботи, а відтак і достатній рівень спеціальних знань у галузі кримінально-правових дисциплін, який є набагато вищим, ніж в інших суб'єктів спростування підозри (обвинувачення)» [3].

Крім того, «пізнання у кримінальному провадженні здійснюється лише за допомогою кримінального процесуального доказування - врегульованої законом процесуальної діяльності, що полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що

мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК). Елементами процесу доказування є збирання (закріплення), перевірка та оцінка доказів. Збирання доказів - складна комплексна діяльність суб'єктів доказування з виявлення, витребування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку доказів» [2, с. 224].

Доказування обставин, які спростовують підозру (обвинувачення), - це поєднання практичних дій і мислення, фізичної і розумової діяльності учасників кримінального процесу. Якість провадження цієї діяльності залежить від наявності практичного досвіду, якого здебільшого суб'єкти спростування підозри (обвинувачення) цієї групи не мають.

Відповідно до ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, відомості про якого внесені до ЄРАУ Згідно зі ст. 6 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім осіб, які на день звернення зі заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше одного року за останні два роки), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Опираючись на вимоги ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», можна визначити, що «захисник у кримінальному процесі (адвокат) має всі наведені переваги, зокрема в обов'язковому порядку має повну вищу юридичну освіту та досвід роботи в галузі права. Крім того, обов'язкове стажування або стаж роботи на посаді помічника адвоката, навіть на початковому етапі його професійної діяльності, свідчить про наявність у нього спеціальних знань у галузі кримінального права та процесу, а також фахової підготовки збирання доказової інформації; має визначені законом гарантії здійснення адвокатської діяльності, зокрема кримінально-процесуальні гарантії діяльності, спрямованої на спростування підозри (обвинувачення)» [4].

Кримінальні процесуальні гарантії як вид юридичних гарантій - це засоби та умови, що забезпечують вирішення завдань правосуддя й охорони прав особи. Основними видами гарантій є: «процесуальні норми, закріплені у них права та обов'язки учасників кримінального провадження; принципи судочинства, закріплені в правових нормах; кримінально-процесуальна форма; діяльність учасників кримінального судочинства; система перевірки обґрунтованості прийнятих рі-

шень, система контролю законності процесуальних дій; систему процесуального примусу, процесуальні санкції» [3, с. 66-77].

Законом передбачено випадки, коли реалізація функції захисту, зокрема спростування підозри (обвинувачення), здійснюється лише за участі захисника. За наявності перелічених умов підозрюваний (обвинувачений) не має права відмовитися від захисника. Відповідно до ст. 54 КПК України, у разі відмови підозрюваного (обвинуваченого) від залучення іншого захисника він призначається у порядку, передбаченому ст. 49 КПК України.

Залучення захисника на вимогу підозрюваного (обвинуваченого) за відсутності спроможності сплачувати його послуги або в разі залучення захисника слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом у випадках його обов'язкової участі регламентується ЗУ «Про безоплатну правову допомогу». Відповідно до ст. 1 цього Закону, безоплатна правова допомога - це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел.

Отже, «обов'язкова участь захисника у кримінальному провадженні є важливою гарантією, що має сприяти охороні законних прав і свобод громадян, здійсненню правосуддя» [4, с. 193]. Це, зокрема, свідчить про особливу роль захисника, яка вирізняє його з-поміж інших суб'єктів сторони захисту, без участі якого в перелічених випадках унеможливлюється реалізація функції захисту, а саме провадження діяльності щодо спростування підозри (обвинувачення) у кримінальному судочинстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х.: Право, 2012. Т. 1. 768 с.

2. Капліна О.В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Актуальні проблеми доказування в кримінальному провадженні:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. С.223-229.

3. Элькинд П. С. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права. М.: Юридическая литература, 1967. 192 с.

4. Рогатинська Н. З., Кусмарцева М. О. Роль захисника у забезпеченні прав і законних інтересів осіб під час кримінального провадження. *Право і суспільство.* 2016. № 2. Ч. 3. С. 190-193.

Міщенко Олексій Леонідович,
студент групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Фрідман-Козаченко Марія Михайлівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД: СТВОРЕННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У нинішньому році виповнюється 21 рік з моменту прийняття Римського статуту Міжнародного кримінального суду – першого постійного правового інституту, в компетенцію якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, військові злочини і злочини проти людяності. Незважаючи на правові, організаційні та технічні проблеми, котрі незмінно супроводжують діяльність будь-якої міжнародної судової установи, Суд поступово стає центром формування системи міжнародного кримінального правосуддя, яка включає національні та міжнародні суди [1].

Міжнародно-правові аспекти створення та діяльності Міжнародного кримінального суду ще недостатньо представлені в вітчизняній юридичній літературі. «Значно більше робіт присвячено іншим міжнародним судовим установам: Міжнародному суду ООН, Міжнародному військовому трибуналу по колишній Югославії і Руанді, Нюрнберзькому та Токійському міжнародним військовим трибуналам, однак це не заповнює прогалини в дослідженні Міжнародного кримінального суду в тому вигляді, в якому він діє в даний час» [1, с.122].

Увага до діяльності суду в Україні, як з боку науковців-юристів, так і з боку представників політичної науки, була значно активізована після подій на сході України.

Змістовний та комплексний підхід юристів до цієї проблеми висвітлений у працях М.М. Гнатовського, О.В. Задорожнього, П.Д. Пи-

липенка, С.П. Кучевської, О.В. Сенаторової та В.Є. Скоморохи. Питання міжнародного кримінального права за кордоном висвітлювалися такими видатними науковцями, як М. Шеріф Бассіоні, А. Ціммерман, О. Тріфтерер, В. Шабас, Ф. Кірш.

Метою цієї статті є аналіз умов створення та функціонування Міжнародного кримінального суду, а також визначення найближчих перспектив його розвитку і ролі в системі міжнародного правосуддя.

Вперше необхідність створення установи міжнародного кримінального суду була визнана ще 60 років тому, коли в резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1948 року в адресу Комісії міжнародного права було висловлено пропозицію «розглянути питання про бажаність і можливості створення міжнародного юридичного органу, на який покладається розгляд справ осіб, обвинувачених у вчиненні злочину геноциду ... » [1, с.122].

Згодом питання про створення міжнародного кримінального суду періодично обговорювалося, однак конкретних кроків в цьому напрямі зроблено не було. «За підсумками конфлікту в колишній Югославії в 1993 році Рада Безпеки ООН заснувала спеціальний міжнародний трибунал для притягнення до відповідальності фізичних осіб, винних у скоєнні військових злочинів, злочинів проти людяності і геноциду, а також для припинення вчинення аналогічних злочинів в майбутньому. Це додало певний імпульс зусиллям Комісії міжнародного права, і в 1994 р. Генеральної Асамблеї ООН був представлений проект статуту майбутнього міжнародного кримінального суду. Створений Генеральною Асамблеєю Підготовчий комітет в 1998 році представив зведений текст документа для розгляду спеціальної дипломатичної конференцією» [1, с.125].

Така конференція відбулася в Римі 15 червня – 17 липня 1998 р. На ній були присутні представники 160 держав, 33 міжнародних міжурядових організацій та 236 неурядових організацій. 17 липня 1998 р. конференція завершилася прийняттям Статуту Міжнародного кримінального суду (120 держав проголосували «за», 7 – «проти », 21 – «утрималося»). 31 грудня 2000 року закінчився термін підписання Статуту, з тих пір доступна тільки процедура приєднання до нього. 1 липня 2002 р. через 60 днів після того, як 60 держав здали ратифікаційні грамоти, Статут вступив в силу [1, с.126].

У серпні 2002 р. перша сесія Асамблеї держав-учасниць Статуту прийняла два основних юридичних документа Суду: «Правила проце-

дури і доказування» і «Елементи злочинів». У лютому 2003 р. були обрані перші 18 суддів, а в квітні 2003 був обраний Прокурор (Луїс Морено-Окампо, Аргентина). Місцем розташування Міжнародного кримінального суду є м. Гаага (Нідерланди). «Учасниками Міжнародного кримінального суду є держави, що ратифікували Статут. На поточний момент таких держав 106, і число їх зростає. Серед 106 держав-учасників 16 відносяться до східноєвропейських держав, 13 представляють азіатські країни, 30 – групу африканських держав, 22- групу латиноамериканських держав, 25 – « Західну Європу і інші держави»» [2, с.65].

20 січня 2000 року Україна підписала Римський статут про заснування Міжнародного кримінального суду, проте досі його не ратифікувала. Аргументом для нератифікації стали формальні законодавчі питання та політична воля. «Доцільність аргументів щодо нератифікації продовжує викликати багато запитань. Розглянемо, що саме перешкоджає ратифікації Римського статуту: У 2001 році Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення Римського статуту (абзац десятий преамбули і стаття 1) не відповідають положенням Конституції України (частинам першій, третій статті 124) у частині доповнення національної судової системи» [2, с.66].

У зв'язку з цим варто знати про переваги ратифікації Римського статуту для України, а саме: «1) приєднання до боротьби міжнародного співтовариства проти безкарності за найтяжчі злочини. Можливість брати участь в організаційній роботі Міжнародного Кримінального суду у межах Асамблеї держав-учасниць, зокрема щодо підтримки розширення юрисдикції суду щодо злочину агресії. Підтвердження того, що Україна є відповідальним і надійним партнером на міжнародній арені, який виконує свої міжнародні зобов'язання. У зв'язку з цим варто знати про переваги ратифікації Римського статуту для України: Приєднання до боротьби міжнародного співтовариства проти безкарності за найтяжчі злочини. 2) Можливість брати участь в організаційній роботі Міжнародного Кримінального суду у межах Асамблеї держав-учасниць, зокрема щодо підтримки розширення юрисдикції суду щодо злочину агресії. 3) Підтвердження того, що Україна є відповідальним і надійним партнером на міжнародній арені, який виконує свої міжнародні зобов'язання» [5].

Без ратифікації Римського Статуту Україна не зможе використовувати всі доступні міжнародні механізми, щоб ефективно протиді-

яти безкарності за найтяжчі злочини. «У 2014 і 2015 роках після трагічних подій на Майдані, у Криму та на Донбасі Україна визнала юрисдикцію Міжнародного Кримінального суду двома деклараціями. Але саме ратифікація Римського Статуту дасть Україні можливість повною мірою користуватися всіма перевагами держав-учасниць» [4].

Однією з країн, що стала антагоністом до Міжнародного Кримінального суду є США. Позиція даної країни по відношенню до Міжнародного Кримінального суду оцінюється деякими експертами як підривна і піддається в зв'язку з цим жорсткій критиці.

З метою недопущення юрисдикції Міжнародного Кримінального суду США укладають з державами-учасниками Римського статуту спеціальні Угоди про непідсудність громадян США, за умовами яких уряд відповідної держави зобов'язаний відмовити у видачі або передачі Міжнародному Кримінальному суду громадян США, яких звинувачують в статутних злочинах, якщо Суд звернеться до уряду такої країни з відповідним запитом. «1 липня 2003 р. США оголосили про припинення співпраці у військовій сфері з 35 державами-учасниками Римського статуту, які відмовилися підписати угоду про непідсудність громадян США. З 8 грудня 2004 р. США припинили надавати економічну допомогу державам, які так і не підписали угоди про непідсудність (зокрема, Венесуела, Йорданія, Ірландія, Кіпр, Перу, Еквадор і ПАР)» [3, с.165].

Незважаючи на це, Міжнародний Кримінальний суд приступив до роботи, і в даний час здійснює свою діяльність відповідно до Римського Статуту 1998 року, а також інших статутних документів (Правила процедури і доказування; Елементи злочинів; Регламент Суду; Кодекс судової етики 02.01.2005 р. .; Угода про привілеї та імунітети Суду 03.09.2002 р .)

«До компетенції Суду входять три групи злочинів:

- геноцид (тяжкий злочин, здійснений з наміром цілком або частково винищити національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку);

- злочини проти людяності (здійснені як частина масштабного або систематичного переслідування, спрямованого проти будь-якого мирного населення,

- військові злочини (порушення законів і звичаїв війни, що регулюють поведінку збройних формувань під час війни і захищають цивільне населення, військовополонених, культурні цінності та ін.)» [3, с.167].

Необхідно підкреслити, що Міжнародний Кримінальний суд діє тільки в разі, якщо держава, на території якого скоєно злочин або громадянином якої є злочинець, не бажає або фактично не може здійснити розслідування і висунути звинувачення. Ця система, так звана система комплементарності (додатковості), залишає державам первинну відповідальність за розслідування і висунення звинувачень по міжнародним злочинам.

Отже, «доцільність створення та діяльності Міжнародного Кримінального суду не піддається сумніву. Аж до теперішнього часу відчувається відсутність будь-якої системи для забезпечення дотримання норм міжнародного права і притягнення осіб, які їх порушують, до кримінальної відповідальності» [1, с.122].

Очевидно, що без значних дипломатичних зусиль, спрямованих на подолання існуючих проблем у визначенні юрисдикції суду, його взаємин з національними державами і їх судовими системами, очікувати від Міжнародного кримінального суду в повній мірі ефективного правосуддя з військових злочинів поки рано.

Стурбованість світового співтовариства кількістю жертв, а також ступенем і обсягом загрози, яка походить від всіляких проявів агресивності, призводять до усвідомлення необхідності створення більш ефективного інструментарію, здатного забезпечити такий світовий порядок, в якому держави будуть поважати норми і договори, добровільно підписані самими ж цими державами. Міжнародний Кримінальний суд покликаний певною мірою виконати цю місію, і з цієї точки зору його створення і функціонування являє важливу віху в історії міжнародного права, так і всього розвитку людської цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блищенко, І.П. Історія створення Міжнародного Кримінального Суду та проект його статуту / І.П.Бліщенко // Міжнародний кримінальний суд. - М .: Фонд «Гласність», 2013. – 255 с.

2. Фісенко, І.В. Боротьба з міжнародними злочинами і міжнародною злочинністю / І.В.Фісенко. - Київ: Підручники і посібники, 2013. - 336 с.

3. Костенко, Н. І. Міжнародний кримінальний суд / Н.І.Костенко. - М .: ПРІОР, 2012. - 272 с.

4. Висновок Конституційного Суду України у справі за щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного

кримінального суду [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/show/v003v710-01

5. Гнатовський М. Україна та Міжнародний кримінальний суд: конституційний аспект [Електронний ресурс] / Микола Гнатовський // Українське право. – 2016. – Режим доступу: http://ukrainepravo.-com/international_law/public_international_law/ukrayina-tamizhnarodnyy-kryminalnyy-sud-konstytutsiynyy-aspekt/.

Милевська Аліна Володимирівна,
студентка групи ПМСПЗ-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Линник Олена Валеріївна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ДОСУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТЕРОРИЗМОМ

В умовах терористичної загрози на Сході України та поширення у світі міжнародного тероризму, «дослідження процесуальних і криміналістичних питань досудового провадження (розслідування) щодо злочинів, пов'язаних із тероризмом, набуває особливої актуальності. Специфіку цієї частини кримінального провадження видається за доцільне розглядати в контексті вчинення відповідних процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень суб'єктами, які здійснюють досудове провадження та залучаються до нього» [3].

Терористичні злочини різняться великою кількістю способів їх вчинення та різноманітністю негативних наслідків, що суттєво утруднює типізацію слідчих ситуацій і розробку практичних рекомендацій з їх розслідування. Якісні перетворення у структурі злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю, полягають у їхній трансформації від кримінального тероризму до політичного тероризму.

Успіхом боротьби із тероризмом на державному рівні називають «ефективну взаємодію правоохоронних органів, спеціальних служб та недержавних структур, зокрема авторитетних бізнесменів, що перед-

бачає наявність детального плану узгоджених дій із запобігання діяльності терористичних організацій та постійний глибокий аналіз затрачених зусиль з наявним результатом з метою вироблення подальших оптимальних стратегій на цьому напрямі»[4].

Найбільш розповсюдженими для досліджуваної категорії злочинів вбачаються такі слідчі (розшукові) дії: «огляд (усі його різновиди); допит (підозрюваних, потерпілих, свідків); проведення судової експертизи (зокрема, при вчиненні/готуванні терористичного акту, фінансуванні терористичної діяльності); обшук (особи, житла чи іншого володіння особи); пред'явлення для впізнання (зокрема, при встановленні фактів: створення терористичної групи, терористичної організації, втягнення особи у вчинення терористичного акту, публічних закликів до тероризму, сприяння вчиненню терористичного акту); освідування особи (для виявлення на тілі слідів насильства або особливих прикмет). В силу підвищеної небезпеки терористичних актів і через відсутність доцільності для розслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом, не є характерною така слідча дія як слідчий експеримент (хоча, подекуди і має місце). Широким є застосування: втручання у приватне спілкування, обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння особи, спостереження за особою або місцем, аудіо-, відео-контроль місця, виконання спеціального завдання, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» [4].

При розслідуванні злочинів, пов'язаних із тероризмом, можливе призначення і проведення досить широкого кола судових експертиз: дактилоскопічної, трасологічної, балістичної, вибухотехнічної (щодо визначення, чи належать вилучені предмети до вибухових пристроїв, до засобів підриву, до бойових припасів); експертизи з дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху й пострілів, хімічно-вибухотехнічної експертизи, пожежно-технічної; судово-медичної, молекулярно-генетичної експертизи, судово-психіатричної; комп'ютерно-технічної експертизи (щодо досліджень мобільних телефонів, їх характеристик, списків контактів, SMS-повідомлень і журналів викликів); судової експертизи комп'ютерної техніки та програмних продуктів; судово-фоноскопічної експертизи; почеркознавчої, експертизи писемного мовлення (для визначення, чи є в тексті публічні заклики до вчинення тероризму); експертизи державного експерта з питань таємниць (для визначення, чи підпадають відомості до Переліку службової інформації ЗСУ й чи належать до службової інформації та з

яким грифом обмеження доступу)» [3, с. 226]; судово-бухгалтерської, судово-економічної експертизи; судової семантико-текстуальної експертизи та ін. Судова експертиза вивчає і матеріальні, і ідеальні сліди злочину. Тому спектр її застосування досить широкий: «від традиційних криміналістичних видів судових експертиз (слідів знарядь злочину тощо) і вибухотехнічних досліджень (вибухових пристроїв, обставин вибуху, вибухів, пов'язаних із пожежами тощо) до нетрадиційних видів судових експертиз (телекомунікаційних, комп'ютерно-технічних, економічних тощо)» [5, с. 172].

Залишились не врегульованими окремі питання, пов'язані із негласними слідчими (розшуковими) діями в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, що є важливим і при розслідуванні злочинів, пов'язаних із тероризмом. Це стосується: 1) особливостей надання дозволу на проведення таких дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів та/або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, визначених ч. 2 ст. 247 КПК – залишається загальний для усіх злочинів у цій місцевості чи якійсь інший порядок? 2) строків дії постанови прокурора про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової дії) (застосування ст. 249 КПК); 3) можливості проведення негласної слідчої (розшукової) дії у невідкладних випадках до ухвалення постанови прокурором (за приписами ст. 250 КПК, адже досліджувані злочини охоплюються Розділом IX КК України) – які дії прокурора і наслідки проведення негласної слідчої (розшукової) дії у таких випадках? (виникають колізії у застосуванні норм кримінального процесуального закону в цьому аспекті). Оскільки в останньому випадку рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії все одно узгоджується з прокурором (або рішення приймає сам прокурор), то логічно він не повинен звертатись у подальшому із відповідним клопотанням до слідчого судді. В КПК ж не зазначається, що «прокурор здійснює свої повноваження з додержанням вимог Кодексу, з урахуванням визначених особливостей досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції. Усі ці питання потребують законодавчого унормування в ст. 615 КПК» [1; 2].

Наостанку, «видається доцільним зупинитись на можливості об'єднання усіх характерних розслідуванню тероризму слідчих (розшукових) дій у певні групи. Так, спираючись на пропоновані в теорії кримінального процесуального права класифікації слідчих (розшуко-

вих) дій, можна стверджувати, що процесу досудового розслідування досліджуваних злочинів найбільше притаманні такі види процесуальних дій: 1) залежно від конфіденційності: гласні і негласні; 2) за послідовністю проведення: першочергові і невідкладні; первинні, повторні і додаткові; 3) виходячи із джерел отриманої інформації: вербальні, невербальні і змішані; 4) за особливостями процесуальної форми проведення: без дозволу слідчого судді (за рішенням прокурора), з необов'язковою участю понятих, з обов'язковою участю спеціаліста та забезпечення безпеки учасників слідчої (розшукової) дії, з обов'язковою участю захисника (при спеціальному досудовому розслідуванні); 5) залежно від обстановки протидії розслідуванню і умов, воєнного, надзвичайного стану, проведення АТО: ті, що здійснюються у конфліктній і не конфліктній ситуації; за місцем проведення досудового розслідування і за межами юрисдикції відповідного органу досудового розслідування» [5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що попри, зазвичай, не латентний характер злочинів, пов'язаних із тероризмом, проведення слідчих (розшукових) дій при їх розслідуванні вимагає поєднання високого професіоналізму слідчо-оперативної групи, застосування значного масиву організаційних засобів, залучення великої кількості осіб та забезпечення безпеки їх учасників і дотримання у певній мірі умов конфіденційності інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III.*Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. За заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. Київ. Юстиніан, 2012. 1224 с.

3. Максимів Л. В. Деякі проблеми розслідування злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю.*Електронний юридичний журнал*. 2016. № 6. С. 224–226.

4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

5. Процесуальні та криміналістичні засади початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою. *Монографія*. М. А. Погорецький, М. О. Ленко, Д. Б. Сергєєва. Київ. : ВД Алерта, 2015. 300 с.

Синицина Дарина Олександрівна,
студентка групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Лазебний Анатолій Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики

ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У теорії кримінального процесу та на законодавчомупитання визнання доказів недопустимими є дещо неоднозначним. «Дана проблема стосується не лише кримінальних проваджень, але й інших правових сфер, а також і правозахисної практики. Ще в радянській юридичній науці визнання доказів недопустимими не було чітко регламентовано, що сприяло появі значної кількості думок науковців на дану тему. Докази є важливим елементом будь-якого провадження, адже без них вину або невинуватість особи неможливо довести, тому важливо виділити деякі критерії, які б змогли точно визначати доказ допустимим або недопустимим. Дані критерії могли б використовуватися і в державних актах щодо кримінального процесу»[3].

Питання, пов'язані з доказами (належність, допустимість, недопустимість тощо) регламентуються главою 4 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України). «У частині 1 статті 87 КПК України зазначено поняття недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини: «Недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини»[1].Перелік таких істотних порушень наведений в 2 частині 87 статті КПК України.

Також відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотри-

мання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16 листопада 2017 року, передбачено дві додаткові підстави визнання доказів недопустимими, що стосуються доказів, отриманих під час:

виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи у зв'язку з недопущенням адвоката до цієї слідчої (розшукової) дії;

виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання»[2].

Не зважаючи на те що, «є легальне визначення поняття допустимості/недопустимості та наявність випадків, коли отримані докази вважаються недопустимими через порушення прав та свобод громадянина, правила допустимості/недопустимості доказів не регламентовані в КПК України. Перелік підстав визнання доказів недопустимими не враховує деякі обставини, такі як неналежний суб'єкт доказування, порушення процесуальної форми, неформальність деяких етапів провадження тощо, тому не може бути повністю об'єктивним» [4].

Формалізм у визначенні підстав визнання відомостей недопустимими полегшує правозастосування та сприяє реалізації завдань кримінального провадження. «Несистематизованість підстав визнання доказів недопустимими призводить до неоднакової правозастосовної практики, неузгодженості інституту недопустимості доказів з окремими його правилами тощо»[3, с. 342].

Звісно, чітка конкретизація визнання причин для визнання доказів недопустимими практично неможлива, адже кількість допущених порушень при збиранні доказів та їхня динамічність будуть породжувати нові підстави для визнання доказів недопустимими. Але все ж таки якась базова систематизація даного процесу змогла б підвищити ефективність механізму визнання недопустимості доказів та запобігти новим видам порушень під час процесу збирання доказів.

У теорії кримінального процесу є декілька варіантів щодо визнання доказів недопустимими. Здебільшого їх класифікують відповідно до критеріїв. Так «Смирнов О.В. виділяє такі критерії:

неналежний суб'єкт, уповноважений проводити процесуальні дії, спрямовані на отримання доказів;

неналежне джерело фактичних даних (відомостей, інформації), які є змістом доказів;

неналежна процесуальна дія, яку використовували для одержання доказів;

неналежний порядок проведення процесуальної дії, яку застосовано як засіб отримання доказів»[4, с. 185].

Також крім цих класичних критеріїв існують і додаткові підстави для визнання недопустимості доказів. Наприклад, недотримання процесу збирання доказів певного виду робить зібрані дані неповними та не досить об'єктивними. Доказування певного виду доказів потребує деяких особливостей, недотримання цих особливостей робить докази недопустимими.

Особлива увага приділяється правильності проведення форми процесуального розслідування, правомочності особи проводити процесуальні дії, які напряму впливають на надійність отриманих доказів. Також виділяється етичність як окремий пункт визнання доказів недопустимими.

«Недопустимість доказів також регламентується Постановою Пленуму Верховного Суду України. У цій Постанові визначено декілька критеріїв визнання доказів недопустимими, зокрема, якщо їх збирання і закріплення здійснено:

з порушенням гарантованих Конституцією України прав людини й громадянина, встановленого кримінальним процесуальним законодавством порядку;

не уповноваженою на це особою чи органом;

за допомогою дій, не передбачених процесуальними нормами» [5].

Проаналізувавши частину 1 статті 93 КПК України, де передбачено, що «збирання доказів здійснюють сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження, у порядку, передбаченому КПК України можна виділити також декілька критеріїв визнання доказів недопустимими:

недопустимі докази, надані стороною обвинувачення (проведення досудового розслідування неуповноваженим слід-

чим,погоджене клопотання прокурором, який не здійснює процесуальне керівництво, проведення доступу до речей особою, яка не зазначена в ухвалі слідчого судді, проведення розслідування без наказу начальника підрозділу);

недопустимі докази, надані стороною захисту (порушення порядку звернення до слідчого судді щодо клопотання про тимчасовий доступ або про проведення експертизи);

недопустимі докази, надані потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюють провадження (висновки експертів, отримані з порушенням порядку);

недопустимі докази, отримані під час реалізації повноважень слідчим суддею, судом (порушення строків розгляду клопотань, розгляд клопотань з порушенням правил підсудності, недотримання слідчим суддею вимог про фіксацію судового засідання)» [4].

Недопустимість доказів тягне за собою деякі юридичні наслідки. Закриття кримінального провадження можливе за умови наявності недопустимого доказу у матеріалах провадження, отриманого з порушенням прав та свобод громадянина. Зміна обсягу повідомлення про підозру або заміна кваліфікації можлива при появі недопустимого доказу в матеріалах провадження, а інші докази вказуються на можливість зв'язку підозрюваного з іншим злочином. Закриття провадження через винесення виправдального вироку, у зв'язку з недопустимістю доказу і як наслідок неможливістю доведення вини обвинуваченого. Зміна або скасування вироку в касаційному порядку: при встановлення підстав визнання доказів недопустимими внаслідок перевірки законності оскаржуваних судових рішень під час касаційного розгляду.

Отже, є різні варіанти класифікації визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. Найбільш ефективним способом визнати доказ недопустимим є отримання його внаслідок дій, які порушують права та свободи громадянина. Також в період подачі клопотань та судового засідання порушення певних порядків зробить надані докази недопустимими. Важливим є формальність при доказовій діяльності і кримінальна процедура встановлення доказів. Порушення двох останніх пунктів може поставити під сумнів належність доказів до допустимих. Недопустимий доказ може перевернути хід кримінального провадження, адже він може

бути підставою для виправдання обвинуваченого, закриття провадження або заміну справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20190925

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб прав охоронними органами під час здійснення досудового розслідування. Закон України від 16.11.2017 № 2213-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19

3. Осетрова О.С. Система підстав визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні / О. С. Осетрова, А. С. Сизоненко, О. М. Брисковська // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . - 2017. - № 2. - С. 340-351.

4. Смирнов О.В. Кримінальний процес: посібник / О. В. Смирнов, К. Б. Калиновский. – М.: Норма, ІНФРА-М, 2008. – 704 с.

5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 № 9. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96

Свіршук Сергій Сергійович,
студент групи ПМСПз-18-1
Навчально-наукового інституту права
Науковий керівник:
Завидняк Володимир Іванович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики

УЧАСТЬ НЕПОВНОЛІТНЬОГО СВІДКА У СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Охорона та захист неповнолітніх є одним із пріоритетних завдань правової політики держави, оскільки діти є найбільш незахищеними та вразливими в силу своїх вікових особливостей. Якнайкраще забезпечення інтересів неповнолітнього у кримінальному провадженні впливає не лише на конкретного учасника кримінальних процесуальних відносин та на хід кримінального провадження, але й сприяє вихованню здорового покоління.

Положення чинного Кримінального процесуального кодексу України у порівнянні з нормами Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року свідчать про спрямованість законодавця на мінімізацію негативного впливу кримінального судочинства на психіку неповнолітнього, приведення національного законодавства у відповідність з вимогами міжнародного права у сфері захисту прав неповнолітніх учасників кримінальних процесуальних відносин.

Значно посилено захист прав та інтересів неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, удосконалено процедуру судового розгляду та інститут представництва. «Проте невирішеними залишаються низка питань, що стосуються сфери захисту неповнолітніх учасників кримінального провадження, зокрема, неповнолітніх свідків. Адже під час вступу дітей у контакт із законом в якості потерпілих, свідків, позивачів або в конфлікт як правопорушників, однаково важливо, щоб вони зустрілися з системою, яка розуміє і поважає їх права, незважаючи на їх процесуальний статус. Аналіз процесуального становища неповнолітніх свідків у кримінальному провадженні на стадії судового розгляду свідчить про існування складних та дискусійних питань, обумовлених переважно недоліками законодавчого врегулювання, для усунення яких необхідною

є розробка відповідних науково обґрунтованих пропозицій з подальшим їх запровадженням у законотворчу та правозастосовну діяльність» [2].

З цього приводу серед питань, що потребують негайного вирішення слід виділити наступні: процесуальна регламентація проведення допиту неповнолітніх свідків у судовому провадженні, участь законного представника під час допиту неповнолітніх свідків, процесуальний статус педагога, психолога та лікаря у кримінальному провадженні та представництво неповнолітніх свідків адвокатами.

Відповідно до ст. 65 КПК України свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань [1].

У міжнародному законодавстві поняття «дитина» означає будь-яку особу у віці до 18 років. Тотожне визначення міститься і в національному законодавстві, у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства». Ст. 3 КПК України розподіляє дітей на малолітніх осіб - дітей до досягнення ними чотирнадцяти років та неповнолітніх осіб - малолітніх осіб, а також дітей у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

У судовому провадженні малолітні та неповнолітні свідки беруть участь у разі необхідності проведення такої процесуальної дії, як допит. Як і будь-яка процесуальна дія, пов'язана із участю дітей у кримінальному провадженні та діяльністю суду, процедура проведення допиту повинна відповідати принципам правосуддя дружнього до дитини, зокрема, кожній дитині має бути надана підтримка та професійна допомога під час її допиту. Так, п. 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей від 17 листопада 2010 року закріплено наступне: «опитування та збір заяв дітей повинні, наскільки це можливо, проводитись кваліфікованими фахівцями. Всі зусилля мають бути направлені на те, щоб діти надавали свідчення у найбільш сприятливому оточенні та за найсприятливіших умов, з урахуванням віку, зрілості та рівня розуміння, а також будь-яких труднощів, які вони можуть мати» [2].

«Отримання процесуальних доказів - це виключно процесуальна діяльність уповноважених суб'єктів доказування, яка здійснюється на підставі процесуальних норм, а також використання знань логіки, психології та інших наук» [3, с. 71].

Допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності - лікаря (ч. 1 ст. 354 КПК України) [1]. При цьому варто зазначити, що «КПК України визначає коло осіб, які мають бути присутні під час допиту дитини: законний представник, педагог, психолог, лікар. Присутність зазначених осіб є необов'язковою умовою у разі допиту неповнолітнього свідка, який не є малолітнім, та залежить від суб'єктивної думки особи, яка проводить допит, у даному випадку головуючого судді. На практиці це призводить до того, що малолітній свідок та неповнолітній свідок (дитина віком від 14 до 18 років) не наділені рівними правами під час допиту, що прямо суперечить міжнародним стандартам, закріпленим у наведеному вище п. 64 Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей» [3]. На наше переконання, доцільним є внесення змін до ч.1 ст. 354 КПК України шляхом вилучення словосполучення «за розсудом суду» та викладення даної норми у наступній редакції: «допит малолітнього свідка і неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря».

Наступне питання, яке потребує вирішення пов'язане з участю законного представника під час допиту неповнолітніх свідків у судовому провадженні. КПК України прямо не закріплює перелік осіб, які можуть бути законними представниками неповнолітніх свідків. Беручи до уваги те, що ст. 354 КПК України стосується питань допиту свідків та потерпілих, тому за аналогією ми можемо вважати, що законними представниками неповнолітніх свідків можуть бути відповідно до ч. 2 ст. 44 КПК України батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності - опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний.

На відміну від захисника (адвоката), який надає неповнолітньому правову допомогу, законний представник, як зазначається у коментарі до правила 15.1 «Пекінських правил», передусім, залучається до кримінального провадження для надання останньому загальної психологічної та емоційної підтримки [3, с. 38].

«Кримінальний процесуальний кодекс України наділяє законного представника більшістю процесуальних прав неповнолітнього, інтереси якого він представляє, що дає змогу компенсувати нездатність неповнолітніх внаслідок їх психофізіологічної незрілості та певної соціально-психологічної неадаптованості повною мірою самостійно реалізовувати і захищати свої права та інтереси, бути активними суб'єктами кримінальних процесуальних правовідносин» [3].

Проте не завжди участь законного представника носить позитивний характер, іноді поведінка законного представника в кримінальному провадженні, його психологічний вплив на неповнолітнього можуть негативно впливати на хід кримінального провадження в цілому.

Присутність батьків (інших осіб, які можуть бути законними представниками) під час проведення допиту створює своєрідний психологічний тиск, який може зумовлювати умисне або ж мимовільне надання неправдивих свідчень допитуваним. У присутності зазначених осіб неповнолітній на допиті може розгубитися, відчувати сором, страх, відволікатися від запитань, оскільки стежитиме за реакцією батьків і відповідатиме на запитання з огляду на неї.

Слушною є позиція С.В. Матвєєва, який пропонує «при вирішенні питання про участь законного представника під час допиту неповнолітніх учасників кримінального провадження враховувати два моменти: 1) почуття, які неповнолітній відчуває до законного представника; 2) можливість їх негативного впливу на неповнолітнього під час допиту» [2].

Також, ми вбачаємо за доцільне, у разі виявлення негативного впливу з боку законних представників на процес допиту неповнолітніх свідків, здійснювати дану процесуальну дію з використанням спеціально обладнаного кабінету за дзеркалом Гезелла (двостороннє дзеркало, яке при певному освітленні стає напівпрозорим з однієї сторони). Американський психолог А. Гезелл відомий тим, що присвятив значну увагу вивченню питань розвитку дітей у науковому вимірі, вперше використав «біографічно-лабораторний» метод дослідження при здійсненні наукового спостереження. Психолога цікавило перш за все те, як змінюється дитяча поведінка з віком. «Задля досягнення поставленої задачі А. Гезелл створив центр/лабораторію, де поряд з умовами максимально наближеними до природних умов життя дитини (спеціально обладнані кімнати з можливість обрати рід занять: гра з піском або

з водою, приготування їжі, рухливі ігри) застосовувалося скло з однобічною проникністю («дзеркало Гезелла»)» [3].

Використання дзеркала Гезелла можливе у спеціально призначених кімнатах для проведення допиту дітей, так званих "зелених кімнатах".

Позитивним кроком на шляху вдосконалення кримінальної процесуальної політики щодо неповнолітніх учасників кримінального провадження є початок створення та функціонування спеціально обладнаних «зелених кімнат». Проте відсутність чіткої законодавчої регламентації використання, а також облаштування таких кімнат не дозволяє започаткувати функціонування даної методики на належному рівні. В Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, затвердженої наказом

Практика створення «зелених кімнат» сприяє розвиткові дружніх до дітей процедур, коли опитування проходять з компетентними фахівцями в зручній та дружній атмосфері, а також дозволяє запобігти травмуванню, зменшуючи кількість опитувань, через які повинен пройти неповнолітній учасник кримінального провадження. «Успішність опитування дитини визначається місцем розташування та облаштуванням приміщення, в якому воно буде проведено; попереднім психологічним вивченням дитини, завдяки якому можна підготувати її до співпраці з особами, що проводитимуть допит» [3, с. 10].

Впровадження таких заходів повною мірою відповідатиме міжнародним вимогам, що ставляться до порядку допиту неповнолітніх осіб. Так, «ратифікована Верховною Радою України 27 серпня 2012 р. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, яка набула чинності з 1 грудня 2012 р. у ст. 35 визначає перелік законодавчих та інших заходів необхідних для забезпечення належної та дружньої дитині процедури. Одним із таких заходів є проведення допиту дитини у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні» [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page/ (дата звернення: 26.07.2019 р.)

2. Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей від 17. 11. 2010 р. / Рада Європи / Офіційний сайт Ради Європи. URL: https://rm.coe.int/16804c2188/ (дата звернення: 26.07.2019 р.)

3. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування/ Вісник кримінального судочинства: : наук.-практ. журн. / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, ТОВ "Правова Єдність". Київ: Правова єдність, 2015. №3. С.63–79.

4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 / Рада Європи / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: ttp://zakon2.rada.-gov.ua/laws/show/994_927 (дата звернення: 26.07.2019 р.).

Наукове видання

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА

У п'яти частинах

Частина 4

Відповідальний за випуск	***Топчій В. В,***
Відповідальний редактор	***Цимбал П. В.***
Форматування та комп'ютерна верстка	***Шамардак Н. М.***

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Здано до друку 20.12.2019. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 11.6.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 839.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016